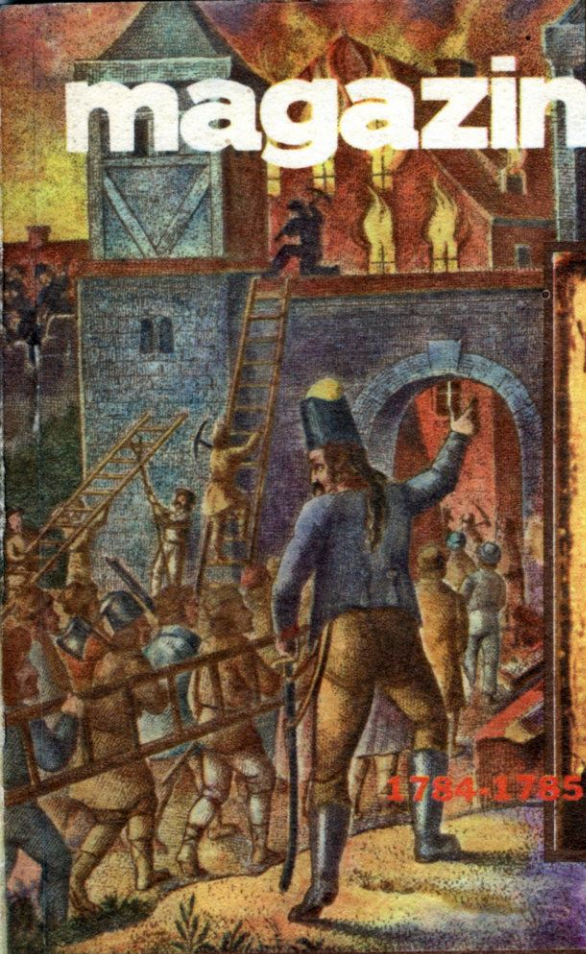

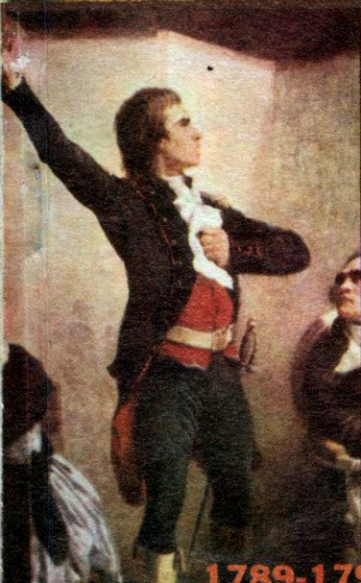
magazin istoric

ANUL XIV Nr. 10 (163)

OCTOMBRIE 1980

1784-1785: Transilvania

1789-1794: Franta

magazin istoric

Revistă de cultură
Istorică

Anul XIV

Nr. 10 (163)

octombrie 1980

Redactor șef

CRISTIAN POIȘTEANU

Redactor șef adjuncț

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANȚIP

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

Horea, Cloșca și Crișan: <i>Florin Constantiniu, Nicolae Densușianu</i>	2
Convorbiri cu G. Spadolini, Al. Gieysztor	8
Octombrie 1945. Un moment al viitorului: <i>Gh. Tufui</i>	11
60 ani de la greva generală din octombrie 1920: <i>M. C. Stănescu</i>	13
Amintiri (II): <i>Radu Rosetti</i>	16
Manuscrise românești în biblioteci europene: <i>Eugen Glöck</i>	19
Dave și stăpînii lor — Piscul Crăsani: <i>Nicolae Conovici</i>	22
1944-1945. Umăr la umăr pentru victorie: <i>M. V. Zaharov</i>	24
Diktatul de la Viena (II): <i>Mircea Mușat</i>	28
Visul unei națiuni: <i>Pierre Berton</i>	33
Civili în război (II): <i>E. Russel Chamberlin</i>	37
Mormîntul primului împărat al Chinei	40
Întîlniri cu J. Nehru și E.E. Kisch: <i>Valter Roman</i>	44
Revelația unor însemnări: <i>Elena Lința</i>	46
Rețeaua Culper: <i>Jean Pierre Alem</i>	47
Napoleon și... napoleonii. Leonardo da Vinci: <i>Guy Breton</i>	51
Cursa și corsarii (II): <i>Auguste Toussaint</i>	58

- Clititorii scriu istorie... 54
- Cărți sosite la redacție... 61
- Rezultatele concursului Magazin istoric, ediția II/1980... 61
- Poșta Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

①④ Din cronică marilor mișcări revoluționare ale sec. XVIII: răscola lui Horea, Cloșca și Crișan; revoluția franceză; războiul de independență al S.U.A.; răscola antihabsburgică a lui Francisc Rákóczi II; războiul țărănesc al lui Emilian Pugaciov (În secolul lui Horea, p. 2). Macheta artistică a copertelor 1 și 4: arh. Ascanio Damian

② Chipul lui Alexandru Lăpușneanu într-o tapiserie de poceă. În medalion, actorul George Motoi, interpretul rolului titular în filmul Întoarcerea lui vodă Lăpușneanu (Revelația unor însemnări, p. 46)

③ Vornicul Alecsandri cu cei doi fii — Vasile și Iancu, pictură de N. Livaditti. În medalion: Elena Negri; pictură de C. Rosenthal, aflată la Muzeul de artă al R.S. România (Amintiri, p. 16)

ÎN SECOLUL LUI HOREA

Dr. FLORIN CONSTANTINIU,
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

Secolul XVIII, secolul rațiunii, al luminilor, al lui Diderot și d'Alembert, secolul despotilor luminați, al lui Frederic II și al Ecaterinei II, este în egală măsură secolul unor mari frământări sociale, al răscaloalei lui Pugaciov și al răscaloalei lui Horea, secolul unor mari seisme politice și revoluționare, al războiului de independență al Statelor Unite ale Americii și al revoluției franceze.

Nicolae Iorga, care s-a vădit un precursor în atâtea din orientările de azi ale istoriografiei, sublinia, într-o viziune unitară de istorie universală, legătura dintre frământările revoluționare din lumea nouă și cea veche.

Tot Nicolae Iorga formula, în titlul lucrării sale *Le place des Roumains dans l'histoire universelle* (Locul românilor în istoria univer-

sală), un principiu și un obiectiv pentru istoriografia noastră: permanenta raportare a faptelor de istorie națională la contextul de istorie universală, pentru a înțelege corect atât aspectele comune cât și cele specifice¹. Principiul este pe deplin valabil și în cazul răscaloalei lui Horea, al cărei cadru istoric internațional îl schișăm în cele ce urmează. Cum se va vedea, marea ridicare la luptă a românilor transilvăneni din 1784-1785 s-a înscris într-un lung șir de tensiuni și confruntări sociale de care a fost marcat sec. XVIII, având trăsături comune cu acestea, dar purtind, în același timp, sigiliul realităților locului și timpului, care o individualizează și o situează pe un plan superior.

Un haiduc legendar

Într-o zi din toamna anului 1702, locuitorii din Anduze (Franța), localitate din la poalele Munților Ceveni, puteau privi un decor de groază: pe podul târgului se înșirau treisprezece capete înșingurate de „camisari” — cămășari — (de la *camiso*, care în dialectul din Languedoc înseamnă cămașă, răsculații purtând în cursul atacurilor nocturne o cămașă pentru a se recunoaște mai lesne sau preferind să lupte în cămașă când vremea era călduroasă) care pieriseră într-o încăierare cu trupele regale. Cămășarii erau angajați într-un adevărat război de guerillă, provocat de fiscalitatea apăsătoare și asuprirea confesională (revocarea edictului din Nan-

tes² — care dăduse libertate de cult hughenotilor — a redeschis calea persecutării lor). Unul din trecătorii de pe acest pod al morții, Jean Cavalier, jurase să-i răzbune pe cei care căzuseră în luptă. Cioban și ucenic de brutar în copilărie, el avea să facă dovada unor remarcabile însușiri militare, devenind, la 22 ani, cel mai de seamă conducător al cămășarilor. Doi ani mai târziu însă Jean Cavalier a abandonat detașamentele răsculaților și a părăsit Franța. Ceilalți șefi ai cămășarilor, mai hotărâți, au continuat lupta, răscola rezbucnind în 1709 și 1713.

Acțiunile cămășarilor, care au inaugurat luptele sociale ale sec. XVIII au avut atât cauze sociale cât și confesionale. Și în alte mișcări țărănești, ridicarea la arme a maselor populare împotriva exploatării domeniilor sau fiscale, a marilor stăpîni de pământ sau a statului, a fost însoțită și de motivații religioase. Într-o societate ca cea medievală — în care biserica oficială era solidară cu regimul

feudal — protestul social, în funcție de împrejurări, s-a manifestat și pe plan confesional.

Complexitatea factorilor care au pus în mișcare masele țărănești în sec. XVIII a fost ilustrată concludent și de răscola lui Francisc Rákóczi II (1703-1711) din Ungaria și Transilvania³. Acțiunea lui a fost îndreptată împotriva stăpînirii habsburgice, dar sub steagul principial al conducătorului răscaloalei s-au aflat, deopotrivă, nobili și țărani. Solidaritatea s-a realizat pe platforma anti-imperială, dar interesele și aspirațiile răsculaților erau divergente. Țăranii erau ostili în egală măsură atât Curții de la Viena, mai ales autorităților militare care îi împovărau cu grele contribuții și rechiziții, cât și nobililor care le impuneau un apăsător regim de obligații feudale. Făgăduiala lui Rákóczi că va elibera pe iobagii care i se vor alătura a avut, desigur, un puternic ecou în rîndurile țărănimii aservite. Și aici, o componentă a răscaloalei a constituit-o lupta împotriva prozelitismului catolic, încurajat de Curtea de la Viena. Pen-

¹ În spiritul concepției lui Iorga, marile mutații petrecute de o parte și alta a Oceanului Atlantic sînt înmănunchate de către o direcție de cercetare inițiată în S.U.A. de L. Gottschalk (*Magazin istoric*, nr. 12/1979) și ilustrată azi de R.P. Palmer și J. Godechot, într-un proces unic. În această lumină, frământările de pe continentul european din sec. XVIII sînt încadrate unui amplu și profund curent novator.

²⁻³ *Magazin istoric*, nr. 11/1973; 3/1976.

tru populația românească din Transilvania, împotrivirea față de unirea cu biserica română era refuzul de a accepta o străbire a strînei unități cu frații de peste Carpați. Alături de Rákóczi, dar cu rosturile lor proprii, românii s-au bătut vitejește, și faptele haiducului Gligor Pinteia în părțile Băii Mari au născut figura legendarului Pinteia Viteazul.

Între libertate și moarte

În aceeași ani, mai spre răsărit, cazacii de pe Don și țărâanii care fugiseră în acea zonă pentru a se salva de exploatare, s-au răscolit sub conducerea lui Kondrati Bulavin (1707-1708). Incidentul declanșator l-a constituit ciocnirea lor cu un detașament, condus de prințul I.V. Dolgoruki, care venise să-i „recupeze” pe țărâanii fugiți. Cazacii și țărâanii au luat în stăpînirea lor orașul Cerkassk, centrul administrativ al căzăcimii de pe Don, apoi Țărișul pe Volga. Răscoala s-a întins spre nord, pe cursul superior al Donului. Ales ataman, Bulavin voia să atace Moscova, dar dispersarea forțelor și ostilitatea păturii bogate a căzăcimii, care a organizat un complot împotriva lui Bulavin — dispărut în condiții neelucidate încă — au slăbit forța răscoalei, sălbatic reprimată de armata trimisă de țarul Petru I.

Croația și Slavonia au fost și ele teatrul unor mari răscoale țărânești. Începutul l-a făcut în 1742 Slavonia, unde masele țărânești s-au ridicat, exasperate de obligațiile impuse de marii stăpîni de pămînt și de fiscal imperial. În vîltoarea luptei, ei au creat o „mare scupscină” (adunare), chemată să dea legi în spiritul revendicărilor formulate de răsculați. Represiunea singeroasă nu a întîrziat și conducătorii răsculaților, printre care Todor Milanković, au fost executați.

În 1755, convinși că ordinul de catastrăfiere a familiilor și averilor era doar preludivul unei noi sporiri a obligațiilor, țărâ-nimea din Slavonia s-a răscolit din nou, sub conducerea iobagului Mihail Kušić, care îi vestea abolirea servituții personale și a clăcii. În același an s-a produs și răscoala grănic-

rilor, nemulțumiți de încălcarea de către autorități a scuti-rilor de care beneficiau, precum și de neplata soldei. În generalatele Varaždin și Carlo-witz, răsculații și-au aflat un destoinic conducător în căpi-tanul P. Ljuboević. Între țărâni și grăniceri s-au stabilit legături de concurență, dar forța superioară a armatei imperiale și-a spus cuvîntul și, în scurt timp, ordinea a fost instaurată și în aceste ținuturi.

Frământările țărânești n-au rămas însă fără urmări. Împă-râteasa Maria Tereza a promul-gat în anul următor, 1756, un urbariu pentru Slavonia, care fixa mărimea parcelor țărâ-nești și stabila cîntumul clăcii. Măsura era menită să îngrădească abuzurile nobilimii, care prin excesele ei lovea în înseși interesele Curții imperiale. Împărateasa urmărea ca supușii ei de rînd, în dubla lor ipostază, de contribuabili și soldați, să nu fie storși de nobili pînă într-atît, încît să nu se mai poată achita de îndatoririle față de stat.

De o mult mai mare amploare a fost răscoala țărânimii din Cehia, din anul 1775. Regimul seniorial căpătase aici forme de strîgătoare inechitate: trei sferturi din pămînt aparținea marilor domenii feudale, obligațiile de clacă erau deosebit de oneroase, iar abuzurile seniorilor atingeau cruzimea: la Dobruș pe domeniul prințu-lui Mansfeld, țărâanii erau su-puși biciuirii și altor torturi, fără ca măcar femeile gravide să fie exceptate.

Țărâanii erau însă și ei mai bine organizați aici. În regiunea Náchad se constituise, în secret, un consiliu de conducere — un guvernium țărânesc — a cărui misiune era de a strînge fonduri în vederea organizării unei armate, fiecare gospodărie urmînd să contribuie cu șase creițari. Termenul fixat pentru începerea acțiunii era de 16 mai 1775; răscula-ții plănuiau să ocupe Praga și, apoi, stăpîni pe oraș și ceară lui Iosif II desființarea clăcii. În 1771, monarhul vizitase Cehia, constatînd el însuși situația precară a țărânimii. În fruntea consiliului țărânesc se afla Antonin Nyvět, țărân liber din Rtyne, exponentul unui curent moderat, dispus să renunțe la luptă în urma unei ușurări a regimului obligațiilor

Microcronologia mișcărilor sociale în secolul XVIII

1702-1704 Răscoala camarilor (cămășarilor) din Languedoc (Franța); mișcările au continuat pînă în 1715

1702-1705 Țărâanii și cazacii din dreapta Niprului se răscoală; revolta reizbucnește în 1712-1715

1703-1711 Răscoala antihabsburgică din Ungaria și Transilvania, condusă de Francisc Rákóczi II

1705-1706 La Astrahan (Rusia) soldații și orășenii se ridică împotriva exploatații feudale

1707-1708 Răscoala cazacilor și a țărânimii condusă de Kondrati Bulavin

1709-1715 Mare răscoală țărânească în Punjab (India)

1710-1727, 1733 Puternice răscoale în provincia Cholla (Coreea) provocate de aspirarea fiscală

1721-1726 Amerindienii din Paraguay se ridică împotriva dominației coloniale și a asupririi feudale

1730 Răscoală antigenoveză în Corsica

1733 Mișcări ale sărăcimii din Edo (Japonia)

1735 Răscoala condusă de Pero Seghedinaț din Pecica, în Banat

1735-1736 Populația miao din China se răscoală împotriva exploatații

1743-1751 Răscoala țărânească din nordul Vietnamului

1744 Mișcare în Transilvania, condusă de Visarion Sarai; pornită împotriva unirii cu Roma, acțiunea sa prilejuiește puternice agitații în rîndurile țărânimii exploatare

1753-1756 Mișcări țărânești în Podhale (Polonia)

1754 Răscoala țărânească din Kantō (Japonia)

1755 Răscoala țărânilor și grănicerilor din Slavonia

1757-1761 Mișcarea condusă de Sofronie din Cloara împotriva unirii cu Roma; condamnat la închisoare, Sofronie s-a refugiat în Țara Românească

1759 Răscoala orășenilor și țărânilor din Iași

de muncă. Un alt curent, radical, se pronunța însă pentru abolirea clăcii și a serviciilor corporale. Devisa, scrisă pe steaguri, era „Libertatea sau moartea!”

Iluzii cu litere de aur

Iluzia că suveranul ar fi binevoitor țăranilor și că abuzurile sînt săvîrșite de nobili, fără știrea lui, era puternic înrădăcinată în cugetele mai tuturor răsculaților. Încrederea aceasta, cu o vechime multiseculară, era stimulată — cum se va întîmpla, mai tîrziu, și în Transilvania¹ — de atitudinea aparent binevoitoare a lui Iosif II, atent la plîngerile țăranilor. Așa cum răsculații de la Boblna² din 1437 credeau că ar fi existat un document de la regele Ștefan I, în care figurau „libertățile și legile” voite de ei, și cereau ca diploma regală să fie găsită, tot astfel țăranii cehi vorbeau de o „patentă de aur” (scrisă cu litere de aur) care punea capăt clăcii, dar care fusese ascunsă de nobili (pentru surprinzătoarea trăinicie în timp a acestor credințe, amintim că, în timpul tulburărilor țărănești din gubernia Poltava din anul 1902, țăranii ruși răsculați declarau că răzvrătirea lor era făcută în numele țarului, care le-ar fi trimis, printr-un general, un manifest scris cu litere de aur).

Răscoala țăranilor cehi a izbucnit la 20 martie 1775, mai devreme decît fusese plănuită, astfel că spontaneitatea a precumpănit față de organizare. Țăranii ardeau conacele și bisericile și-i obligau pe stăpînii feudali să semneze acte prin care renunțau la clăcă. Violența răscoalei a provocat îngrijorarea aripei moderate, care a început negocieri cu autoritățile. În cursul lor, Antonin Nývlet a fost arestat. În localitatea Chlumec nad Cidlinou, o altă parte a răsculaților a fost înfrîntă de armată. A eșuat de asemenea, atacul răsculaților asupra Pragăi. La începutul lui aprilie, răscoala părea înăbușită, dar ea a țîșnit din nou, ca o flăcără, în cursul verii, acoperind cea mai mare parte a Boemiei și Moraviei,

luînd caracterul unui adevărat asalt dat de țărănime împotriva regimului de servitute personală și de clăcă. Curtea imperială a fost constrînsă să facă concesii: în iunie 1775 a fost promulgată o patentă care reglementa cuantumul și modalitățile de prestare a clăcii.

O altă răscoală de mari proporții — un adevărat război țărănesc — a fost aceea condusă de cazacul Emilian Pugaciov³ în anii 1773-1775 în sud-estul Rusiei. Și aici „iluzia monarhică” — credința în „bunul împărat” — a stăruit de-a lungul desfășurării evenimentelor. Pugaciov se dădea drept țarul Petru III, înălțurat de pe tron de soția lui, devenită țarina Ecaterina II. Chemările sale au fost urmate de diferite categorii sociale și naționale de exploatați: cazaci, țărani, lucrători la manufacturile din Ural, bașchiri și calmuci. „Să distrugă casele nobililor și să dea țăranilor libertate” erau ordinele date răsculaților de pretinsul țar. „Aceluia care va uide un nobil și-i va nimici casa, i se vor da bani — o sută; iar celui care va nimici zece case ale nobililor — o mie de ruble și gradul de general”, se spunea în manifestele lansate de Pugaciov.

Pentru conducerea răscoalei, Pugaciov a organizat un „colegiu militar”, care elabora instrucțiunile și ordinele privind înzestrarea armatei, numea căpeteniile, judeca și pedepsea actele de indisciplină, redacta și difuza ucazurile etc.

Curajos și energic, Pugaciov era întotdeauna un exemplu, aruncîndu-se personal în luptă. Celor care li sfătuiau să se cruțe, le răspundea: „Unde s-a mai pomenit ca un tun să ucidă un țar?”

Unită prin aspirațiile comune de libertate și dreptate, oastea răsculaților a fost prea eterogen alcătuită pentru a putea rezista forței armatei țariste. Succesele oastei țărănești nu puteau fi de durată. Un complot al cazacilor înstăriți și al starșinelor l-a dat pe Pugaciov pe mîinile autorităților, care au hotărît „să fie tăiat în bucăți, capul să-i fie înfipt într-o țeapă, iar părțile trupului să fie duse în diferite colțuri ale

orașului și trase pe roată, după care să fie arse pe loc”. La 10 ianuarie 1775, sentința a fost executată.

Dincolo de Ocean, în Lumea Nouă a Americii, cele 13 colonii britanice își proclamau independența, la 4 iulie 1776⁴. Războiul de independență al Statelor Unite a fost însă și o revoluție socială, materializată în abolirea obligațiilor feudale, în lupta împotriva stăpînilor de mari domenii. Lumea Nouă vestea Europei feudale o lume într-adevăr nouă pentru întreaga organizare a societății.

Răscoalele enumerate mai sus — și șirul lor nu este complet — au avut loc în așa-numitul secol al „despoților luminați”, adică al suveranilor care s-ar fi lăsat călăuziți în politica lor de filozofia luministă. Legăturile dintre Frederic II, regele Prusiei, și Voltaire, dintre Ecaterina II a Rusiei și Diderot au fost foarte strînse, dar marele volum al corespondenței dintre suverani și gînditorii vremii este invers proporțional cu eficacitatea influenței filozofilor asupra monarhilor. În dialogul dintre rațiune și interesele monarhilor, întotdeauna s-au impus cele din urmă. Suveranii și-au creat o aură filozofică, pe care cugetătorii timpului — uneori în schimbul avantajelor materiale — le-au întreținut-o, dacă nu chiar le-au confecționat-o. Pretinsa „demofilie” — dragoste pentru popor — a despoților luminați a fost, în realitate, preocuparea lor constantă de a-și asigura veniturii cît mai mari de la o masă de contribuabili cît mai numeroasă, care trebuia, totodată, să furnizeze și efectivele armatelor. Înlăturarea unui concurent rapace în „valorificarea” fiscală și militară a acestui potențial demografic — masele populare — a fost una din principalele cauze ale conflictului dintre autoritatea centrală și nobilime în Europa sec. XVIII. Într-o societate în plină transformare — în care relațiile de producție feudale, în destrămare, făceau loc capitalismului — „despoții luminați” credeau că pot găsi soluția miraculoasă de integrare a noului în vechi, de a ajusta structu-

1-4 Magazin istoric, nr. 5/1978; 12/1971; 9/1976; 1-6/1976.

rile tradiționale noilor realități, evitând renovarea lor prin evoluție.

Înainte-mergătorii

În Moldova și Țara Românească, țărănimea, care forma marea majoritate a poporului, suferea o triplă exploatare: una exercitată de Poarta otomană, o alta de domnii fanarioți și suita lor și, în sfârșit, asupra boierimii de țară. Cea mai apăsătoare formă a exploatării era cea fiscală. Împotriva țăranimii a luat aspecte diverse, începând cu fuga de pe moșie și sfârșind cu ridicarea la luptă.

Fuga locuitorilor de pe moșii amenința cu secarea veniturilor ce trebuiau stocate de la contribuabilul de rînd, fie că acestea intrau în beneficiul Porții, al fanarioților sau al boierimii de țară. Pentru a da o satisfacție acestor țărani cu gînd de bejenie, Constantin Mavrocordat¹ a abolit serbia în Țara Românească (1746) și, într-o formă ocolită, și în Moldova (1749). Cînd *Enciclopedia* — opera de seamă a iluminismului francez — începea a fi tipărită la Paris, în 1751, la București și Iași se făcuse un pas, care, fără să fi fost dictat de filozofia luminilor, ducea spre emanciparea personală a țăranului.

Condiții speciale, izvorîte din realitățile istorice ale Transilvaniei, unde exploatarea feudală era dublată de asuprairea națională și cea religioasă, au dat naștere unor puternice contradicții social-politice, cu conținut complex și forme de manifestare mai radicale.

Aceste stări de lucruri au apărut cu toată claritatea în timpul răscoalei condusă de Horea², cînd, prin ultimatumul înaintat nobilimii la Deva la 11 noiembrie 1784, țăranii își fixau ca obiectiv de luptă o răsturnare de proporții istorice: ei cereau răscăpat desființarea regimului feudal. Pe drept cuvînt, țăranii conduși de Horea au fost, din acest punct de vedere, înainte-mer-

gătorii acelei mari cîșturi din istoria universală care a fost Revoluția franceză.

În șirul frămîntărilor sociale din sec. XVIII, marea răscoală transilvană din 1784 ni se înfățișează cu un ansamblu de caracteristici din care unele o integrează exploziilor sociale din lumea rurală a aceluia veac, iar altele îi imprimă o fizionomie specifică și o înălță deasupra lor.

În Transilvania, se reîntînesc cauzele materiale care provocau îndeobște nemulțumirea țăranilor, dar condițiile locale le-au dat o înfățișare deosebită. Strivit de sarcini domeniiale și publice, victimă a exploatării și abuzurilor aparatului seniorial și al celui public, țăranul vedea agravîndu-se condițiile sale de existență: creșterea obligațiilor față de stăpîni de pămînt, trecerea în servitute a jelerilor (țăranii fără pămînt, care lucrau pe marile domenii), extinderea pămîntului alodial (rezervă feudală, exploatată direct de stăpînul domeniului) în detrimentul celui iobăgesc. Academicianul David Prodan, autorul celei mai ample investigații asupra răscoalei din 1784³, caracterizează astfel procesul de deposdare a țăranilor: „Pămîntul reducîndu-se, tot mai mulți rămîn fără pămînt sau cu pămînt sub nevoile lor de subzistență... Sporește mereu lipsa de pămînt, foamea de pămînt, întîrîndu-se ostilitatea supusului față de stăpîniul lui” (vol. I, p. 46).

O trăsătură specifică a răscoalei din Transilvania a constituit-o strînsa asociere dintre lupta socială și națională. În rîndurile populației iobage, românii reprezentau peste trei pături, coeficient demo-social care, prin el însuși, a fost suficient pentru a imprimă răscoalei un caracter românesc-național. Aceasta n-a exclus, firește, solidaritatea dintre iobagii români și cei unguri, a căror prezență este semnalată sub steagul lui Horea. Regimul de discriminare la care era înșă supusă populația românească — autohtonă și majoritară — a Transilvaniei se re-

(Continuare în p. 50)

1761 Nobilii sădraci din Veneția se răscoală împotriva regimului oligarhic

1764 Răscoala populației din București împotriva abuzurilor stăpînirii

1765 Răscoala brezlelor („rușfeturilor”) din București; trei răsculați sînt decapitați

1765-1766 Țăranii din comitatele Vas, Zala și Somogy (Ungaria) se răscoală împotriva sporirii obligațiilor feudale

1768-1792 Răscoala micilor fermieri din statul Carolina de Nord (S.U.A.)

1769 Minerii din Certeje și Toplița (Transilvania) se ridică împotriva abuzurilor organelor fiscale

1773-1775 Războiul țărănesc condus de Emilian Pugaciov, în regiunea Volgăi

1773-1796 Răscoale ale țăranilor din Piemont

1774 Răscoală populară în Shantung (China)

1775 Răscoala țăranilor din Nachod (Cehia)

1775-1783 Războiul de independență al statelor americane

1780-1783 Războiul țărănesc din Peru, condus de José Gabriel Condorcanqui (Tupac Amaru II)

1782 La Cîmpeni (Transilvania) țăranii atacă pe arendașii dreptului de „cîrciumărit”

1783-1787 Numeroase răscoale țărănești în Japonia, provocate mai ales de foamete; în 1786 nobilii primesc dreptul de a utiliza arme de foc împotriva țăranilor răsculați

1784-1785 Marea răscoală condusă de Horea, Cloșca și Crișan

1786 Răscoala muncitorilor de la manufacturile din Lyon

1788 La Grenoble (Franța) mișcare populară împotriva ducelui de Clermont-Tonnere

1789 În Vietnam, țăranii răsculați atacă Hanoiul și creează un nou stat feudal

1789-1794 Revoluția burgheză din Franța

1796-1797 Răscoale țărănești în 32 gubernii din Rusia

1796 Începutul războiului țărănesc în provinciile Hubei, Hunan, Shanxi, Guaxi și Sichuan din China; va dura pînă în 1804

1796, 1799 Revolte ale muncitorilor postdvari de la manufactura din Pociovaliște (Îngă București)

¹ Magazin istoric, nr. 10/1977.

² De-a lungul anilor, *Magazin istoric* a publicat numeroase și noi puncte de vedere asupra răscoalei lui Horea, în nr. 7-8/1968, 11/1970, 5/1974, 9/1975, 4/1976, 7/1977, 10/1978.

³ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN

NICOLAE DENSUȘIANU

La centenarul răscoalei lui Horea, în 1884, Nicolae Densușianu a dat la iveală o amplă și solidă monografie, Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria, 1784-1785, scrisă pe baza documentelor oficiale. Premiată de Academia română, ea a fost elogios primită de specialiștii. B.P. Hasdeu scria: „Iată cea dintâi și singura pînă acum lucrare pe deplin serioasă asupra istoriei moderne a românilor, adică nepărtinitoare, scrisă cu spirit rece, combinînd elementele sale într-un mod critic

Primul căpitan al revoluției era țăranul Ursu Nicula sau Horea din Albac, iobag al statului, în etate de 54 ani pe timpul revoluției. El se trăgea din familia Nicula sau a Niculeștilor din Albac și adevăratul său nume era Vasile Nicula, după cum singur ne declară în testamentul său. Iar numele Ursu era numai o numire secundară, ce primise în familie, în locul numelui de botez Vasile. O datină particulară există

la țăranii din Munții Abrudului că, adeseori, părintele [capul] de familie, în locul numelui de botez, dă fiului său numele de „Ursu” și cu numele acesta figurează țăranul în toată viața sa în familie și în societate. Așa se întîmplase și cu Vasile Nicula, căpitanul revoluției din 1784. Iar numele Horea era un singur epitet popular ce i-l dase muntenii pentru deosebita pasiune ce o avea dînsul să horească [doinească] pentru farmecul și puterea cîntărilor sale.

Despre viața sa, înainte de 1779, se știe cu siguranță numai atît că petrecuse mai mult timp în comuna Ciucea din comitatul Clujului, la un unchi al nevastei sale. Dar și aici mizera soartă a țăranului mișcă inima lui. Sentința Forului dominal [judecătorie comunală] din 1783 îl inculpă că făcuse agitații și între clerului statului de aici, căroră le promisese că îi va scăpa de impozitul personal, dar n-a putut să obțină nici un rezultat. Dar ce putea oare să le ajute în epoca aceea călătoriile și petițiile unui simplu iobag, cînd mulțimea imensă a ordi-

nelor împărătesei Maria Tereza și ale împăratului Iosif încă nu puteau să le folosească nimic?

Dar mai tirziu, după cum ne spune sentința, primarul din Albac, Dumitru Todea, îl chemă și îl aduse iarăși în locul nașterii sale ca să afte și pe iobagii din domeniul de sus al Zlatnei. Bătrîni care îl cunoscuseră mai spuneau despre dînsul, și aceasta corespunde pe deplin cu faptele, că el fusese un fel de apărător al țăranilor pe la judecătoriile comunale din Munții Abrudului.

Dotat de la natură cu multe calități eminente, o inteligență frumoasă, elocvență vie, înfățișare simpatcă, constant și rezolul [hotărît] cu inamicii țăranilor, înăvuit totodată cu mai multe cunoștințe practice, cîștigate în viața sa agitată și în călătoriile sale la Viena, Horea stăpnea pe iobagii din comunele Rîu Mare, Vidra, Cîmpeni și Bistra și popularitatea lui, încă de pe la 1782, se părea periculoasă funcționarilor domeniului.

Dar starea sa materială era cu totul nefavorabilă. Afară de o mizeră căsuță, mai mult colibă, care există și astăzi în Crîngul Feregetului, Horea, pe timpul revoluției, altă avere nu pose-da, și aceasta se explică îndeajuns prin pasiunea lui înnăscută de a se interesa mai mult de afacerile publice ale comunelor. Horea era căsătorit, pe soția dînsului o chema Ilina și avea doi copii, unul Ion, în etate de 19 ani, care fu și dînsul vicecăpitan pe timpul revoluției și altul Luca, în etate de 16 ani.

← Horea...

... și Cloșca, →
reprezentări
de Jakob Adam,
unul dintre
cunoscuții gravori
vieniți de la
sfîrșitul
sec. XVIII

și, mai presus de toate, lucrare întemeiată pe cunoașterea directă a tuturor fîntinilor [izvoarelor]; pentru N. Iorga, cartea dedicată lui Horea era „o monografie extraordinară de bine informată”.

Nicolae Densușianu, acest fiu al Transilvaniei, care trecuse munții, venind în București în 1877, a publicat, în afară de monografia consacrată lui Horea, 6 volume de documente din Colecția Hurmuzaki și s-a preocupat de epoca străveche a istoriei naționale în voluminoasa-i lucrare Dacia preistorică. Stăpînit, după cum spunea Iorga, de „o neînvinsă încăpăținare dacă”, purta în el suferința românilor transilvăneni, iar cartea lui despre Horea, atît de temeinic construită, e și un omagiu martirilor din 1784. Și tot un omagiu — de data aceasta lui Nicolae Densușianu, — aduce academicianul David Prodan, dedicîndu-i monumentală sa monografie Răscoala lui Horea.

Prezentăm, în continuare, capitolul din scrierea lui N. Densușianu în care istoricul conturează portretele celor trei conducători ai răscoalei, pagini care, la aproape o sută ani de la tipărirea lor, își păstrează vîl nu numai frumusețea, ci și valoarea lor științifică.

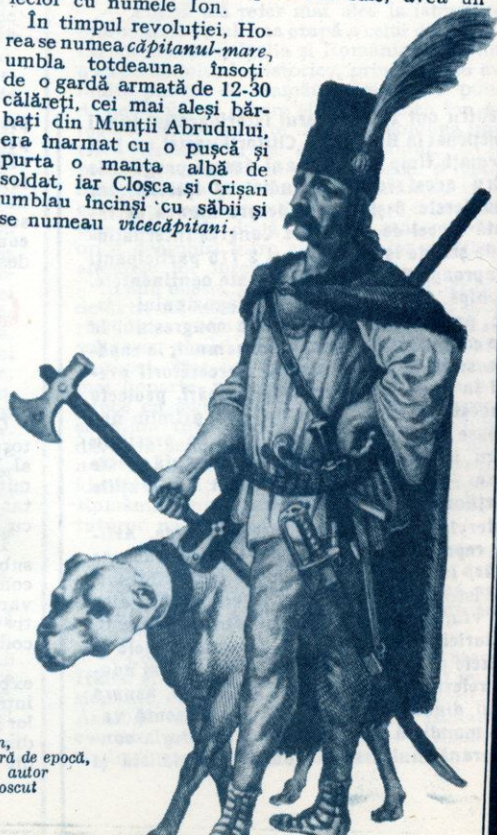
Titlul și explicațiile în paranteze drepte aparțin redacției; întreruperile în text au fost marcate prin trei puncte.

Al doilea căpitan al revoluției și cel mai intim amic al lui Horea era Ion Cloșca, iobag al statului din comuna Cărpiniș, în Munții Abrudului, în etate de 37 ani. Adevăratul său nume era Ion Oargă, iar Cloșca un simplu epitet popular dat mai mult în glumă decît în batjocură, după cum adeseori întîmpinăm astfel de numiri caracteristice în clasa țăranilor români. Curajos, inteligent și serios, Cloșca cîștigase încă de tînră iubirea țăranilor din comunele Cărpiniș, Abrud și Bucium, care în trei rînduri îl trimiseră ca deputat la Viena și, mai întîi, la anul 1779, în etate numai de 32 de ani... Cloșca poseda o casă lîngă drumul ce duce de la Abrud spre Cîmpeni, în locul numit astăzi Coasta Cloșteștilor, mai multe pămînturi de arătură și fînate. Pe soția dînsului o chema Marina, pe fratele său Toader Oargă, iar pe soră-sa Achimia.

In fine, al treilea căpitan fu Gheorghe Crișan, iobag al statului din comuna Cărpiniș, în etate de 52 ani, un țăran înfocat, rezolut, sever și superb, cu un exterior frumos și impunător. Numele său adevărat era Giurgiu Marcu, de origine din comuna Vaca, [azi Crișan] în comitatul Zarándului, sau de pe Criș, de unde îl numiră muntenii și Crișan. În tinerețele sale, Crișan fusese soldat în regimentul contelui Francisc Gyulai, după cum singur ne spune și aici disciplina militară înăspri și mai mult natura sa de fier... Crișan era și dînsul căsătorit și, după cum rezultă din actele prinderii sale, avea un fecior cu numele Ion.

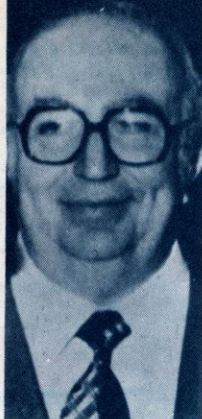
În timpul revoluției, Horea se numea căpitanul-mare, umbla totdeauna însoțit de o gardă armată de 12-30 călăreți, cei mai aleși bărbați din Munții Abrudului, era înarmat cu o pușcă și purta o manta albă de soldat, iar Cloșca și Crișan umblau înarmați cu săbii și se numeau vicecăpitani.

Crișan,
gravură de epocă,
de un autor
necunoscut

● Senatorul
GIOVANNI
SPADOLINI.

Italia,
reprezentant
al Comisiei
Centrale
de studii istorice

● Academicianul
ALEXANDER
GIEYSZTOR.

Polonia,
președintele
Comitetului
internațional
de științe istorice

ISTORIA — O ȘTIINȚĂ DESPRE OM ȘI PENTRU OM

Pentru opt zile, creierul istoriografiei lumii a funcționat la București. Cititorii noștri au fost informați timp de cinci ani despre pregătirile pentru acest forum mondial al istoriei, iar în numerele 8 și 9/1980 despre munca desfășurată la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de cel 2 715 participanți din aproape 70 state, de pe toate continentele.

Echipa redacțională a Magazinului istoric, prezintă pe toată durata congresului la toate manifestările sale, a consemnat, la capătul a sute de convorbiri cu cercetătorii prezenți la București, opinii, preocupări, proiecte ale acestora; am avut bucuria să primim numeroase articole ale unor autori de prestigiu pentru revista noastră, binecunoscută peste hotare — după cum reiese din declarațiile oaspeților.

Interviuri, convorbiri, mese rotunde, articole, reportaje, evocări, vor vedea, număr de număr, lumina tiparului în paginile Magazinului istoric, spre a ilustra în continuare dialogul viu, amplu, fecund, purtat la București, de istoricii lumii. Din atît de numeroasele și diferitele puncte de vedere pe care le-am adunat, reiese o unanimitate de opinii asupra rolului dinamic și activ, de recunoscută valoare mondială pe care-l joacă în istoria contemporană universală România socialistă și

președintele Nicolae Ceaușescu, proeminentă personalitate a vieții internaționale, ca și asupra importanței istoriei românești, în context european și general. Densitatea și conținutul punctelor de vedere exprimate în acest sens de oaspeții noștri ne determină să le considerăm drept contribuții la o nouă carte despre rolul românilor în lumea de azi.

Cultura — un aport esențial la pacea lumii

Cu ocazia vizitei sale în România, senatorul Giovanni Spadolini, secretarul general al Partidului Republican Italian, a fost primit de președintele Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, cu care a avut o întrevedere de 90 minute.

Iată ce ne-a spus senatorul italian, în lumina sublinierilor din Mesajul prezidențial adresat congresului, privind rolul istoriei în promovarea păcii și prieteniei între popoare, obiectiv istoric major al luptei maselor în epoca contemporană:

— Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu exprimă minunat aceste principii ale păcii și înțelegerii între națiuni, ale independenței lor naționale. Noi, oamenii cu vederi democratice din Italia, împărtășim îngrijorarea exprimată din nou de președintele Nicolae Ceaușescu

În mesajul său la cel de-al XV-lea Congres internațional al istoricilor, în legătură cu gravitatea situației internaționale și necesitatea de a o aborda și depăși în spiritul păcii, al destinderii și colaborării, al deplinei egalități între popoare. În mod deosebit ne-a reținut atenția referirea făcută de președintele Nicolae Ceaușescu — ca parte componentă a unei politici susținută cu consecvență, în toți acești ani — la necesitatea păstrării independenței popoarelor, mari sau mici, precum și a respectării principiilor suveranității și neamestecului în treburile interne ale altor state. Cauza cooperării internaționale trebuie să facă progrese, mai ales în ani ca aceștia, cînd apar din nou amenințări de război și grave tensiuni tulbură relațiile dintre națiuni. Eu cred că pacea reclamă securitate și echilibru între părți, și sînt, ca și alții alții, convins că echilibrul este primul pas către negocieri, deschizînd astfel noi posibilități destinderii și înțelegerii internaționale.

Dorința României și a Italiei este ca întreaga Europă, o Europă deasupra oricăror apartenențe la sisteme sociale sau alianțe internaționale, să-și facă auzit glasul într-un mod constructiv la apropiata Conferință de la Madrid.

Dealtfel, am constatat cu satisfacție împreună cu președintele Nicolae Ceaușescu că, în ultimele luni, tendințele spre destindere și dialog au făcut un pas înainte, în comparație cu prima perioadă a anului, caracterizată de o înrăutățire a situației internaționale.

— Cum vedeți, domnule senator, importanța acestui congres pentru lumea de azi?

— Dacă mă întrebați despre rolul culturii în acest context am să vă răspund că el este esențial, cum dealtfel a demonstrat-o Congresul de la București. Pentru noi, adepții democrației, cultura e sinonimă cu pacea, respectul reciproc, libertatea. Educația pentru pace nu poate să nu aibă la bază necesitatea lichidării contrastelor care au brăzdat trecutul istoriei umane, al Europei și al acestei regiuni, precum și dorința de a trăge învățămintele convenite din istorie. Este necesară, deci, o fuziune între ideea păcii și crearea unei școli noi; o școală care va trebui să cultive, în măsură mult mai mare decît pînă acum, ideea păcii. Nu din întâmplare Actul final de la Helsinki a subliniat importanța schimburilor culturale între națiuni. O inițiativă cum este acest congres mondial al istoricilor se înscrie, pe drept cuvînt, în cadrul Actului final de la Helsinki, ale cărui rezultate apropiata Conferință de la Madrid este chemată să le analizeze și să le perfecționeze.

— Care sînt preocupările dumneavoastră științifice la ora actuală?

— În ultimii doi ani am publicat două noi volume: *Italia națiunii și Italia laicilor*, pe linia cercetărilor menite să reconstituie originea și dezvoltarea gîndirii democratice laice din Italia anilor 1900. O istorie frământată și plină de martiriu de-a lungul răsturnărilor politice și sociale ale secolului XX; o istorie care s-a desfășurat sub semnul per-

manent al respectului reciproc al valorilor fundamentale ale libertății: de la Giovanni Amendola, marele lider democrat-liberal asasinat de fasciști la mijlocul anilor '20 (tatăl militanțului comunist recent dispărut) și Carlo Rosselli, luptător pentru democrație în Spania înșingată de războiul civil, pînă la membrii Partidului Acțiunii — formațiune politică puțin numeroasă, dar foarte activă în Rezistența italiană împotriva nazismului și a fascismului.

Unul dintre exponenții cei mai prestigioși ai acestei grupări politice, Ugo La Malfa, a fost destinat să joace un rol de prim-plan în rîndurile minorității parlamentare în anii reconstrucției postbelice. La Malfa, mai mult decît mulți alții, avea să depună în anii războiului rece și ai neînțelegerilor profunde între forțele politice, toate eforturile pentru a nu se pierde, în ciuda tuturor controverșelor, practica dialogului și a unui respect reciproc elementar. Acea practică, care va duce, datorită operei lui Aldo Moro, la o politică de solidaritate națională.

Cred că este absolut necesar să clarificăm aceste chestiuni fundamentale, uneori necunoscute, ale istoriei italiene, tocmai pentru a înțelege problemele și neliniștile anilor din urmă.

— Cum apreciați rolul jucat de români în istoria Europei?

— Am să mă refer mai ales la istoria contemporană. În ultima etapă a celui de-al doilea război mondial, Italia și România, ca urmare a experiențelor lor istorice, prin care au avut multe puncte de asemănare și multe puncte de deosebire în eroare și în suferința lor, s-au regăsit „cobeligerante” în lupta comună împotriva nazismului și a fascismului. A fost premisa acelei lupte pentru pace și pentru independența popoarelor, care rămîne în fiecare clipă un factor de unitate și de solidaritate între cele două națiuni, mai presus de orice deosebiri între sistemele lor politice și alianțele lor internaționale.

În anii noștri, România a adus o contribuție de extremă însemnătate la dezvoltarea cooperării între popoare și, în consecință, la consolidarea păcii în lume: în Europa și în afara Europei. Sînt convins că România va merge mai departe pe această cale, ceea ce îi va aduce cu siguranță, în continuare, respectul și stima tuturor națiunilor care au luptat din greu pentru a-și asigura autonomia națională și independența. Apărîndu-și propria identitate națională și propria independență, România contribuie la apărarea independenței tuturor națiunilor.

— Văd că sînteți interesat de arderea și efortul general cu care românii se dedică cauzei independenței lor. Credeți că acest interes are rădăcini istorice comune celor două țări ale noastre?

— Constituirea în națiuni și în state a Italiei și a României ne oferă analogii impresionante, care nu pot scăpa atenției istoricului. Analogii care merg dincolo de asonanțele evocate prin numele Roma — România, analogii care merg dincolo de cimentul unei

vechi și mereu reînnoite latinități. Amîndouă țările sînt moștenitoarele unei limbi și culturi comune, care au fost păstrate prin toate vitregiile și contradicțiile istoriei. Italia și România sînt fiice ale acelei culturi europene, care se manifesta în secolul XIX, mai întîi prin iluminism și apoi prin romantism. Pentru unul ca mine, care și-a dedicat atîtia ani studierii Risorgimentului italian, caracteristicile și etapele Risorgimentului românesc nu pot să nu trezească emoții. Redestepțirea națională a fost aceeași în cele două țări, așa cum multe sînt dezvoltările asemănătoare în deceniile următoare. Aș vrea să adaug că istoriografia română a dat la iveală în acești ultimi ani lucrări de mare interes și prezența mea la București, în aceste zile ale congresului, mi-a oferit posibilitatea să string legăturile cu cei mai iluștri istorici ai dumeavoastră, care mi-au cîștigat stima.

— La despărțire, senatorul Giovanni Spadolini mi-a încredințat următorul mesaj pentru revista noastră:

— Doresc prietenilor de la Magazin Istoric să continue minunatele lor activități pentru aprofundarea studiului trecutului istoric comun Italiei și României, în numele tradițiilor de limbă și cultură ce ne unesc.

Fericirea propriului popor, procent al fericirii omenirii

— Ce ne puteți spune despre alegerea dv. ca președinte al C.I.S.I. pentru următorii cinci ani, l-am întrebat pe acad. Alexandru Gieysztor.

— În noua mea calitate de președinte al Comitetului internațional de științe istorice ales pe perioada următorilor cinci ani, țin să remarc că structurile congresului ca și cele ale comitetului nostru al cărui membru sînt din 1965, de la Congresul de la Viena, și-au demonstrat viabilitatea, ele sînt pe deplin adaptate disciplinelor cărora le sîntem discipoli. Cauza noastră care ne este scumpă tuturor, este de a menține cea mai largă receptivitate față de spiritul de cooperare între toți cei care cred în istorie ca într-o știință despre om și pentru om.

Congresul de la București a fost o mare reușită din toate punctele de vedere. Am avut ocazia să o mai spun: din partea Comitetului de organizare român am asistat la o strălucită desfășurare de eforturi, care, în final, au reușit, să satisfacă toate exigențele și toate speranțele noastre.

Pe lîngă perfectă pregătire, de către colegii români, care a contribuit la desfășurarea cu succes a congresului — evidentă de la tipărirea în excelente condiții a actelor congresului, pînă la excelențele săli în care au avut loc ședințele noastre — aș vrea să subliniez climatul general de prietenie și interes care s-a manifestat peste tot în România. Am resimțit, în cel mai înalt și decisiv grad, atenția atît de binevoitoare a supremei autorități a țării-gazdă, președintele republicii, Nicolae Ceaușescu.

Trebuie să spun că sub aceste aspecte, de acum înainte, dat fiind nivelul general și ambianța Congresului de la București, organizarea congreselor noastre devine o competență cu un punct de referință bine precizat.

— În ședința de încheiere a lucrărilor congresului ați lansat mesajul acestuia. Ce semnificații îi atribuiți?

— Mesajul participanților la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice se integrează în chip organic în spiritul ideilor comune despre necesitatea înțelegerii internaționale. Într-adevăr, a înțelege și a se face înțeles în cadrul libertății de expresie au fost obiectivele pe care și le-au fixat atît participanții cît și organizatorii (C.I.S.I. și comitetul român) congresului. Noi sîntem și nu putem să nu fim convinși că istoria nu este făcută pentru istorici, ci pentru societățile în care trăim, că istoria este o formă de exprimare a vieții noastre contemporane.

— Cum apreciați corelația dintre istoria națională și cea universală?

— Unul din marii poeți polonezi, Cyprian Camille Norwid, a scris că fericirea propriului popor este un procent al fericirii omenirii. La fel stau lucrurile și cu științele istorice care, cultivate în diferite țări și legate în primul rînd de istoria națională, fac concomitent parte din instrumentele importante ale cunoștințelor general-umane. Istoricii sînt conștienți că aceste cunoștințe despre trecutul globului nostru sau al unor mari întinderi ale acestuia nu iau naștere din simpla adunare a acestor procente create de către diferite popoare. Este necesară cunoașterea legăturilor dintre popoare și culturi, după cum este necesară compararea proceselor istorice pentru înțelegerea fenomenelor și substanței evenimentelor. Istoria universală astfel elaborată implică două sarcini fundamentale: de a face cunoscut popoarelor trecutul lor și de a-l înscrie în istoria omenirii. Colaborarea istoricilor din toate țările și continentele a devenit în prezent o condiție necesară a cultivării atît a istoriei naționale, cît și a celei universale.

De aici importanța fiecărei informații, fiecărei discuții, fiecărei publicații istorice.

De aici și rolul deosebit de important al tuturor mijloacelor de transmitere către societate a materialului istoric. La loc de frunte se situează, în acest sens revistele de înaltă calitate și mare tiraj, cum este de pildă și excelentul MAGAZIN ISTORIC.

De aici și importanța durabilă a marilor congrese de științe istorice. Rezultatele celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București, din august 1980, se vor reflecta în producția istoricilor anilor imediat următori, ca un stimulent intelectual și moral, național și internațional. Menirea acestui congres — alături de marea încărcătură de noi idei și noi informații — constă, de asemenea, și în a ne face să reflectăm asupra rolului, răspunderii și sarcinilor istoricilor față de popoarele lor și față de cultura umană.

Cristian POPIȘTEANU

Octombrie 1945

UN MOMENT AL VIITORULUI

Dr. GH. ȚUȚUI

În octombrie 1945 se împlinea un an de la completa eliberare a teritoriului patriei de sub dominația hitleristă. De opt luni, țara era guvernată de forțele democratice, se inițiaseră importante măsurile politice și economico-administrative în folosul maselor. Era nevoie însă de stabilirea unui program complet și precis privind evoluția generală a țării și, îndeosebi, trebuia precizată natura acestui viitor, sensul său.

Această sarcină de răspundere a revenit Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a întregului proces revoluționar prin care trecuse țara noastră după victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, partid care crescuse odată cu revoluția și care, în ciuda tuturor greutăților și vicisitudinilor epocii, reușise să se afirme drept cel mai consecvent luptător pentru dreptate socială, pentru apărarea entității statului român, a libertății și independenței lui.

Un partid născut din popor, pentru popor

O însemnătate excepțională pentru definirea problemelor mari și complexe care se ridicau în fața țării în etapa respectivă a avut-o Conferința națională a Partidului Comunist Român, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 16 și 22 octombrie 1945. „Fiind prima manifestare de acest fel ținută în condiții libere, după 20 de ani de activitate ilegală — apreciază *Programul Partidului Comunist Român*... —, conferința a făcut bilanțul istoricelor succese obținute de partid în lupta revoluționară și a trasat liniile directoare ale activității de viitor. Conferința națională a pus la ordinea zilei mobilizarea forțelor pentru redresarea și dezvoltarea economiei naționale și îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației, a elaborat programul transformărilor democratice ce se impuneau în acea etapă, indicând ca obiectiv principal pentru asigurarea progresului general al societății românești trecerea la industrializarea țării”.

Într-o perioadă de timp relativ scurtă se petrecuseră puternice și semnificative mutații în viața politică românească. Masele de oameni ai muncii, forțele progresiste înaintate găsiseră în partidul comunistilor călăuzitorul sigur și catalizatorul năzuințelor lor. Rezistența antifascistă și antihitleristă, organizată și condusă de P.C.R., care culminase cu revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, războiul antihitlerist, la susținerea căruia participase întreaga națiune, luptele revoluționare desfășurate de cele mai largi categorii de oameni ai muncii pentru cucerirea și consolidarea puterii de stat democratice populare au reprezentat treptele necesare ale unui proces profund de fortificare a sentimentului demnității naționale, al sudării legăturilor dintre partidul comunist și masele populare — elemente dintre cele mai importante ale noii etape istorice în care intrase țara. Acest proces înnoitor presupunea ca premisă istorică o poziție consecvent marxistă a P.C.R. potrivit căreia spiritul revoluționar și internaționalismul nu exclud ci, dimpotrivă, presupun un înalt sentiment patriotic.

Pregătindu-se să atace frontal problemele fundamentale ale țării, P.C.R. își verificase politica în focul revoluției, își îmbogățise experiența și se pregătea să pună în practică unul din cele mai realiste planuri de construcție economică, socială și politică. Pornea să înlătuască această operă avînd sprijinul întregului popor și după o amplă pregătire a propriilor sale rînduri. În primul rînd, s-a realizat o împropățare a activului Comitetului Central, a celor 12 comitete regionale, a celor 58 comitete județene, a sutelor de comitete de plasă și sector, ca și a birourilor celor aproape 8 000 organizații de bază ce cuprindeau un mare număr de cadre tinere intrate în partid după eliberare și care constituiau una dintre cele mai importante verigi ale legăturii dintre partid și popor.

Modul în care activul de bază al P.C.R. a abordat problemele complexe ale revoluției, dublat de atașamentul și încrederea noastră mutată cu care masa de membri de partid și de tineri comunisti au urmat linia partidului au făcut ca în scurt timp partidul comunist

să devină cel mai puternic partid din țară. Cadrele de bază din conducerea P.C.R., formate la școala aspră a luptei ilegale și care, rămânând permanent în țară, aveau strânse legături cu organele și organizațiile de partid, cunoșteau în amănunt cele mai diferite aspecte ale vieții politice românești.

Comuniștii se distingeau prin disciplină și spiritul lor revoluționar. Sub conducerea P.C.R. activau puternice organizații obștești (sindicatul, Frontul Plugarilor, grupările democratice ale naționalităților conlocuitoare, organizația femeilor democratice), precum și numeroase asociații profesionale ale diferitelor categorii de oameni ai muncii manuale și intelectuale.

Realism și originalitate

Programul de refacere și dezvoltare a patriei adoptat de Conferința națională din octombrie 1945 pornea de la realitățile țării și se baza pe folosirea superioară a resurselor materiale și umane, neexcluzând posibilitățile create pe baza unor relații externe reciproce avantajoase și fără nici o discriminare. Conceptul elaborat de conferință în vederea refacerii și dezvoltării economice se caracteriza, în același timp, prin spiritul său neexclusivist, apelând la toate forțele creatoare ale poporului, inclusiv la anumite pătri ale burgheziei.

Numit, pe drept cuvânt, Conferința refacerii, marele forum comunist a fixat obiectivele noii etape istorice a țării, concentrându-și atenția asupra refacerii și dezvoltării economice, apreciind că progresul social este legat nemijlocit de dezvoltarea industriei. „O industrie grea puternică, bazată pe folosirea rațională a bogățiilor naturale ale țării și dezvoltată pe linia nevoilor interne și a posibilităților izvorâte din legături comerciale trainice... constituie pivotul în jurul căruia întreaga economie a țării se va dezvolta în condiții noi”.

Un accent deosebit s-a pus pe intensificarea eforturilor privind refacerea capacităților de producție și creșterea productivității în ramurile de bază (siderurgie, metalurgie, minerit etc.). Totodată, ca sarcină de perspectivă, conferința a stabilit electrificarea întregii țări. Cît privește agricultura, programul stabilit de conferință anunța importante măsuri cu caracter politico-economic: organizarea centrelor de închiriat tractoare și mașini agricole, credite și semințe pentru țărani etc.

Pe agenda dezbaterilor s-au aflat și alte probleme vizînd îmbunătățirea nivelului de trai material și spiritual al poporului: perfecționarea aprovizionării, reorganizarea învățămîntului pe baze democratice, extinderea asistenței medicale ș.a.

Tradiție și forță

Alături de jaloanele programatice ale dezvoltării economice a țării, Conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945 a statuat raportul de nedespărțit între partid și popor, între obiectivele P.C.R. și tradițiile bogate de luptă revoluționară ale poporului român. Statutul Partidului Comunist Român, primul document de acest fel adoptat după eliberare, preciza următoarele: „Partidul Comunist Român păstrează și continuă cele mai bune tradiții ale luptelor pentru libertate, pămînt și independență națională, conduse de Gheorghe Doja, Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu”; partidul „duce mai departe activitatea de organizare și luptă socială începută de Ștefan Gheorghiu, Ion [C.] Frimu, [Dimitrie] Marinescu... Scopul final al Partidului Comunist Român este înfăptuirea societății comuniste în care întreg poporul este unit, nu mai există clase și este asigurat principiul «de la fiecare după capacitățile lui și fiecăruia după nevoile sale»”. Așadar, partidul comunist își definea cu claritate atît obiectivele imediate ale luptei sale — consolidarea regimului democratic în România — cît și scopul său final — „înăfăptuirea societății comuniste”.

Încă din iunie 1943, primind fără nici o rezervă hotărîrea de autodizolvare a Internaționalei Comuniste, C.C. al P.C.R. adoptase documentul intitulat *Dizolvarea Internaționalei Comuniste și sarcinile Partidului Comunist din România*, document prin care se sublinia că în noile condiții istorice și pînă la convocarea conferinței sau congresului partidului, Comitetul Central devenea forul suprem al partidului. Documentul care prevedea că, atunci „cînd condițiile conspirativității de azi se vor schimba”, se va proceda imediat la organizarea conferinței sau a congresului partidului, menținea încă vechea titlatură de Partid Comunist *din* România. Se cuvine a remarca faptul, deosebit de important, că la Conferința națională din octombrie 1945 s-a adoptat, prin articolul 1, fireasca titlatură a partidului: Partidul Comunist Român, titlatură care reliefa atît caracterul revoluționar al partidului și obiectivul final al luptei sale, precum și independența sa față de orice for internațional. Prin adoptarea noii titlaturi, prin precizările cuprinse în Statut privind legăturile de continuitate dintre lupta P.C.R. și mișcările de eliberare socială și națională anterioare apariției mișcării muncitorești, ca și prin sublinierile referitoare la misiunea sa istorică, Partidul Comunist Român se afirma ca un partid matur, capabil să se debaraseze de concepțiile și practicile sectare și să se afirme ca un adevărat partid revoluționar al națiunii române, ca moștenitor și continuator al celor mai înălțătoare tradiții de luptă pentru libertate socială, pentru suveranitate și independență națională.

Lucrările conferinței s-au încheiat prin alegerea Comitetului Central, iar a doua zi, în

(Continuare în p. 15)

**60 ani de la
greva generală
din octombrie 1920**

**LUPTA NOASTRĂ ESTE
ÎN INTERESUL TUTUROR**

M. C. STĂNESCU

Prin amploarea și combativitatea sa revoluționară, greva generală a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă din România; ea a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc. Clasa muncitoare s-a afirmat ca o forță națională în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni.

NICOLAE CEAUȘESCU

De-a lungul existenței sale, ca purtătoare a noului, clasa muncitoare din țara noastră și partidul său, creat în 1893, au fost mereu în centrul marilor momente ale istoriei naționale, afirmându-se ca reprezentante ale celor mai înalte aspirații de dreptate socială, de unitate și independență națională ale poporului român. Istoria proletariatului nostru n-a fost un simplu drum de izbînzî, ci unul de lupte crîncene, purtate cu tenacitate și imense sacrificii. O etapă deosebit de bogată în astfel de bătălii a reprezentat-o perioada dintre anii 1918-1920*.

* În imagine: participanți la greva generală din 1920; dintr-o fotografie de epocă.

Muncitorimea —

factor activ al progresului

În contextul marilor frământări revoluționare desfășurate pe toate meridianele lumii, după sfîrșitul primului război mondial, în România s-a produs o creștere furtunoasă a luptelor revoluționare, cu deosebire ale proletariatului. Masele populare, clasa muncitoare au fost cele care, în 1918, au împlinit dezideratul de veacuri al românilor din

toate provinciile istorice de a se uni în cadrul aceluiași stat. Cu toate acestea, contrastul dintre nivelul de trai al maselor populare și cel al claselor dominante, insuficiența drepturilor politice ale celor mulți, caracterul adesea formal al sistemului politic al democrației burgheze au generat ample confruntări sociale. Sub presiunea acestor lupte, clasele dominante au fost nevoite să acorde două din reformele care asigurau cadrul politico-economic necesar dezvoltării capitaliste mai rapide a țării: votul universal și reforma agrară.

Firește, muncitorimea română, clasa cu o contribuție considerabilă în producerea bunurilor materiale, dorea o viață mai bună, condiții corespunzătoare de muncă, respectarea demnității omenești, consfințirea în legi a tuturor drepturilor și libertăților democratice. Revendicările formulate aveau o adresă precisă și anume: consolidarea statului unitar național român, o mai dreaptă repartizare a produsului creat, rapida refacere a economiei și trecerea țării întregie la dezvoltarea sa pe făgașul modern, o viață politică internă pregnant democratică și o politică externă constructivă și curajoasă. Numai ținând seama de aceste elemente se poate înțelege de ce proletariatul român, în momente hotărâtoare, a găsit căile și metodele cele mai adecvate pentru ca, împlinindu-și idealurile sale, să contribuie în mod hotărâtor la progresul întregii națiuni, al patriei.

Nemulțumirile tot mai ample ale proletariului român s-au transformat, la sfârșitul anului 1918, într-un puternic val de greve, cuprinzând — treptat — muncitorimea din aproape toate ramurile economice. Grevele s-au împletit cu mari demonstrații de stradă, desfășurate sub faldurile steagurilor purpurii. Tot mai des, în anii 1918-1920, au avut loc greve generale pe orașe, pe regiuni, pe ramuri de producție. În timpul acestora, când nu o dată muncitorii au pus stăpânire pe fabrici sau pe străzi, s-au obținut introducerea zilei de lucru de 8 ore, majorarea salariilor, reducerea sau chiar desființarea amenzilor și alte drepturi social-economice, dar și politici: elaborarea unei legislații noi, moderne și democratice, aplicarea celei adoptate, recunoașterea consiliilor muncitorești — menite să reglementeze conflictele dintre patroni și muncitori ș.a. Dar aceste cuceriri ale muncitorilor au fost deseori încălcate de patroni și chiar de către organele de stat, ceea ce a dus la noi și noi acțiuni revoluționare.

Începând din martie 1920, când la conducerea țării a venit un guvern condus de generalul Al. Averescu, persoana în care burghezia și moșierimea vedeau pe omul politic capabil să stăvilească prin forță valul luptelor proletare, muncitorimea, Partidul Socialist din România (P.S.R.) și sindicatele au luat tot mai insistent în dezbatere problema declanșării unei greve generale, care să cuprindă pe toți salariații din România. Ideea aceasta

a apărut în condițiile în care autoritățile de stat nesocoteau tot mai vizibil o seamă de drepturi cîștigate și nu soluționau favorabil revendicările formulate în timpul desfășurării sutelor de greve ce aveau loc. La 5 septembrie 1920, pentru a crea o bază „legală” viitoarelor măsuri antimuncitorești de limitare a mișcării greviste, clasele conducătoare au adoptat Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, măsură antidemocratică, menită să îngusteze drepturile muncitorimii.

„Interese de ordin superior și general”

Șuvoiul năvalnic ce se îndrepta spre greva generală nu mai putea fi însă oprit. Acțiunile muncitorești se împleteau strîns cu amplele dezbateri privind tactica și strategia, programul și orientarea generală a P.S.R. de transformare a sa în partid comunist. Luptele proletare se îndreptau spre momentul lor de apogeu, iar dezbaterile politico-ideologice aveau să ducă spre istorica hotărâre pronunțată anul următor, în mai 1921.

În zilele de 10-11 octombrie 1920, Consiliul General al Partidului Socialist și Comisia Generală a Sindicatelor a analizat evoluția vertiginoasă a evenimentelor și a hotărît să înainteze guvernului un memoriu cu revendicările muncitorilor, avertizînd că, dacă pînă la 20 octombrie, nu vor fi acceptate, va fi declarată greva generală. Muncitorimea cerea, între altele: respectarea dreptului de organizare și recunoașterea delegaților și consiliilor muncitorești în toate întreprinderile; conducerile întreprinderilor de stat să nu se amestece în problemele organizării muncitorilor; aprobarea revendicărilor formulate de muncitorii din întreprinderile de stat; suspendarea legii pentru reglementarea conflictelor colective de muncă; desființarea stării de asediu și a cenzurii etc.

Privite în ansamblu, aproape toate cererile aveau caracter politic și priveau nu numai pe muncitori, ci toate categoriile de salariați din România. Dealtfel, într-un manifest al Comisiei Generale a Sindicatelor din România, adresat opiniei publice, se sublinia că „nu interese egoiste, profesionale ne-au determinat să intrăm în marea luptă care este greva generală, ci interese de ordin superior și general: aplicarea sinceră a legilor țării pentru toți. Lupta noastră nu este pentru noi, ci pentru toți, și în interesul tuturor”.

Evenimentele au fost precipitate de izbucnirea, la 18 octombrie, a grevei cefeștilor. Două zile mai târziu, la 20 octombrie 1920, la chemarea Consiliului General al Partidului Socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor, a fost declarată greva generală. Vestea s-a răspîndit cu înalta fulgerului în toată țara. Grevă generală a cuprins pe toți muncitorii

din fabrici și ateliere, exceptând unele categorii de întreprinderi și instituții, precum: fabricile de pline, întreprinderile de aprovizionare cu apă și electricitate, spitalele ș.a.

Cot la cot cu muncitorii s-au aflat și alte categorii de salariați. Oficial, greva a durat până la 28 octombrie 1920, dar în multe centre muncitorești și în numeroase întreprinderi, ea s-a prelungit până spre jumătatea lunii noiembrie. Numărul participanților a fost de câteva sute de mii de persoane, adică aproape toți salariații din acea vreme.

Conform indicațiilor primite, muncitorii au acționat în așa fel încât să evite orice pretext căutat de autorități spre a trece la represalii. Cu toate acestea, guvernul a luat asupra sa măsuri represive: a introdus starea de asediu, a mobilizat numeroși muncitori, iar un număr de participanți la grevă au fost ținuți în fața tribunalelor militare.

Dar mișcarea noastră muncitorească n-a putut fi distrusă. Ampla ridicare la luptă a muncitorilor români a avut un puternic ecou atât în țară cât și peste hotare. Presa din Rusia sovietică, Cehoslovacia, Austria, Grecia, Anglia, Franța, Elveția, Germania etc. a acordat un spațiu larg evenimentelor din România, exprimând solidaritatea proletariatului și a opiniei publice progresiste din țările respective cu lupta muncitorimii române.

Corolar al memorabilelor lupte și acțiuni din anii avântului revoluționar, greva generală din octombrie 1920 a fost cea mai cuprinzătoare bătălie de clasă și prima la nivel național după 1918, o admirabilă pagină de eroism și unitate muncitorească. Cu acest prilej, proletariatul din România a demonstrat cu pregnanță că el nu este numai producător de bunuri materiale, ci și o clasă care are drepturi și libertăți democratice de impus și de apărat, al cărui glas trebuia să fie ascultat.

Această memorabilă bătălie proletară, ca și procesele ce au urmat au reprezentat o arenă în care s-au înfruntat, în forme și cu mijloace diferite, două concepții, total opuse, privind dezvoltarea viitoare a României. Una — revoluționară, care preconiza înfăptuirea unor schimbări radicale, capabile să asigure mersul rapid înainte al țării, în care masele să producă, dar să se și bucure de rezultatele muncii lor; cealaltă — reprezentată de clasele exploatare — urmarea menținerii în esență a vechiului sistem, în care minoritatea doar conduce și consumă pe seama imensei majorități a poporului. În acest sens, greva generală din octombrie 1920 a însemnat un moment plin de învățăminte pentru organizațiile politice și profesionale, inclusiv pentru cadrele de conducere, de la organizațiile de jos și până la conducerea superioară a partidului socialist. Cei mai mulți aveau să meargă împreună cu masele, care cereau transformarea de urgență a partidului socialist în partid comunist, fapt de epocală valoare istorică împlinit la marele congres din mai 1921.

UN MOMENT AL VIITORULUI

(Urmare din p. 12)

prima ședință a noului organ de conducere, au fost constituite Biroul politic și Secretariatul; secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej. Alegerea de către Conferința națională a Comitetului Central — primul organ de conducere colectivă stabilit de către forumul comunistilor români, pe baza principiilor democrației interne de partid și fără nici un amestec din afară — a reprezentat o victorie a noii orientări a partidului, de partid revoluționar al națiunii române.

În rândurile membrilor Comitetului Central, ales de înaltul forum al comunistilor, s-a aflat și tânărul revoluționar Nicolae Ceaușescu, care-și cucerise de-a lungul a mai bine de un deceniu de când se afirmase ca un militant de frunte al muncitorimii, al tuturor oamenilor muncii, al mișcării antifasciste și democratice, al tineretului comunist, un deosebit respect și prestigiu politic în rândurile maselor populare, fiind — cum se aprecia în suplimentul ziarului *Scnteia* apărut în acea perioadă — unul din cei mai tineri membri ai conducerii partidului.

Privită retrospectiv, perioada celor 35 ani scursi de la Conferința națională din octombrie 1945 poartă pecetea adâncă a activității științifice, clarvăzătoare a partidului comunist, a forței și dinamismului său revoluționar, a legăturii indisolubile cu poporul în sinul căruia s-a născut și în slujba căruia acționează. Acest adevăr s-a impus cu și mai multă forță în etapa inaugurată de Congresul IX, când în fruntea partidului a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu — personalitate proeminentă a contemporaneității, revoluționar înflăcărat, care și-a pus întreaga sa viață și forță creatoare în slujba demnității și libertății patriei, a prosperității și fericirii poporului. Congresul IX al partidului din 1965 a constituit un moment de însemnătate crucială în viața social-politică a României, inaugurând o perioadă de dinamism fără precedent în dezvoltarea societății socialiste românești, de uriaș avânt creator al maselor populare.

Prin hotărârile și orientările cutezătoare, cu adevărat științifice — la elaborarea cărora tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut un rol hotărâtor — cel de-al IX-lea Congres al partidului ca și celelalte congrese și conferințe naționale care i-au urmat au determinat schimbări radicale în viața țării, au ridicat pe culmi nebănuite prestigiul internațional al României socialiste. În multimilenara istorie a țării noastre, cei 15 ani care au trecut de la Congresul IX s-au înscris drept epoca cea mai fertilă și mai rodnică în împliniri, în acest timp partidul comunistilor afirmându-se cu tot mai multă vigoare ca centrul vital al națiunii, strateg strălucit al înaintării ferme a țării pe drumul făuririi noii civilizații în România.

AMINTIRI (II)

RADU ROSETTI

Din bogata galerie de portrete pe care le cuprind Amintirile lui Radu Rosetti¹, cele dedicate marilor generații a revoluționarilor de la 1848 se disting printr-o căldură și o simpatie deosebită. Cunoscuți direct de autor, pe cînd acesta era un copil, și mai ales din povestirile tatălui și ale unchilor, care au luat și ei parte la evenimente, suferind apoi exilul în Asia Mică, participanții la revoluție apar în paginile lui Rosetti sub o lumină mai puțin cunoscută și mai puțin accesibilă, căci relațiile memorialistului, deși cuprind tot timpul în planul de referință imaginea marilor evenimente, se îndreaptă mai degrabă spre aspectele familiare, intime ale vieții acestora, raportează mici anecdote necunoscute dar semnificative pentru dimensiunile omenești ale celor pe care ne-am deprins a-i vedea numai în perspectiva istoriei; departe de a-l micșora, această lumină îl umanizează, îl individualizează și ni-l apropie. În acest număr, din această galerie de portrete, ne-am oprit asupra celui al lui Vasile Alecsandri², extras din volumul selectiv de scrieri alese, în curs de apariție, la Editura Minerva. Desigur amintirile contemporanilor despre Alecsandri nu sînt puține, dar sînt mai toate corectate de perspectiva ulterioară, de venerația cu care era înconjurat poetul nu numai în cercul Junimii, ci în toată țara; amintirile raportate de Radu Rosetti ne comunică indirect impresii ale unor prieteni și ale unor egali asupra epocii de tinerețe a poetului, întîlșindu-l cu dragoste, cu admirație, dar fără frazele ceremonioase care estompează omul. Dacă unele din faptele menționate sînt mai mult de ordin personal, ansamblul reușește însă să sugereze cu discreție personalitatea întreagă a marelui poet, care a fost unul dintre ctitorii României moderne.

Ca și în fragmentul precedent, am păstrat, cu unele mici excepții cerute de înțelegerea textului, particularitățile stilistice ale autorului. Intervențiile explicative ale redacției Magazin istoric sînt marcate prin paranteze drepte; întreruperile — prin trei puncte.

Cătălina POLEACOV,
Mircea ANGHELESCU

Vasile Alecsandri

Se știe că Alecsandri era fiul vornicului Vasile Alecsandri, un boiernaș get beget moldovan, care, dacă slujise și ajunsese la boierie de clasa I sub Mihail¹ Sturdza [1834-1849], a lăsat un nume cu desăvîrșire nepătat de vreunul din abuzurile care apăsă asupra altor favoriți ai aceluia domn. Vasile Alecsandri bătrînul a făcut avere fiindcă era stringător și priceput în administrarea banului său, dar n-am auzit de la nici un con-

temporan ca el să se fi făcut vreodată vinovat de concușuni [abuzuri cu banii statului] sau de traficuri necinstite. A dat fiului său o educațiune cît de bună se putea da atunci unui tinăr. Primele studii și le-a făcut în pensionatul francezului [Victor] Cuénin, care, după cît le-am auzit și de la însuși Alecsandri și de la alți contemporani, foști elevi camarazi de școală cu Alecsandri în stare să judece în asemenea materie, era mult mai bun decît numeroase institute similare din zilele noastre. În urmă, a fost trimes la Paris, unde

și-a trecut bacalaureatul în litere, și, dacă nu a cucerit alte titluri universitare, s-a folosit de șederea lui prelungită în capitala Franței pentru a-și însuși o frumoasă cultură generală, mai ales literară, și o cunoștință perfectă a limbii franceze: Alecsandri o scria cu o eleganță rară chiar la francezi.

Unirea cea mare

Se înțelege că, la urma urmii, trăind mai mulți ani în Parisul lui Ludovic-Filip [1830-1848], în contact necontenit cu stu-

1-3 Magazin istoric, nr. 9/1980;
2/1969, 6/1971.

deținea de atunci, n-a putut să nu fie cucerit și el de ideile liberale de care era însuflețită acea tinerețe și că, la întoarcerea lui în țară, a intrat în legături de strînsă prietenie cu tinerii boieri, care, împinși de cîțiva bătrîni, începuse să deie o luptă crîncenă împotriva concusiunilor lui Mihail[1] Sturdza și a cumplicitei corupțiuni administrative și judecătorești care a necinstit acea domnie. Această luptă împotriva abuzurilor se mai contopea cu alta, dusă pentru realizarea idealurilor naționale... la Unirea celor două țări surori și la aducerea pe scaunul lor a unui domn străin, aparținînd uneia din dinastiile domnitoare ale Europei. Dar să nu se creadă că idealul național al tinerului moldovenesc din a cincea decadă a veacului trecut se mîrginea într-atîta, ținta lor supremă încă de pe atunci era Unirea cea Mare a întreg neamului românesc, într-un singur stat neatrînat. Tata îmi povestea cum, încă pe cînd era la universitatea din Mîunchen, vorbea tovarășilor lui nemți de o Romînie una..., iar acelaș vis al unei Romîanii cuprinzînd toate țările locuite de romîni reieșă destul de clar din mai multe din poeziile ieșite la acea epocă din pana bardului nostru moldovenesc.

Cultura, talentele, mai ales seducțiunea deosebită a persoanei sale și desăvîrșita lipsă de morgă nobiliară în tinerii boieri care erau în fruntea mișcării împotriva lui Mihail[1] Sturdza au făcut ca Alecsandri să fie din capul locului primit în mijlocul lor ca tovarăș de luptă și ca prieten pe picior nu numai de perfectă egalitate, dar chiar de frăție. Legase încă mai înainte cele mai strîns legături prietenești cu Costache Negri, legături care au durat cît o trăit Negri, înnodă în curînd legături la fel cu tata și frații săi, cu Cănteștii, cu Nicu Ghica, cu Hurmuzăcheștii, cu Catargieștii și cu toți ceilalți membri ai tinerii boierimi care se pusese în fruntea mișcării, încurajați pe sub mînă de boieri mai bătrîni. După neizbutirea mișcării de la martie 1848, Alecsandri împreună cu alții scapă de arestarea „peste Cordon”, în Bucovina, unde frații Hurmuzache li dădură o găzduire frățească la moșia lor Cernau-

ca. Aici fură alcătuite manifestele și protestele lor împotriva abuzurilor lui Mihail vodă și expunerea dorințelor partidului național. Din Bucovina plecă spre apusul Europei, unde rămase pînă la schimbarea domniei.

Bine văzut și apreciat de [domnitorul] Grigore Ghica [1849-1853, 1854-1856], cu care fusese tovarăș la lupta purtată împotriva lui Mihail[1] Sturdza, fu chemat de el la slujbe de samă și tratat ca intim.

Tînăr, de un fizic plăcut, ce deloc nu era micșorat printr-o chelie precoce, înzestrat cu un deosebit dar de seducțiune, cauzeur fermecător, era firesc ca Alecsandri să fi fost bine văzut de sexul frumos și ca, de la întoarcerea lui în țară, să nu-i lipsească succese pe acest teren. În urmă fu cuprins de o mare și înflăcărată iubire pentru [Elena] una din surorile prietenului său Negri... Pașiune împărtășită și de această femeie încîntătoare. Anii acestei dragoste au fost cei mai

Actorul Matei Millo în diferite roliuri în piesele lui Alecsandri

fericiți ai vieții poetului, acei pe care i-a numit în unul din pasteurile sale: „Raiul vieții mele”. Lor li datorim cea mai duioasă din poeziile lui: *Steluța*. Se știe cum, atinsă de o boală care, mai ales atunci, nu ierta niciodată, iubita lui Alecsandri avu un sfârșit tragic, pe un vapor și că trupul ei fu aruncat în mare¹.

Alecsandri a fost unul din membrii cei mai însuflețiți și mai activi ai partidului Unirii, căruia a fost în stare să-i facă servicii însemnate. Fu ales deputat în Adunarea Electivă și avu slăbiciunea să lese să i se puie candidatura la domnie. Nu mă îndoiesc de curățenia intențiilor sale și că, dacă ar fi fost ales, și-ar fi încordat toate puterile pentru a da acestor țări Unirea și domnului străin. Dar, cu toate frumoasele sale însușiri, contemporanii lui nu credeau că el s'îi posedat calitățile indispensabile unui conducător de oameni de care avea parte colegul și prietenul său Cuza.

Alecsandri a îndeplinit sub acest domn mai multe misiuni însemnate în străinătate, iar după căderea lui, a rămas credincios suvenirului său. În timpul celei a șaptea decade a veacului trecut a făcut multe călătorii, iar mai în urmă a ocupat, timp de mai mulți ani, postul de ministru al țării la Paris. Din toate călătoriile lui se întorcea totdeauna cu fericire la Mircești, unde-și regăsea căsuța atât de draguță și de confortabilă și lunca lui iubită, atât de des cîntată în poezii.

Prietenul așteptat cu nerăbdare

Confortul vieții la Mircești, unde primea des vizitele număroșilor prieteni și cunoscuți, era deosebit de îngrijit și de mare, grație silințiozității femeii de condiție foarte umilă din care întimplarea făcuse soția lui Vasile Alecsandri. Ținînd amărutele acestei întimplări de la o rudă de aproape și o intimă a poetului, le redau aici; doamna Maria Gregoraș (Șăptesate), o vară pri-

mară a lui Alecsandri, mi-a povestit prin anii 1880-1890 (dacă nu mă înșel), cum, întorcîndu-se, împreună cu Alecsandri, în anii 1858-1860, de la Mircești, unde petrecuse cîteva zile, la Iași, călătorii s-au oprit, la Tîrgul-Frumos, la vestitul rateș [han] ce-l ținea Novakovski, un fost bucătar al lui Petrache Mavrogheni, pentru a lua acolo dejunul, totdeauna foarte bine gătit de acest meșter în arta culinară. După dejun, pe cînd se înhămau caii la trăsura spre a pleca înainte, Alecsandri, care hoinărise prin rateș, veni spre vară-sa care îl aștepta și-i zise pe franțuzește:

— Mario, Novakovski are aici o slujnică draguță... Tare îmi vine s-o fur cînd m-oi întoarce și s-o duc la Mircești.

Doamna Gregoraș crezu că acest proiect al poetului alcătuia numai o glumă, dar, după cîteva luni, mergînd iar la Mircești, văzu acolo pe o tînră servitoare, destul de plăcută, bine îmbrăcată, despre care *odru-său* îi zise că este aceea pe care o văzuse la Tîrgul-Frumos, la Novakovski, pe care a adus-o ca să-i îngrijească de casă și de care este foarte mulțumit. Îi mai spuse că se numește Paulina, și este poloneză.

Și Paulina nu numai că a rămas pînă la moarte în casa lui Vasile Alecsandri, dar născîndu-i după doi sau trei ani o fată, bucătică ruptă dintr-însul și, prin îngrijirea trebuințelor sale materiale, făcîndu-i-se indispensabilă, a luat-o de soție. Iar după ce a început să îmbătrînească, o lua cu dînsul în toate deplasările lui, astfel că foastei servitoare care altădată spăla scindurile în rateșul lui Novakovski i-a fost dat să fie, împreună cu bărbatul ei, musafir al regelui Carol și al reginei Elisabeta la Peleș și să facă parte din corpul diplomatic din Paris.

În copilăria mea, Alecsandri venea aproape regulat în fiecare toamnă să-și reguleze socotilele cu posesorul (arendășul) moșiilor sale Borzești și Pătrășcanii de pe valea noastră... și-și împărțea timpul ce afacerile i-l lăsa liber între Tîrgul-Ocnei unde trăia Costache Negri și surorile lui, Catinca Negri și Zulnia Sturdza și Căiuțul. Vizitele lui erau tot-

deauna așteptate cu bucurie, nu numai de părinții mei de care îl legau atîtea amintiri și atîtea zile de conviețuire, unele vesele, altele jalnice, ce ei le trăise împreună, dar și de mine care nu mă mai săturam să aud sara, după masă, povestirile acestor trei minunați povestitori, cînd își aminteau, își întregeau și controlau impresiunile asupra întîmplărilor lui trecut care mie mi se părea foarte depărtat, dar care, îndeobște nu întrecea douăzeci de ani. Mă făceam mic în vreun colț al biroului tatei, unde obișnuît ne adunam după masă, pentru a nu fi trimes la culcare la ceasul hotărit de program. Și ce minunat mai povestea Alecsandri despre călătoriile lui în Italia, în Spania, în Maroc, în Asia Mică, la Constantinopol, ce interes știa glasul lui, atât de simpatice, deși cam surd, să-l deie faptelor celor mai neînsemnate, ce dar avea el pentru a scoate în relief trăsătura caracteristică, veselă sau jalnică, duioasă sau crudă, a fiecărui episod. El a fost fără îndoială cel mai strălucit *causeur* ce mi-a fost dat să-l cunosc. Și ce fineță, ce distincțiune, ce urbanitate în acest flu de mic boiernaș!

Alecsandri, atât de blînd din fire, era cu deosebire atras de orice manifestare de eroism sau de vitejie. Îi plăcea mult viața militară, mîrturisise singur că nu poate vedea trecînd pe stradă un pluton de soldați în arme fără a se pune la pas cu ei și a-i urma, chiar cînd calea lor se deosebea de a sa... Cu atât mai mare și mai vii fostu-i-au bucuria și însuflețirea cînd, la vestea asalturilor sîngeroase înconunate prin luarea Griviței [în 1877] a putut să exclame:

„De acum pot să mor fericit: Cine român zice, viteaz zice”.

Patriotismul i-a rămas acelaș, cald și curat, pînă la sfîrșitul vieții. Prieten intim și dezinteresat al lui Cuza, l-a slujit cu credință și l-a ajutat după puteri. Dacă căderea celui care făptuise Unirea n-a putut fără îndoială decît să-l doară, îndată ce și-a dat samă că binele țării cere stringerea tuturor oamenilor de bine împrejurul noului domn, n-a stat măcar o clipă la îndoială pentru a-i da tot concursul ce-i era cu putință să-l deie.

¹ În realitate, Elena Negri a fost îngropată la 4 mai 1847 în curtea bisericii din cartierul Pera — Constantinopol.

VECHI MANUSCRISE DIN PĂRȚILE ARADULUI ȘI BIHORULUI ÎN MARI BIBLIOTECI EUROPENE

Prof. EUGEN GLÜCK,
Arad

Multe din manuscrisele existente, pînă în sec. XVI și XVII în Banat și Crișana, redactate în limbile considerate drept culte în acea vreme — latina și slavona — nu au rămas, în marea lor majoritate, în lăcașurile de cultură în care au fost create. Cu excepția colecțiilor de manuscrise păstrate la mănăstirile Hodoș-Bodrog și Bezdin, celelalte au luat drumul bibliotecilor situate în alte părți, adesea în țări îndepărtate. Îndeosebi în cursul războaielor purtate în sec. XVI-XVII, între habsburgi și otomani, au fost distruse numeroase focare de cultură, iar patrimoniile lor dispersate (fie prin jefuirea de către una sau alta din taberele beligerante, fie pentru a fi puse la adăpost în fața oștirilor invadatoare).

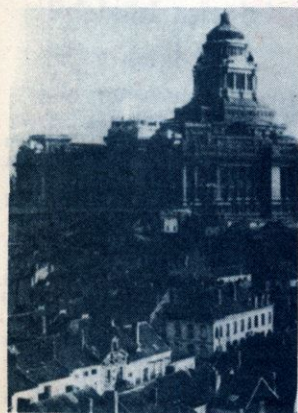
Între manuscrisele realizate în țara noastră unul dintre cele mai valoroase, judecînd în primul rînd după vechimea sa, este lucrarea episcopului Gerard, intitulată *Deliberatio*. Scrisă la Cenad, cu puțin timp înaintea morții autorului, survenită în 1046, lucrarea se păstrează astăzi, în original, la Bayerische Staatsbibliothek din München. Ea conține informații de primă mînă referitoare la viața și activitatea populației autohtone din colțul sud-vestic al României. Știri importante despre localitățile aflate pe Mureșul inferior se găsesc și în scrierea consacrată vieții episcopului Gerard — *Legenda Sancti Gerardi* — care după redactarea ei, s-a răspîdit în mai multe părți ale Europei.

München

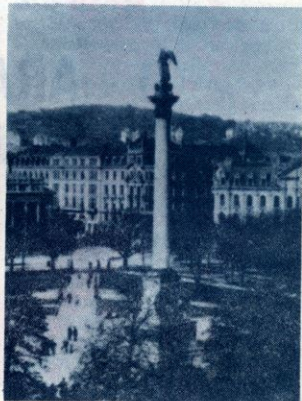
theek din Viena am studiat *Codicele de la Bulci*, una din piesele cele mai prețioase ale secției de manuscrise ale bibliotecii vieneze. *Codicele* conține un text al lui Titus Livius *Historiae Romanae, decas prima* și a fost redactat în latină, copistul folosind o caligrafie italiană în stilul Renașterii. După toate probabilitățile pare a fi o operă florentină, din a doua jumătate a sec. XV, copiată în preajma anului 1470. Cercetătorul austriac Iulius Herman apreciază că lucrarea a fost realizată în atelierul cunoscutului producător de manuscrise Francesco d'Antonio del Cherico. Spre sfârșitul sec. XV, această scriere a ajuns în posesia abatelui Emericus de Bulci; ea a servit, probabil, unor scopuri științifice sau chiar școlare, în spiritul curentului umanist al vremii. Această lucrare laică, vădind interesul bănașenilor pentru vechea istorie a umanității, se remarcă și printr-o deosebită valoare artistică, copistul caligraf (sau alt artist), împodobind-o cu splendide ornamente, îndeosebi pe foaia de titlu și prima pagină a fiecăruia dintre cele zece capitole ale cărții — miniaturi executate în spiritul Renașterii timpurii. Îndeosebi chenarele prezintă diferite forme decorative în verde și albastru, întrerupte de elemente aurite. Remarcabile sînt și inițialele aurite de la începutul fiecărui capitol.

Bruxelles

Interesul istoriografiei românești pentru aceste izvoare și variantele lor se explică mai ales prin datele veridice pe care ele le cuprind cu privire la voievodatul românesc al lui Ahtum, existent, la începutul sec. XI, între Dunăre și bazinul Crisurilor. Despre principalele variante ale scrierii am amintit într-un articol anterior apărut în revistă¹. Recent am identificat noi variante ale manuscriselor *Legendei*: prelucrarea de la *Landesbibliothek* din Stuttgart, extrasele de la *Biblioteca regală Albert I*, din Bruxelles, manuscrisul aflat în biblioteca personală a contelui Hans Erwin Wilezek, din castelul Kreuzenstein (Austria). Cel puțin cîteva din aceste variante au avut ca punct de plecare mănăstirea de la Cenad, unde episcopul Gerard și-a desfășurat o mare parte din activitate și unde, de bună seamă, lui și faptelor sale li s-a păstrat o amintire mai puternică.

În afară de Cenad, un alt centru cultural major din vestul țării a fost mănăstirea de la Bulci. Este vorba de localitatea Bulciul de pe Valea Mureșului, unde a existat o mănăstire de rit ortodox, și apoi, o abăție benedictină. În urma investigațiilor efectuate în vara anului 1978 la *Osterreichische National Biblio-*

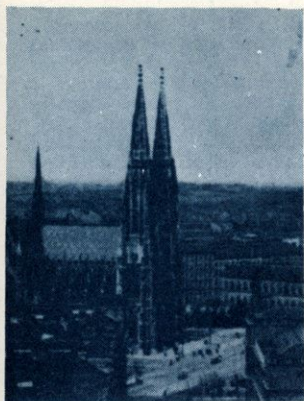

Stuttgart

Dislocarea acestui codice din biblioteca de la Bulci s-a petrecut, probabil, cu prilejul invaziei otomane din 1550, cînd a fost dus la Viena pentru a fi pus la adăpost în fața pericolului turcesc. Cam în aceeași perioadă, manuscrisul a apărut în colecția imperială din Viena, unde, în 1576, se găsea cu certitudine.

Un alt codice compus din 53 foi și cuprinzînd cunoscuta lucrare a lui Tertulian, *Apologeticon*, se păstrează în biblioteca mănăstirii benedictine din Salzburg (Austria). Acest codice a fost realizat în anul 1477, cum reiese din menționarea de pe ultima filă, chiar pe teritoriul patriei noastre, la Oradea, pe atunci puternic centru de cultură umanist, centru ce a decăzut ulterior, datorită cuceririi orașului de către otomani². Manuscrisul a fost executat pentru episcopul Ioan de Zredna și e scris cu caractere gotice minuscule. Era folosit ca material documentar al cunoscutei biblioteci existente la Oradea. Cunoaștem și numele copistului: presbiterul Briccius de Polanka. După toate probabilitățile este una și aceeași persoană cu canonicul-custode al Capitlului din Oradea, canonic semnalat documentar în 1464 și 1466. Era originar dintr-o localitate din comitatul Sătmăruului.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 4/1979; 2/1979.

Viena

o altă însemnare din manuscris menționează victoria imperiilor, la Buda, împotriva otomanilor (1686), înclinăm să credem că în această perioadă manuscrisul se afla încă la Hodoș-Bodrog. Prezența sa aici (ca și a altor manuscrise românești ca, de pildă, *Acatistierul de la Cozia* din 1558) nu este întâmplătoare, căci, în sec. XVII, mănăstirea de la Hodoș-Bodrog a constituit centrul eparhial și cultural al românilor — populație majoritară pe cursul Mureșului inferior. Nu cunoaștem încă drumul exact al manuscrisului de la Hodoș la Praga. În 1830 ajunsese deja în Orașul de Aur, fiind menționat de marele savant Pavel Iosif Safarik, care arăta și proveniența „de la mănăstirea Hodoș”, fără a indica însă modul în care fusese adus la Praga.

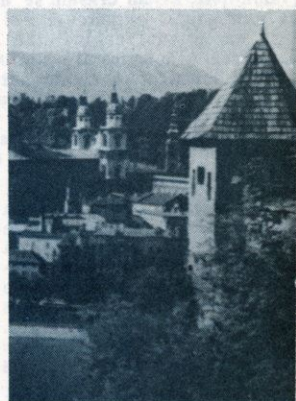
În sfârșit, un alt valoros manuscris de pe meleaguri crișano-bănățene ajuns în țări străine este cel intitulat *Istoriisri despre Sf. mare mucenic Teodor Tiron* și păstrat la secția de manuscrise a bibliotecii Matija Srbsko din Novisad (R.S.F. Iugoslavia). Manuscrisul, care ne-a parvenit într-o copie târzie din sec. XVIII, este un text hagiografic, o povestire a vieții Sf. Teodor Tiron, legată de aducerea moaștelor acestuia pe sol românesc. Răspândite în mai multe localități, o parte din moaște au ajuns la Sibiu, altele în Țara Românească, iar altele la Hodoș-Bodrog.

Praga

Cercetările de pînă acum nu au elucidat în ce condiții a luat acest manuscris drumul străinătății. Singurul reper de care dispunem este o mențiune de la fila 13, din care rezultă că a fost achiziționat pentru suma de 5 florini, fără să se precizeze însă anul cumpărării. În orice caz, el exista la Salzburg încă în veacul trecut, cînd a fost semnalat de unii cercetători; printre aceștia s-a aflat Bunyitay Vincze, care a pus însă în circulație date eronate despre manuscrisul amintit, susținînd — în pofida însemnării finale — că ar data din 1455 și că a fost scris în maniera Renașterii.

Un manuscris de o deosebită valoare este, de asemenea, *Sbornicul de la Hodoș*, actualmente în posesia Muzeului național din Praga. Este un manuscris voluminos, slavo-român, în 187 file și datează de la finele secolului XIV sau primul deceniu al sec. XV — așa cum pare s-o indice ciclul lunar¹ utilizat de scriptor. Valoarea aparte a acestui manuscris constă în faptul că el poartă vizibilă amprenta unui scriptor român. Cum rezultă dintr-o însemnare făcută pe carte, manuscrisul a aparținut unui preot, Teodor din Belgrad, care l-a dăruit (la o dată neprecizată) călugărului Theofan de la Hodoș-Bodrog. Avînd în vedere faptul că

Salzburg

Manuscrisul este deosebit de important pentru informațiile cu privire la viața social-politică românească din comitatul Arad în prima jumătate a sec. XVI (perioada 1520-1555). Astfel, sînt datele referitoare la creșterea vitelor, la practicarea unor meșteșuguri în Ineu, ca și cu privire la asuprirea la care erau supuși ortodocșii.

Exemplele ilustrează încă o dată faptul că în Banat, în perioada de început a evului mediu, se impunea o intensă activitate culturală, multe din lucrările de aici purtînd pînă departe în centrul și chiar apusul Europei mesajul culturii medievale românești. Lista manuscriselor românești — nici pe de parte epuizată — reflectă pe de altă parte existența, în faimoase biblioteci europene, a unor autentice valori culturale produse sau existente la începuturile lor pe meleaguri românești, îndemnînd la o cercetare mai aprofundată în acest domeniu.

¹ Ciclul sau crugul lunii (*cyclus lunaris*) este o perioadă de nouăsprezece ani solari (în cazul de mai sus. 1390-1409), după a căror împlinire fazele lunare (luna plină, lună nouă etc.) cad în aceleași zile ale lunii respective — n.r.

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

Dave și stăpînii lor PISCUL CRĂSANI

NICULAE CONOVICI,

Institutul de arheologie București

„Tot înaintînd paralel cu malul terasei [Ialomîței], Piscul Crășani se deslușește repede ca unul dintre numeroasele ei ieșinduri, unul însă excepțional de înaintat, alcătuit, prin caracterul prăpăstios al laturilor sale, o adevărată și formidabilă cetate naturală, cînd era întreagă. Astăzi «Piscul», curmat ușor de către cîmpie, ceea ce a fost, în vechile timpuri, un șanț de apărare de către interior — s-a prefăcut, printr-o continuă rupere și sur-

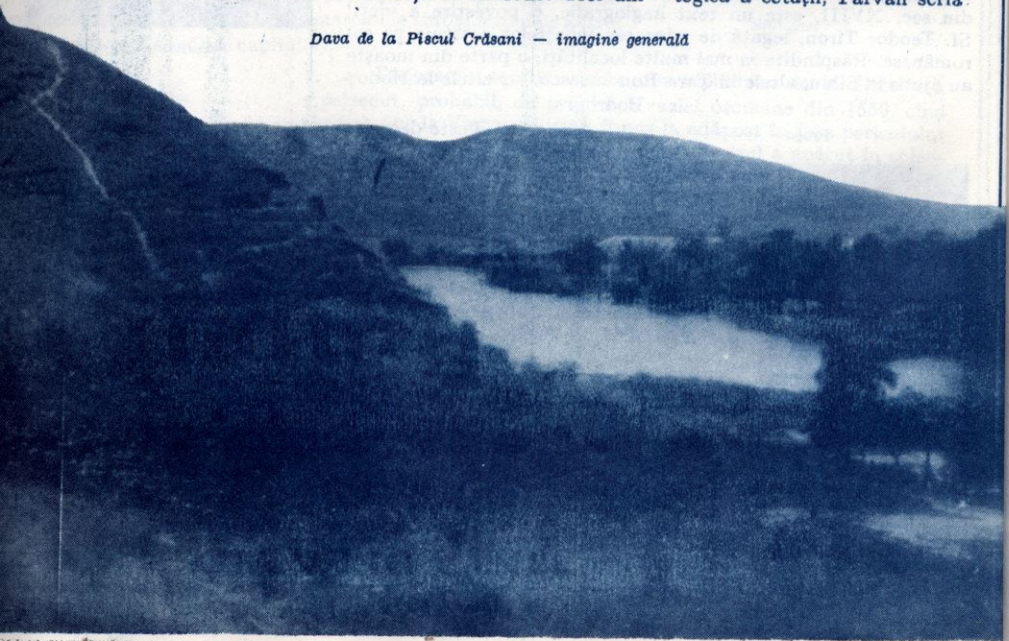
pare..., în trei platouri. Cum privești în fața de peste apa Ialomîței, unul spre apus, altul în mijloc, mai mult o limbă de pămînt ce se coboară și se îngustează continuu și, în sfîrșit, un al treilea spre răsărit, întins prelung și încovolat în arc ce îmbrățișează pe celelalte... Două movile, una mare și alta mică, ce străjulesc parcă «Piscul», la o depărtare de circa 1 km dinspre cîmpie, n-au avut, după cercetările făcute, nici o legătură cu așezarea de pe mal“.

Așa descria, în 1924, Ioan Andrieșescu dăva getică de la Piscul Crășani, situată pe botul terasei înalte a Ialomîței care despărțea satele Crășanii de Jos și Copuzu (com. Balaciu, jud. Ialomîța). Primele cercetări au fost făcute aici în 1870 de către Dimitrie

Butculescu, ale căror rezultate l-au ajutat pe Cezar Bolliac să definească pentru prima dată trăsăturile culturii materiale dacice. Așezarea a intrat definitiv în atenția lumii științifice grație săpăturilor efectuate în acest loc de Ioan Andrieșescu în 1923. Trei ani

mai tîrziu, Vasile Părvan, consacra acestei așezări un capitol întreg din monumentală sa sinteză **Getica. O protoistorie a Daciei**. Piscul Crășani devenea astfel o stațiune pilot pentru întreaga lucrare a marelui istoric. Referitor la poziția strategică a cetății, Părvan scria:

Dava de la Piscul Crășani — imagine generală

„Așezarea de la **Piscul Crăsanilor**, strîns legată de așezările de pădure ca **Tinosul**, a înaintat în stepă numai cu ajutorul Ialomiței, care constituia o mare arteră navigabilă... E-V și V-E direct cu Dunărea. Astfel Crăsanii au alcătuit în chip natural o în crucișare de drumuri: drumul greco-getic E-V, al apei, cu drumul iranian N-S al stepei”.

Cercetările arheologice re-luate începînd din 1969 de către Muzeul județean Ialomița, în colaborare cu Institutul de arheologie din București, au adus noi și importante precizări, completînd datele rezultate în urma săpăturilor lui Andrieșescu la **Piscul Crăsanii**.

Asemeni celorlalte dave din spațiul geto-dac, cea de la Crăsanii a constituit centrul politico-administrativ, militar, economic și cultural-religios al unei formațiuni tribale. În componența ei intrau o acropolă (punct întărit, sediu al aristocrației și loc de refugiu pentru populație în caz de pericol) și mai ales așezări deschise, de întindere variabile, depinzînd direct de aristocrația din cetate. Acropola era situată pe „**Piscul Crăsanilor**”, izolată și deci apărată natural prin rișe adînci și aproape verticale ce coborau spre Ialomița în direcțiile est, nord și vest. Dinspre sud, despărțirea s-a realizat prin săparea unui șanț destul de adînc, ce separa acropola de restul terasei pe care se găsea cea mai importantă dintre așezările din preajma cetății. Alte așezări deschise se aflau, una la poalele „piscului”, spre nord-est, alta la circa 800 m mai spre est, pe teritoriul satului Copuzu, iar o a treia mai departe, spre sud. La circa 1 km spre sud se văd mai multe movile în care s-au găsit, ca și la Popești,¹ Răcățanu² și în alte locuri, mormintele unor căpetenii.

Piscul Crăsanii a fost locuit din timpuri străvechi. În epoca neolitică s-a dezvoltat aici o mare așezare aparținînd culturii Boian, întărită și ea printr-un șanț de apărare, descoperit la circa 30 m sud de șanțul getic. Alte urme de

locuire datează din prima epocă a fierului. Așezarea getică propriu-zisă a apărut însă către sfîrșitul sec. IV î.e.n. sau începutul celui următor. La început era o așezare modestă, nefortificată, dar care cu timpul s-a dezvoltat foarte mult datorită, pe de o parte, bogățiilor naturale ale locului (rîu navigabil, pește, pădure, pămînt fertil) iar pe de altă parte poziției strategice favorabile. În cursul sec. II î.e.n., ea a devenit centrul unei formațiuni tribale, făcînd parte, se pare, din marea federație de triburi getice din centrul și estul Cîmpiei Munteniei. În a doua jumătate a sec. II î.e.n., așezarea a fost întărită cu un șanț de apărare, devenind astfel acropola pentru celelalte așezări care au apărut în împrejurimi.

Marea cantitate de material arheologic recoltat prin săpături ilustrează bogăția și varietatea ocupațiilor locuitorilor de aici. În afară de agricultură și creșterea animalelor, care furnizau atît principala sursă de hrană cît și produsele necesare schimbului, o mare dezvoltare o luaseră meșteșugurile, cele mai importante fiind olăritul și prelucrarea metalelor. Se producea atît ceramică grosieră, de bucătărie, cît și ceramică fină, lucrată la roată, în forme tradiționale sau imitate după vasele elenistice. O mențiune specială merită cupele cu decor în relief, lucrate pe loc, cu motive originale, deosebite de cele din alte centre din Cîmpia Munteniei. Dintre metale se prelucrau în special arama, bronzul și argintul, după cum o dovedesc atît obiectele de podoabă cît și uneltele găsite (dălți fine din bronz și fier, creuzete din lut ars pentru turnat metalul etc.). Probabil că aici au fost produse și unelte și arme din fier.

Piscul Crăsanii, era totodată, un puternic centru unde se desfășurau importante tranzacții comerciale, atît cu neamurile geto-dace vecine, cît și cu lumea sud-dunăreană, tracică și greco-romană. În sprijinul acestei afirmații stau atît monedele descoperite în așezările de la Crăsanii și Copuzu, monede getice locale sau sud-dunărene, ca și

monede provenind din Thasos, Macedonia Prima, Dyrhachium, Tomis și Imperiul roman, cît și produsele provenind din import (amfore de Thasos, Rhodos, Sinope, Cos, ceramică și sticlărie elenistică de lux, un candelabru italic din bronz cu trei brațe, figurine elenistice din bronz și lut etc.). În ceea ce privește monedele getice, ele sînt din argint, de tipul Virteju-București și Inotești-Răcoasa, aparținînd uniunii de triburi getice din Cîmpia Munteniei; li se adaugă monede divizionare de tip Alexandru cel Mare-Filip III, bătute de geții de la sud de Dunăre. Deosebit de semnificativă pentru traficul care se făcea de-a lungul Ialomiței și de aici pe Dunăre, în Dobrogea și în cetățile de pe țărmul Mării Negre, este prezența monedelor din bronz ale cetății Tomis, databile la sfîrșitul sec. II î.e.n.

Sfîrșitul existenței davei de la Crăsanii se plasează în cursul secolului I î.e.n., mai probabil către mijlocul acestui secol. Așezările deschise și acropola au fost distruse de un incendiu puternic, după care locuirea a încetat definitiv.

In legătură cu numele antic al davei de la Crăsanii, Vasile Părvan admitea posibilitatea ca acesta să fi fost fie Helis, cetatea în care Dromichete l-a adus ca prizonier pe regele Lisimach, fie Netindava, amintită de geograful Ptolemeu în sec. II e.n. Prof. Radu Vulpe înclină mai mult spre prima denumire, motivînd că știrea transmisă de Ptolemeu este mult mai nouă decît sfîrșitul așezării de la Crăsanii, petrecută, cum se știe, în urmă cu circa două secole față de relatarea geografului grec. Dar nici identificarea cu Helis nu este posibilă deoarece, cum am arătat mai sus — la sfîrșitul sec. IV î.e.n. aici se găsea o așezare getică modestă, nefortificată. Indiferent însă de denumirea antică pe care o va fi purtat, dava de la Crăsanii a fost în cursul secolelor II-I î.e.n. una din cele mai înfloritoare așezări geto-dacice din Muntenia, deținînd un statut politic preeminent și desfășurînd o viață economică prosperă pînă în timpul domniei lui Burebista.

1944-1945:

UMĂR LA UMĂR PENTRU ÎNFRÎNGEREA GERMANIEI HITLERISTE

Mareșal M. V. ZAHAROV

zolare a virfurilor guvernamentale [antonesciene] a constituit începutul insurecției armate. În aceeași seară, detașamentele patriotice și unitățile militare, în fruntea cărora erau comuniștii, acționând cu îndrăzneală și energie, au ocupat centrala telefonică, stația de radio și principalele instituții guvernamentale. Comandamentul germano-fascist a fost lipsit de posibilitatea de a lua legătura, atât cu unitățile militare, cât și cu Berlinul.

La 23 august la ora 23.30¹ [regele] a pronunțat la radio o declarație prin care se instituia un guvern în frunte cu generalul Sănătescu. Regele nu a putut să nu fie de acord ca în componerea guvernului să intre, ca viceprim-miniștri², câte un reprezentant din cele patru partide. În aceeași declarație se spunea că, totodată, încetează acțiunile militare împotriva Națiunilor Unite și că noul guvern al României trebuie să încheie pacea cu țările din coaliția antihitleristă. De asemenea, se confirma că România acceptă condițiile de armistițiu propuse de guvernul sovietic încă la 12 aprilie 1944.

În fața comandamentului Frontului 2 ucrainean s-a ridicat acum în toată amploarea ei problema alianței de luptă cu trupele române, care întorseseră armele împotriva Germaniei hitleriste, pînă nu demult aliata lor. Între timp [chiar în noaptea de 23/24 august], pe direcția Carpaților, Regimentul 3 de grăniceri român se angajase în bătălie cu hitleristii... La 25 august generalul F.F. Jmacenko,

comandantul frontului, raporta Marelui Cartier General: „Regimentul 3 grăniceri român duce lupte, sub conducerea comandantului Armatei 40 [sovietice]³. Împotriva Diviziei 3 vînători de munte germani, în raionul Gura Humorului și Vama. Regimentul ne-a și predat circa 350 germani luați prizonieri și capturi”.

Între timp, comandamentul fascist german întreprinsese o expediție de represalii împotriva capitalei române revoluționare. Conducerea pregătirii și executării acestei expediții a fost încredințată comandantului forțelor aeriene fasciste germane din România, generalul [Alfred] Gerstenberg. La dispoziția lui, au fost repartizate: Divizia 5 artilerie antiaeriană, dislocată în raionul Bucureștilor, Regimentul 4 Brandenburg, cîteva unități și formațiuni de spate, o companie de tancuri și aproximativ 20 tunuri de asalt. Cu aceste forțe, reunite în grupul generalului Stahel și numărînd aproximativ 6 000 soldați și ofițeri, Gerstenberg a pornit pe la orele 8 dimineața, în ziua de 24 august, dinspre nord spre București.

În același timp, aviația germană a bombardat orașul, conștient că prin acest act barbar va putea să înspăimînte forțele patriotice din țară. Atunci au pierit mulți locuitori ai Bucureștilor. Cuprinși de furie, hitleristii nu au cruțat valorile istorice și culturale. Ei au distrus clădirea Teatrului Național și au avariat sala de concerte a Ateneului.

Trupele trimise de comandamentul hitlerist împotriva Bucureștilor, în scopul de a reprima

¹ De fapt, ora 22.00.

² Reprezentanții P.C.R., P.S.D., P.N.L. P.N.T. erau miniștri de Stat, reprezentantul partidului comunist, Lucrețiu Pătrășcanu, deținînd și interimatul Ministerului Justiției.

³ Practic se afla sub comanda Corpului 50 sovietic, din Armata 40.

Prieteni de luptă

forțele patriotice, au întâmpinat o ripostă organizată. Luptele în oraș și în preajma lui au durat de la 24 pînă la 31 august¹.

Pierzînd bătălia, crotopitorii hitleriști se mîngiau cu tot felul de iluzii. La început, ei au crezut că e posibil ca Armata 6 [germană] să iasă din încercuire, apoi au nutrit speranța că vor opri înaintarea trupelor sovietice pe aliniamentul Carpaților Orientali, Focșani, Galați. Acum hitleriștii încercau să mențină regiunea petroliferă Ploiești.

Trupele române (Armatele 4 și 1, Corpul 4 armată și Corpul aerian, cu consimțămîntul guvernului român, au fost trecute în subordinea operativă a comandantului Frontului 2 ucrainean. Printr-o hotărîre a acestuia, Armata 4 română urma să acționeze împreună cu Armata 27 sovietică, sub comanda generalului S.G. Trofimenko, Armata 1 română — sub conducerea comandantului Armatei 53 sovietice, generalul I.M. Managarov; Corpul 4 român, desfășurată la frontiera română-bulgară, de-a lungul Dunării — împreună cu Corpul 75 infanterie sovietic, iar unitățile de aviație române, care aveau în total 113 avioane disponibile, de diferite mărci — în subordinea Armatei 5 aeriene a Frontului 2 ucrainean.

Cele două armate și corpul independent numărau 20 [22] divizii române [plus alte unități și formațiuni, totalizînd peste 200 000 oameni].

Umăr la umăr cu ostașii sovietici, soldații români luptau împotriva dușmanului. Împreună cu Armata 27, care înainta pe direcția

Participanți la apărarea Leningradului, la bătăliile de la Moscova și Kursk, la eliberarea Ucrainei și, apoi, la operațiile din România, Ungaria, Cehoslovacia, Austria, Japonia, mareșalul Matvei Vasiliievici Zaharov (1898-1972), de două ori erou al Uniunii Sovietice (1945 și 1971), membru al P.C.U.S. din 1917, a condus, în perioada celui de-al doilea război mondial, statele majore ale următoarelor fronturi: Kalinin (ianuarie 1942-aprilie 1943), de stepă (aprilie-octombrie 1943), 2 ucrainean (octombrie 1943-Iunie 1945) și Baikal (Iulie-septembrie 1945).

În 1970, în Editura militară din Moscova, a apărut, sub redacția mareșalului Zaharov, a mplă lucrare *Osvobojdienie iugo-vostocnoi i centralnoi Evropy voiskami 2-go i 3-go ukrainskikh frontov, 1944-1945* (Eliberarea Europei Centrale și de Sud-Est de către trupele Fronturilor 2 și 3 ucrainean, 1944-1945), în care se fac dese referiri la insurecția română din august 1944 — începutul revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antilimperialistă a poporului român — și la colaborarea de arme româno-sovietică.

În urmă cu 36 ani, la 25 octombrie 1944, armata română, în strînsă colaborare cu erolicele trupe sovietice a desăvîrșit eliberarea părții de nord-vest a României, alungînd dușmanul fascist dincolo de hotarele țării și luptînd în continuare, alături de forțele coaliției antihitleriste, pînă la victoria finală.

Prezentăm într-o formă întrucîtva prescurtată extrase din lucrarea amintită. Titlul, precizările din paranteze drepte și notele de subsol aparțin redacției noastre.

Cluj, acțiunea Armata 4 română, compusă din șapte divizii² care pînă atunci duseseră lupte de apărare în sectorul Tg. Mureș-Aiud.

Ofensiva trupelor sovietice și române a devenit tot mai viguroasă. Unitățile Armatei 6 tancuri au trecut, la 7 septembrie, Carpații Meridionali, iar spre sfîrșitul zilei de 11 septembrie au ajuns pe linia frontului deținut de Armata 27 și Armata 4 română.

După zdrobirea grupărilor inamicului de la flancuri, Marele Cartier General al Comandamentului Suprem pregătea forțele și mijloacele necesare pentru dezvoltarea ofensivei pe direcția Budapesta-Viena. În acest scop, Armata 4 de gardă [sovietică] aflată în rezerva Marei Cartier General, a fost deplasată la joncțiunea dintre Fronturile 2 și 3 ucrainene.

Ținînd seama de concepția generală, comandantul Frontului 2 ucrainean a hotărît să dea lovitură principală în raionul sud Oradea Mare și nord-vest Arad, pe direcția Debrețin, cu trupele de la centru: Armata 53, de sub comanda generalului-locotenent I.M. Managarov, Armata 6 tancuri de gardă, de sub comanda generalului-colonel de tancuri A.G. Kravcenko, și Grupul hipo-mecanizat, de sub comanda generalului-locotenent I.A. Pliev. Cele două armate de la aripa dreaptă — Armata 40, de sub comanda generalului-locotenent F.F. Jmacenko, și Armata 7 de gardă, de sub comanda generalului-colonel M.S. Șumilov — executau o lovitură pe front larg, cu misiunea de a ieși pe aliniamentul Surduc-Apahida. Armata 27, de sub comanda gene-

¹ Exact, 28 august; în această zi, gruparea comandată de Gerstenberg, rupînd lupta, a încercat să se retragă spre Transilvania, dar a fost interceptată și capturată de români (*Magazin istoric*, nr. 7-8/1969).

² De fapt, zece divizii de infanterie și vînători de munte și două divizii de cavalerie, în total aproape 140 000 oameni.

ralului-colonel S.G. Trofimenko, și Armata 4 română trebuiau să treacă la ofensivă cu scopul de a cucerii zona și orașul Cluj, a dezvoltat ofensiva pe direcția generală Zalău și a ieși în raionul Șimleu Silvaniei. Corpul de cazaci al generalului-locotenent S.I. Gorșkov, concentrat în fișa Armatei 27, urma să fie introdus în bătălie pe aliniamentul nord Cluj, cu misiunea de a ajunge, cel mai târziu în a treia zi a ofensivei, în raionul nord Zalău și a acționa mai departe spre Satu Mare și Carei. Trupele de la aripa stângă — Armata 46, de sub comanda generalului-locotenent I.T. Șlemin, și Armata 1 română trebuiau să curețe complet de hitleriști teritoriul iugoslav de pe malul drept al Tisei, asigurând astfel flancul stâng al grupării de izbire, și să ocupe un cap de pod în dreptul orașelor Szeged, Szentcs, Bekes.

Conceptia operației se distingea prin caracterul său decisiv. Acțiunile înconunate de succes de pe direcția loviturii principale, respectiv ieșirea trupelor pe Tisa, la vest de Debrețin, amenințau cu încercuirea întreaga grupare germană aflată în fața Frontului 4 ucrainean și a aripii drepte a Frontului 2 ucrainean.

Analizând situația, comandantul frontului a dat ordin la 8 octombrie ca trupele de la centru să fie întărite cu forțe de la aripa dreaptă, iar grupul hipo-mecanizat al generalului locotenent Pliev să fie îndreptat spre sud-est cu misiunea de a da o lovitură din raionul nord-est Karcag, spre Oradea Mare, din spate. Luând această hotărâre, comandantul frontului a ținut seama de necesitatea de a lichida cât mai repede cu putință punctul de sprijin al dușmanului și de a crea în felul acesta condiții pentru înaintarea Armatei 6 tancuri de gardă, iar apoi de a continua ofensiva spre nord. Grupul hipo-mecanizat, cooperând cu Corpul 33 infanterie, în care intrau și două divizii române („Tudor Vladimirescu” și 3 Vinători de munte) a eliberat, la 12 octombrie, Oradea Mare. În acest timp, Corpul 6 cavalerie de gardă al acestui grup se afla în apropiere de Debrețin.

Urmărind energic inamicul, trupe ale Armatei 27, în cooperare cu Divizia 18 infanterie din Armata 4 română au eliberat, la 11 octombrie, orașul Cluj, centrul administrativ al Transilvaniei, iar a doua zi au ajuns pe aliniamentul Rodna-Bistrița-Cluj. Retrăgându-se în grabă, dușmanul părăsea pe cimpul de luptă și pe drumuri piesele de artilerie, aruncătoare, tractoarele, autovehiculele. Toată această tehnică ajunsese o povară „de prisos” deoarece aprovizionarea cu muniție și carburanți nu se mai putea face.

La aripa dreaptă a frontului, trupele Armatei 46, Armatei 4 române și Armatei 27, urmărind inamicul în retragere, au înaintat, până în seara zilei de 20 octombrie, 110-120 km, au ajuns pe aliniamentul Sighet-Marghita și au stabilit legătura cu unitățile de la flancul drept, care acționau pe direcția Debrețin, Nyiregyháza. La aripa stângă a frontului, trupele Armatei 46, înfrângând rezistența inamicului, spre sfârșitul zilei de 20 octombrie au trecut frontiera iugoslavo-ungară la sud-est

de orașul Baja. În zilele următoare, trupele de la aripa dreaptă a frontului — Armata 40 și Armata 4 română — au terminat eliberarea părții de nord a Transilvaniei și au trecut frontiera româno-ungară.

La 25 octombrie, Divizia 133 infanterie din Armata 40, în cooperare cu unitățile Corpului 2 armată din Armata 4 română, au cucerit orașul Satu Mare. În aceeași zi, a fost eliberat [de trupe ale Corpului 6 armată român] și orașul Carei. Prin eliberarea acestor două orașe, s-au încheiat acțiunile de luptă ale trupelor sovietice [și române] în România. Întregul ei teritoriu a fost curățat de trupele germane și ungare. Ceva mai târziu, în cinstea acestei date, guvernul român a luat hotărârea ca 25 octombrie să fie considerată ziua armatei populare române.

Trupele de la aripa dreaptă a frontului — Armatele 40, 27 și 53, marile unități române și grupul mecanizat de cavalerie al generalului-locotenent I.A. Pliev — au primit ordin să continue ofensiva pe direcția Nyiregyháza-Miskolc.

La aripa stângă, Armata 6 tancuri de gardă a cucerit un cap de pod pe râul Ipel în raionul Șahy; Armata 7 de gardă, împreună cu Corpul 7 armată român, ocupa un aliniament în fața cercului exterior de apărare al Budapestei; mai la stnga, până la Dunăre, era dispus Corpul 18 armată de gardă independent. În compunerea frontului, acționau 39 divizii de infanterie, două corpuri de cavalerie, două corpuri de tancuri și două corpuri mecanizate. În afara de acestea, în subordinea sa operativă se aflau aproximativ 15 divizii române [exact 17, cu divizia „Tudor Vladimirescu”]. Împotriva trupelor Frontului 2 ucrainean se găseau o parte din forțele Armatei 1 tancuri germană, Armata 1 ungară, Armata 8 germană și o parte din forțele Armatei 6 germane, în total 26 divizii, din care 4 divizii de tancuri, 3 divizii motorizate și 2 divizii de cavalerie.

Comandantul Frontului 2 ucrainean a ordonat ca Armata 53, Armata 7 de gardă și Armata 6 tancuri de gardă să rupă apărarea în raionul Șahy și la nord de cotul Dunării, să nimicească inamicul din față și, dezvoltând ofensiva pe direcțiile nord-vest, vest și sud-vest, să ajungă pe aliniamentul Nemece-Nemey și, în cooperare cu Frontul 3 ucrainean, să încercuiască gruparea de la Budapesta; Corpul 30 armată din Armata 7 de gardă, Corpul 7 armată român, Corpul 18 armată de gardă, la sfârșitul zilei de 23 decembrie, să ocupe Pesta — partea de est a capitalei ungare; trupele de la aripa dreaptă a frontului — Armata 4 română, Armata 40 și Armata 27 — să încercuiască inamicul din raioanele de frontieră dintre Ungaria și Cehoslovacia și, la sfârșitul zilei de 23 decembrie, să lichideze ieșind de la linia frontului din raionul Munților Mátra.

Gruparea de trupe a Frontului 2 ucrainean de la Budapesta (Corpul 30 armată din Armata 7 de gardă, Corpul 7 armată român, Corpul 18 armată de gardă independent) nu a putut să îndeplinească misiunea primită — a cuceri partea de est a orașului Budapesta. În mod

vădit, forțele erau puține. De la 26 la 31 decembrie, această grupare, prin lupte grele, a reușit să înainteze numai 4-12 km și a pătruns în periferiile capitalei ungare.

În partea de est a orașului, lichidarea grupării încercuite se realiza de către gruparea de trupe a Frontului 2 ucrainean de la Budapesta (Corpul 30 armată, Corpul 18 armată de gardă independent și Corpul 7 armată română).

S-a creat o situație destul de specială. În timp ce la flancul stîng, trupele Frontului 2 ucrainean au fost silit să se retragă din fața inamicului, Armatele 40 și 53, marile unități române, grupul hipo-mecanizat al generalului I.A. Pliev, care acționau în centrul și la flancul drept, au înaintat 100 km, pe direcția nord-vest. Ostașii noștri străbăteau Cehoslovacia, întîmpinați cu bucurie de poporul acestei țări.

La 26 decembrie, trupele Armatei 7 de gardă au ajuns la malul nordic al Dunării, unde au făcut joncțiunea cu unitățile Frontului 3 ucrainean — care ieșeau din Esztergom — și au desăvîrșit încercuirea grupării [inamice] din Budapesta.

În momentul desfășurării acestor lupte, trupele aripii drepte și ale centrului Frontului 2 ucrainean — cu forțele Armatei 40, 4 română, 27, 53, ale grupului hipo-mecanizat al generalului I.A. Pliev — au dezvoltat ofensiva spre Rožňava, Dobšina, Zvolen. Acolo, pe teritoriul Cehoslovaciei, li s-au opus unitățile Armatei 8 și 6 germane și ale Armatei 1 ungare.

La 12 ianuarie, trecînd la ofensivă, trupele aripii drepte și ale centrului frontului — Armatele 40, 27, 53, împreună cu Armatele 1 și 4 române — au rupt apărarea pregătită a inamicului pe pîvnîșurile sud-estice ale Munților Metalici slovaci. Spre sfîrșitul lunii, ele au eliberat orașele Plešovec, Rožňava, Jelšava, Tisovec, Brezno, Ojdiani, Lučenec.

Eram chiar în toiul iernii.

Armata 40, împreună cu Armata 4 română, înaintînd pe valea râului Hron spre Banská-Bystrica și pe șoseaua și calea ferată spre Zvolen, iar Armatele 53 sovietică și 1 română — spre Banská-Steavnică, au străbătut, spre sfîrșitul lui februarie, Munții Metalici slovaci, pîrînd lupte pe pîvnîșurile lor apusene. Trupele Frontului 4 ucrainean, care acționau în dreapta, au ieșit, în ianuarie, spre raionul industrial Moravská-Ostrava, unde au dus lupte grele.

La 13 februarie 1945, a luat sfîrșit grandioasa bătălie a Budapestei, care se prelungea 108 zile. Trupele Frontului 2 ucrainean, care au luat parte la această operație, au desfășurat ofensiva în direcția Vienei și în Cehoslovacia. Pe teritoriul dintre Brezno și Zvolen și, mai departe, pe Hron, ca și în capul de pod de la Dunăre, se aflau, în această perioadă, principalele forțe ale frontului — Armatele 40 și 53, Armata 7 de gardă, Armata 6 tancuri de gardă, Grupul 1 hipo-mecanizat de gardă, Armatele 1 și 4 române.

Armata 53, trecînd la ofensivă în fișa Munților Metalici slovaci, a rupt puternic întărita apărare a inamicului, pe un

front de 55 km, și a înaintat în adîncime pînă la 20 km. Trupele ei au ocupat peste 100 localități de pe teritoriul Cehoslovaciei și, la 7 martie, au eliberat orașul Banská-Steavnică. La 14 martie, Armata 40 i-a alungat pe fasciști din Zvolen. Dușmanul a fost izgonit peste râul Hron. În cadrul acestor lupte, s-a remarcat Divizia română de voluntari „Tudor Vladimirescu-Debrețin”, care acționa în subordinea operativă a Armatei 40. Pentru aceasta, divizia a fost decorată cu Ordinul „Drapelul roșu”, prin decret al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.

În primele zile ale lunii martie, a început ofensiva Armatei 40 sovietice, alături de care luptau și unitățile române.

Marile noastre unități înaintau impetuos spre Hron. Aici, în Carpați, ostașilor le-a folosit atît experiența luptelor de stradă (ei au trebuit să-l alunge pe inamic din sate și orașe), cît și experiența acțiunilor din pădure (toți Munții Carpați sînt acoperiți de păduri), cît și pricepera de a ataca hotărît apărarea dușmană în teren deschis, pentru că aici sînt multe văi și platouri muntoase.

Pe căile de acces spre Hron, munții erau deosebit de puternic fortificați de inamic, care folosea chiar și mănăstirile ca puncte de sprijin, ele constituind, după cum se știe, dintotdeauna veritabile fortărețe.

Drumul Armatei 40 se așternea spre Zvolen, mare centru industrial și administrativ, cel mai important nod de comunicații rutiere din Carpați. În fața orașului, unde inamicul pregătise mai înainte apărarea pe înălțimi, s-au purtat lupte deosebit de înverșunate. Trupele noastre au trebuit să facă manevre de învîluire foarte grele, iar forțele principale au acționat în lungul căilor ferate și șoselor care străbăteau vîlcelele — aflîndu-se tot timpul sub focul dușmanului. În ciuda tuturor dificultăților, spre sfîrșitul zilei de 11 martie, unitățile noastre s-au apropiat foarte mult de oraș, pîrînd lupte în marginea sa de sud-est. În zorii zilei următoare, după o puternică pregătire de artilerie, a început asaltul Zvolenului. Luptele crîncene ale grupurilor noastre de asalt pe străzile orașului au durat 48 ore, zi și noapte. Abia în dimineața zilei de 14 martie, el a fost complet curățat de dușman.

Eliberarea Zvolenului era o mare victorie a Frontului 2 ucrainean. 25 din unitățile sale au fost decorate cu diferite ordine și medalii pentru operația înconunată de succes a eliberării orașului. Zece regimente și batalioane independente care s-au evidențiat în mod deosebit au primit denumirea de „Zvolen”.

Condiții favorabile s-au creat și la flancurile grupării de izbire. Între 20 și 25 martie, Armata 40, care acționa la aripa dreaptă a frontului, împreună cu unitățile române, a întreprins lichidarea victorioasă a ultimului cap de pod menținut de inamic, pe malul răsăritean al Hronului, la Banská-Bystrica.

**În românește de colonel (r)
Victor BOLDESCU**

Împotriva unei nedreptăți istorice DIKTATUL DE LA VIENA (II)

Dr. MIRCEA MUȘAT

În acele clipe de grea cumpănă pentru independența și integritatea țării, grav încălcate prin Diktatul de la Viena, poporul român și-a manifestat revolta profundă împotriva celor care atentaseră la existența sa. Dacă împrejurările — mult prea potrivnice — nu le-au dat posibilitatea să-și apere cu arma în mână vatra strămoșească, ilii patriei — fără deosebire de naționalitate — și-au exprimat protestul împotriva marilor nedreptăți.

Revoltă unanimă

Potrivnice Diktatului fascist de la Viena au fost categorii însemnate de populații din rîndurile naționalităților conlocuitoare din țara noastră. Majoritatea populației maghiare din Transilvania a privit cu îngrijorare in-

tervenția brutală a Germaniei hitleriste și Italiei fasciste în favoarea pretențiilor teritoriale ale Ungariei horthyiste pe seama României. Într-o notă a Siguranței din 30 august 1940, se relatează că „intelectualii maghiari din Ardeal și îndeosebi cei tineri nu sînt încîntați de perspectivele unei dominații a aristocrației ungare”. În aceeași notă se reproducea declarația preotului dr. Ludovic Daner din Brașov, membru în Comitetul societății secuiilor: „Nu doresc, și noi tinerii nu dorim deloc, restaurarea supremației maghiare, deoarece vom ajunge iarăși sub călcîiul conților. Ne-am obișnuit cu democrația românească”. Tot el estima că cel puțin 60 la sută dintre maghiarii din România „nu doresc o realipire cu Ungaria”.

Sub conducerea Madoszului, masele muncitoare maghiare s-au declarat împotriva Diktatului fascist de la Viena și au participat în orașele din Transilvania la manifestațiile patriotice ale românilor. Pentru atitudinea lor antirevizionistă și antihorthyistă adoptată cu acest prilej, numeroși oameni progresiști maghiari au fost arestați și torturați de autoritățile fasciste ungare din Transilvania de nord-vest, după ocuparea acesteia de către trupele horthyiste.

Numeroși cetățeni din rîndurile naționalității germane și-au exprimat și ei dezacordul cu hotărîrea statelor fasciste de a ceda Ungariei Transilvania de nord-vest și au condamnat teroarea fascistă horthyistă împotriva populației românești, exercitată în teritoriul vremelnice ocupat. La demonstrațiile de protest ale populației românești, care au avut loc la Cluj, Brașov, Sibiu, Bistrița Năsăud, Baia Mare, Satu Mare, Oradea, Arad, Timișoara și în alte orașe, au participat și grupuri însemnate de sași și șvabi.

Îngrijorată de turnura evenimentelor din România, Legația germană din București raporta telefonic comandamentul armatei hitleriste din Berlin că, în România, au loc „în toată țara mari demonstrații antigermane”, subliniindu-se că acestea cresc în intensitate, în special la Brașov, Cluj, Oradea, Sibiu și București. Se relatea apoi că o stare de spirit profund antihitleristă a cuprins și armata română, care se opunea evacuării nord-vestului Transilvaniei.

Împreună cu o serie de asociații și organizații patriotice românești, asociații profesionale și politice ale populației germane din România au întocmit și înaintat conducerii statului român memorii de protest și telegrame prin care se condamna sentința odioasă de la Viena. De exemplu, un grup de 90 avocați germani din Timișoara, alături de 200 avocați români, au protestat cu energie „în contra atrocităților și barbariilor săvîrșite de oficialitățile maghiare asupra miilor de intelectuali și țărani români, precum și în contra familiilor lor din Ardealul rob, deși prin arbitrajul de la Viena s-a garantat egalitatea de tratament românilor băștinași care au rămas în Dacia Superioară și care formează majoritatea față de maghiari și secui”.

Prin amplexarea și caracterul lor antifascist, prin largă participare a maselor populare, reunind clase și păături sociale din cele mai diferite, demonstrațiile împotriva Diktatului de la Viena au evidențiat setea de adevăr și dreptate a poporului nostru, au demonstrat că li sînt de scumpe independența și integritatea teritorială a țării. Explozia de mînie cu care poporul român a ieșit în stradă era îndreptată și împotriva regimului dictatorial regal, care se dovedise incapabilă să apere teritoriul țării și acceptase nedreapta hotărîre impusă la Viena. Majoritatea ziarelor și revistelor, indiferent de culoarea lor politică, au dedicat pagini numeroase consemnării protestului poporului român. Presa vremii și-a exprimat, în numeroase articole, atitudinea de protest împotriva mu-

tilării teritoriului țării, împotriva politici de jaf și cotorpîre dusă de statele fasciste. În articolul *La Viena s-a săvîrșit o mare nedreptate*, apărut în ziarul lui Nicolae Iorga *Neamul românesc*, din 5 septembrie 1940, se consemna: „Românii nu pot să nu protesteze împotriva verdictului de la Viena, cînd 1 milion 300 000 dintre ei urmează să treacă sub stăpînire străină. De aceea, în fiecare oraș din Ardealul ce urmează să fie alipit la Ungaria, cit și din acela care va rămîne în granițele cele ciopîrtite ale României, se produc zilnic proteste în timpul cărora românii strigă împotriva noii nedreptăți ce li s-a făcut, tocmai acum cînd omenirea întreagă singerează pentru libertatea și independența popoarelor.

Din aceste proteste românești, orice minte sănătoasă ar trebui să tragă singura concluzie ce se poate trage, că judecata nedreaptă de la Viena a fost o imensă greșeală.

Nu nedreptatea făcută popoarelor poate aduce împăciuirea care se dorește azi. Și nu pe satisfacerea poftelor de dominație se poate alcătui o nouă Europă”.

Universul din 5 septembrie 1940 arăta, pe baza datelor statistice de la 1 ianuarie 1940, că în urma Diktatului de la Viena, România a cedat Ungariei horthyiste 2 607 007 locuitori, precizînd totodată că „elementul etnic român din teritoriul cedat formează majoritatea populației”.

Proteste de opinie publică mondiale

Sentința nedreaptă de la Viena impusă poporului român de către statele fasciste a produs un puternic resentiment și o reacție spontană de protest în opinia publică internațională care a înfierat și condamnat Diktatul ca pe un nou și brutal act de agresiune și samavolnicie fascistă. Guverne, oameni de stat s-au pronunțat împotriva Diktatului impus României prin forță, declarînd că nu pot și nu-l vor recunoaște niciodată.

Exprimîndu-și dezacordul față de brutală încălcare a independenței și integrității României, premierul britanic, Winston Churchill, declara: „Nu vom recunoaște nici o schimbare teritorială care s-a produs în timpul războiului, în afară de cazul cînd s-ar fi făcut cu concursul și voința părților interesate”. La rîndul său, lordul Halifax, ministrul de externe al Marii Britanii, declara la 5 septembrie 1940, în Camera Lorilor, că guvernul englez nu accepta Diktatul de la Viena, deoarece așa-zisa reglementare a litigiului fusese dictată de puterile Axei și „impusă României sub constrîngere”.

Ridicîndu-se împotriva acțiunilor revanșarde ale statelor fasciste pe seama altor state și solidarizîndu-se cu lupta dreaptă a poporului român pentru apărarea integrității teritoriale a patriei sale, renumitul istoric englez Hugh Seton-Watson, sprijinitor al luptei popoarelor pentru libertate și unitate națională, în emisiunea postului de radio Londra din 30 august 1940, declara: „Zina de astăzi poate să fie considerată ca o zi a patimilor pentru neamul românesc, una din zilele cele mai negre prin care a trecut țara... Azi

s-a săvârșit la Viena o nouă și monstruoasă ciuntire a granițelor României prin Diktatul puterilor Axei". Subliniind locul Transilvaniei în istoria poporului român, istoricul englez releva: „Ardealul nu reprezintă o simplă problemă teritorială. El reprezintă vatra românilor, iar cuvîntul Ardeal este idealul pentru care s-au sacrificat atîtea generații de români. Cum ar putea, oare, un român cu dragoste de țară să privească această hotărîre cu brațele încrucișate?”

Demascînd frazeologia și ipocrizia propagandei fasciste, postul de radio New York preciza, în emisiunea sa din 31 august 1940, că România a fost forțată să cedeze și să accepte Diktatul în urma unor mari presiuni militare din partea Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste.

Guvernul S.U.A., stat în care propaganda revizionistă horthyistă depusese sustinute eforturi pentru captarea opiniei publice și a unor personalități politice spre a determina recunoașterea noilor teritorii anexate de către Ungaria în dauna României, a refuzat să accepte Diktatul. Administrația președintelui F.D. Roosevelt a respins agitațiile revizioniste horthyiste și pretențiile Ungariei asupra Transilvaniei și a altor teritorii aparținînd statelor vecine. Dezvăluind în fața opiniei publice din S.U.A., în anii celui de-al doilea război mondial, caracterul ilegal al Diktatului fascist din 30 august 1940, publicistul american Milton G. Lehrer sublinia că „așa-numitul «arbitraj de la Viena» a fost un act arbitrar, inechitabil și apolitic, impus cu violență de cei doi compași, Ducele și Führerul, care au crezut că Europa culturii milenare a căzut atît de jos încît destinele ei pot fi scrise de doi aventurieri, erijați în conducători”. Referitor la caracterul neviabil al Diktatului, publicistul american preciza că „diktatele impuse de dictatori au avut dintotdeauna soarta făuritorilor lor”. Sfîrșirea unității acestei provincii românești, care din totdeauna a constituit o entitate românească indisolubilă, reprezenta „un non-sens istoric, geografic, economic, etnic, o absurditate, o amenințare pentru pacea Europei”.

În ceea ce privește atitudinea poporului român, ziaristul american remarca că acesta „în quasi unanimitatea lui, cu excepția unor elemente trădătoare, aflate în solda spionajului nazist [era vorba de legionari], a respins de la început verdictul de la Viena”. „Toți patrioții români — adăuga istoricul și publicistul american — au înfierat intervenția celor două state fasciste în favoarea rezolvării pretențiilor revanșarde ale Ungariei horthyiste pe seama României”.

Diktatul de la Viena a fost primit cu profundă ostilitate de cercurile largi ale opiniei publice din Elveția, Turcia, Suedia și Iugoslavia, precum și din unele țări din Orientul Mijlociu. Astfel, subliniind caracterul efemer al sentinței arbitrar de la Viena, renumitul profesor elvețian de istorie universală, Edmond Rossier scria într-un articol publicat în *Gazette de Lausanne* că Ungaria horthyistă nu și-a putut justifica, în timpul tratativelor cu România din vara anului 1940, pretențiile ei teritoriale asupra

Transilvaniei în temeiul argumentelor etnice și demografice. Istoricul elvețian preciza în continuare că pe toată întinderea Transilvaniei populația românească constituia elementul etnic majoritar.

Directorul ziarului *La Suisse*, publicistul elvețian Eugène Fabre, constatînd falsitatea argumentelor invocate de revizionisti horthyiști, amintea că, în 1918, la Alba Iulia, „întreaga Transilvanie a cerut alipirea sa la România printr-un veritabil plebiscit. Acest plebiscit fusese dealtfel ratificat la Medias de însăși populația săsească, prea fericită că scăpase de asuprirea maghiară”. În încheierea articolului, Eugène Fabre sublinia că „situația de azi se caracterizează printr-o crîncenă nedreptate care face să sîngereze mîndria românească”.

Triumful dreptății

Diktatul imperialist de la Viena a rămas în istoria relațiilor internaționale ca o expresie a politicii brutale, de forță, promovată de marile puteri pe seama statelor mici. Poporul român, zămislit într-o zonă în care se ciocneau puternic interesele „celor mari”, și-a apărât, de-a lungul secolelor și milenilor, cu exemplară dăruire dreptul la existența sa în vatra străbună. Unirea din 1918 a reprezentat înclinarea unor numeroase veacuri de lupte eroice. În mod firesc, obiectiv, Diktatul de la Viena nu putea fi acceptat de către poporul român. El nu s-a împăcat niciodată cu ciuntirea teritoriului național, cu regimul dictaturii antoneciene, cu intrarea României în sfera de influență a Reichului hitlerist și cu împingerea sa, în pofida voinței naționale, în războiul criminal declanșat de către Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice. Mișcarea de rezistență, care a început imediat după instaurarea regimului horthyist, a cuprins treptat cele mai diferite pătri ale populației din teritoriul cotoplit. Peste 300 000 români au fost nevoiți să-și părăsească căminele și localitățile natale, luînd drumul pribegiei. Alte zeci de mii au fost trimiși în tabere de muncă forțată, iar peste 170 000 cetățeni din teritoriul cotoplit au fost deportați în Germania și dintre aceștia peste 100 000 au fost uciși în anii 1941-1944, în timpul terorii horthyisto-naziste.

Idealul eliberării teritoriului patriei cotopite a animat lupta maselor populare, fără deosebire de naționalitate, chiar și în cele mai grele condiții din anii celui de-al doilea război mondial și avea să triumfe în urma victoriei revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

Istoria demonstrează încă o dată că relațiile de forță și diktat, amenințarea cu forța, încălcarea integrității teritoriale, amestecul în treburile interne ale unui stat sînt sortite eșecului. Convenția de armistițiu încheiată de România cu Națiunile Unite și apoi Conferința de pace de la Paris, întrunită după încheierea celui de-al doilea război mondial, au anulat monstruoasa sentință din 30 august 1940, recunoscîndu-se încă o dată printr-un

SENTINȚA DELA VIENA

CUM S'A DAT SEN- TINȚA DELA VIENA

Expunerea făcută așară de d. Mihail Manoilescu,
ministrul afacerilor străine
„Cele două delegațiuni

MARI MANIFESTAȚII PATRIOTICE ÎN ARDEAL ȘI CAPITALA MANIFESTAȚIA DELA CLUJ

MANIFESTAȚIA DE ERI DIN CAPITALA

Presa a exprimat pe larg protestul poporului român con-
tra Diktatului de la Viena. Facsimile din ziarele Timpul și
Universul

țenilor, condiții pentru manifestarea deplină
a energiilor și forțelor creatoare ale întregii
națiuni. Asigurarea egalității în drepturi a
tuturor cetățenilor patriei a cimentat trainic
frăția și unitatea dintre națiunea română și
naționalitățile conlocuitoare ale căror puternice
antecedente vin din secole de luptă comună
împotriva exploatării, a asupritorilor autoh-
toni și străini, a devenit un exemplu istoric de
rezolvare a problemei naționale în spiritul cel
mai avansat al epocii noastre.

Poporul român de peste 22 milioane, în
rîndul căruia muncesc laolaltă peste 1 700 000
maghiari și secui, circa 350 000 germani, sași
și șvabi, peste 34 000 sirbi, aproape 26 000
evrei, precum și alte naționalități, reprezen-
tînd circa 12 la sută din totalul popu-
lației, își consacră forțele și capacitățile în
împlinirea Programului Partidului Comunist
Român de făurire a societății socialiste multi-
lateral dezvoltate și înaintere a României
spre comunism.

Realizînd o deplină concordanță între
politica internă și cea internațională, între
îndatoririle patriotice și cele internaționaliste,
România socialistă de azi, fără care în decursul
istoriei a cunoscut dominația străină și a
plătut cu preț greu libertatea și independența
națională, situează respectul independenței
naționale, al integrității teritoriale a tuturor
statelor printre principiile de bază ale ac-
tivității sale externe. Întreaga orientare externă
a României este îndreptată spre promovarea
între state a unor relații bazate pe respectarea
independenței și suveranității naționale, de-
plina egalitate în drepturi, neamestecul în
treburile interne, avantajului reciproc, nere-
curgerea la forță sau amenințarea cu forță,
orientare care a conferit țării noastre un
larg prestigiu internațional.

act internațional dreptul imprescriptibil al
poporului român asupra pămîntului său stră-
moșesc. Ca și în alte dăți, istoria arăta că
popoarele, prin lupta lor, pot respinge sau
anula orice diktat impus de marile puteri
împotriva voinței lor. „Să nu uităm nici un
moment că independența și suveranitatea
unui popor — sublinia tovarășul Nicolae
Ceaușescu — bunăstarea și fericirea sa nu se
pot realiza în detrimentul altui popor, al altei
națiuni: numai respectînd pe deplin inde-
pendența și suveranitatea celorlalte popoare
se poate asigura dezvoltarea pe o cale nouă,
independența și fericirea fiecărei națiuni”.
Politica de învrăjpire națională între na-
ționalitățile conlocuitoare din unele țări, pro-
movață de către marile puteri imperialiste,
a fost de mult condamnată de istorie, de lupta
popoarelor pentru edificarea unei lumi noi,
a unei noi ordini internaționale.

Toate treptele procesului revoluționar unic
din România — cucerirea deplină a puterii
politice de către clasa muncitoare în alianță
cu țărănimea muncitoare și cu celelalte cate-
gorii de oameni ai muncii, naționalizarea
mijloacelor de producție și trecerea lor în
proprietatea socialistă, cooperativizarea agri-
culturii, desființarea exploatării omului de
către om, generalizarea relațiilor de producție
socialiste la orașe și sate și crearea economiei
socialiste unitare, care se dezvoltă pe baza
unui plan național unic, lichidarea opoziției
dintre munca fizică și munca intelectuală,
dintre oraș și sat, făurirea unei structuri
sociale formate din clase și categorii sociale
prietene, animate de interese fundamentale
comune, realizarea deplinei egalități în drep-
turi a tuturor oamenilor muncii, fără deose-
bire de naționalitate, și întărirea continuă a
relațiilor tradiționale de unitate și frăție
dintre oamenii muncii români și cei aparținînd
naționalităților conlocuitoare, triumful ide-
ologiei revoluționare a clasei muncitoare, ide-
ologie care călăuzește întreaga noastră socie-
tate, victoria socialismului — constituie,
totodată, trepte ale întăririi unității și coezi-
unii poporului în jurul partidului, a unității
social-politice a poporului român.

Desființînd exploatarea și clasele exploata-
toare, socialismul a realizat cu adevărat uni-
tatea social-politică a tuturor claselor și cate-
goriilor sociale ale societății noastre, a creat
comunitatea reală de interese a tuturor cetă-

Împreună pe pământul moșilor și strămoșilor

Sălajul, străveche vatră românească, a fost arena unor îndelungate și îndrăgite lupte pentru dreptate socială și independență națională. Impresionante pagini din cronica acestor mealeaguri au fost scrise în deceniul patru al secolului nostru, când masele populare, forțele politice patriotice, progresiste, s-au ridicat cu fermitate împotriva fascismului și revizionismului — dușmanii înverșunați ai unității și independenței statului român. Pe platforma luptei antifasciste și antirevizioniste s-au situat atunci oamenii muncii din județul Sălaj, indiferent de naționalitate, toate forțele politice interesate în dezvoltarea vieții social-politice pe temeliile general democratice.

Revizionismul horthyst — a cărui bază socială o formau clasele dominante din Ungaria, și ale cărui obiective erau diametral opuse intereselor maselor largi populare — n-a găsit adepți în rândul populației maghiare din acest județ. Tărdănește, care forma majoritatea populației, se simțea direct primejduită de politica revizionistă. În urma reformelor agrare din 1921, în județul Sălaj au fost în proprietatea țărâni, dintre care 6 695 erau maghiari și 2 141 germani; o revizuire a granițelor statului român ar fi atras după sine anularea reformei agrare și reînnoirea pământurilor în posesia moșierilor maghiari expropriați. Scopurile urmărite de regimul lui Horthy erau, de asemenea, în totală contradicție cu interesele fundamentale ale muncitorimii, intelectualității progresiste și ale micii burghezii din rândul populației maghiare care trăia în județul Sălaj. Revizionismul a încercat, printr-o propagandă foarte activă, să antreneze naționalitățile conlocuitoare din România în acțiuni care să ușureze dezmembrarea unității statului român. Condamnând o astfel de politică, un apel lansat de Madosz, la 5 decembrie 1936, îndemna masele populare de naționalitate maghiară să privească cu toată nelcredere lozincile propagandei revizioniste, să lupte pentru păstrarea unității statului român și, în cadrul acestuia, împreună cu masele populare românești, să acționeze pentru lărgirea drepturilor și libertăților democratice: „Popor maghiar din România, evenimentele grave privește-le cu chibzuință, cu rațiune limpede”. În continuare, referindu-se la așa-zisa dreptate pe care voiau s-o facă Hitler și Mussolini, în apel se arăta că aceasta nu este „pentru milioanele de țărani fără pământ, pentru muncitori și intelectuali flămânzi”, „ci pentru Ungaria feudală, Ungaria magnaților. Vor să introducă imperialismul german și italian în bazinul Dunării. Pentru plata cuvenită le trebuie prădă pământul, petrolul, grul. Le trebuie poporul care trăiește aici, pentru a-l exploata și le trebuie, în fine, drumul liber spre Orient, pentru cuceriri noi. Frați maghiari, este vorba de soarta noastră și noi, maghiarii ardeleni cei mai competenți, declarăm înaintea lumii întregi: Vrem pace înainte de toate!... În ceea ce privește revendicările maghiarilor din România, acestea nu se rezolvă cu războiul revizionist... Vrem să păstrăm pacea noastră comună, să lărgim drepturile noastre, vrem să luptăm alături de frații noștri români, ca politica externă a României să se îndrepte spre statele mari democratice care respectă independența națiunilor mici...”

Lupta antirevizionistă în județul Sălaj a îmbrăcat forme din cele mai diverse. Între acestea s-au aflat și o serie de activități cu caracter cultural. La Zalău, Jibou, Crasna, Carei, Șimleu, Buciumi, Românești intrase în tradiție organizarea de serate culturale. La astfel de manifestări au fost prezentate, în fața audiențelor, în special tineri, lucrări cu conținut istoric, reliefându-se vechimea și permanența poporului român, au fost cântate și recitate opere muzicale și literare cu profund caracter patriotic.

Un rol important în cadrul acțiunilor antirevizioniste l-au avut bibliotecile populare sătești. În 1933, cu sprijinul unor intelectuali și oameni politici, s-au obținut, la Casa școlilor, 13 500 volume, 5 400 planșe și 350 hărți care au fost repartizate în localitățile rurale. Același caracter patriotic și antirevizionist a caracterizat și conferințele ținute de marele istoric Nicolae Iorga la Zalău, Carei, Jibou etc.

În mai 1935, la Zalău a avut loc o mare adunare populară la care au participat peste 20 000 oameni, reprezentând toate localitățile județului. Scopul adunării a fost, cum se arăta în chemarea adresată populației județului, de a se solidariza „cu acțiunea antirevizionistă a națiunii române doritoare de pace”. Printre vorbitori s-a aflat și reprezentantul populației germane, Ștefan Wieser; el a declarat că „poporul șvăbesc care se trezește azi la adevăratele sale rosturi, se solidarizează cu întregul neam românesc și pretinde menținerea integrității hotarelor, între care își are existența și drepturi egale cu toți locuitorii țării”.

Participanții la adunarea îmbrăcați sărbătorește și cu cocarde tricolore în piept, purtau pancarde cu lozinci ce exprimau voința fermă a întregului popor român: „Vrem pace, muncă cinstită și dreptate pentru toți!”, „Jurăm! Pământul acesta va rămâne pe veci românesc!”, „Țărani unguri doresc pacea. Muncesc pământul împărțit de români” etc. A fost adoptată o moțiune, în care se arăta că sălăjenii, strâns uniți, sînt gata oricînd să opere „pământul moșilor și strămoșilor noștri”.

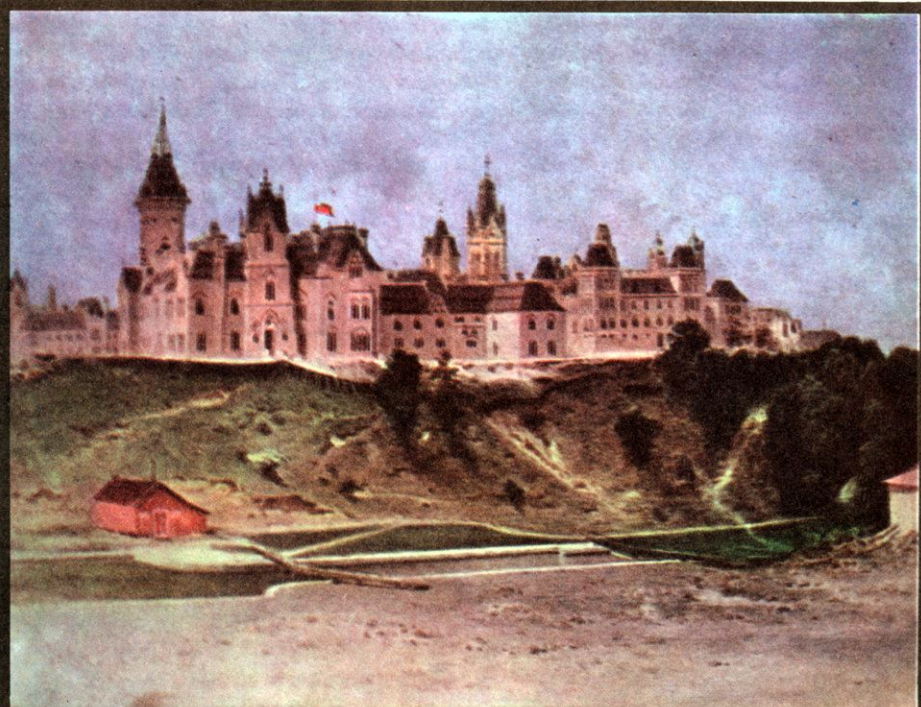
Prof. IOAN IVĂNESCU, Jibou

PLANSELE NOASTRE

① Clădirea Parlamentului din Ottawa; acuarela din 1866. Montrealul în 1880 (Visul unei națiuni, p. 33)

② Vestigii milenare ale istoriei poporului chinez: sala nr. 1 a mormintului împăratului Shihuang. În detaliul din dreapta: soldați de ceramică (O grandioasă armată de argilă de acum 2 200 ani, p. 40)

③ După informațiile istoricului francez Guy Breton, cei mai mulți dintre mareșalii lui Napoleon „nu acceptau să participe la o luptă decât dacă primeau mai înainte o importantă sumă de bani”. Rezultatul bătăliei de la Waterloo dovedește că suma primită de către Nicolas Soult — echivalentă cu aproape cinci milioane franci francezi de astăzi, — „i s-a părut mareșalului prea mică”. În imagine: celebra bătălie în viziunea scoțianului Sir William Allan (1782-1850); tablou expus în Muzeul „Wellington” din Londra (Napoleon și... napoleoni, p. 51)

VISUL UNEI NAȚIUNI

PIERRE BERTON

Dacă Voltaire ar trăi astăzi ar înțelege, poate, de ce marile puteri s-au confruntat timp de aproape trei secole pentru „cițiva nămeți de zăpadă”. Căci doar atât însemnau pentru scriitorul și filozoful francez coloniile țării sale din America de Nord. Și nu numai pentru el; compatriotul său, René Louis d'Argenson, secretar de stat pentru afacerile externe (1744-1747) declara că „le-ar ceda pe toate, cu mare plăcere, în schimbul unei gămălii de ac”.

Care era istoria acestor colonii, și, mai ales, de ce deveniseră ele o povară pentru Franța?

În 1608, pe un platou stincos care domina fluviul St. Laurențiu, îngustându-l albia, oșterul din marina regală franceză Samuel de Champlain întemeiea o mică așezare, un fort care adăpostea un magazin. El i-a pus un nume indian Quebec, care însemna „îngustare”, „strîmtare”, iar regiunile luate în stăpînire, în numele regelui Franței Henric IV, le-a numit Noua Franță. Adevărata colonizare a început datorită lui Jean-Baptiste Colbert, controlor general al finanțelor (1665-1683) — în timpul lui Ludovic XIV — supranumit „Nordul” pentru răceala lui glacială. Pînă în ultimul ceas al vieții, a rezolvat singur treburile a nouă ministere din timpurile noastre: finanțe, interne, comerț și industrie, agricultură, lucrări publice, marină, colonii, arte și, în parte, justiție; despre el, Jules Michelet spunea, pe bună dreptate, că a fost „vita de povară a Regelui Soare”. Colbert, care avea cu totul alte păreri asupra valorii teritoriilor de peste mări decît Voltaire sau d'Argenson, a tîns să facă din Noua Franță nu o colonie, ci „o provincie” franceză, administrată de către un guvernator ajutat de un intendent. Din dispoziția „Nordului” aproape 4 000 țărani, muncitori agricoli din Normandia, Bretania și Anjou, au fost transportați între 1667 și 1672, în Canada.

Coloniștii au stabilit relații relativ pașnice cu indigenii, pieile-roșii; au acordat cetățenia

franceză celor care se creștinau, încercînd să facă din ei aliași și nu dușmani. Centralizarea puternică și eficientă, controlată de Colbert — în ciuda distanțelor și a iernilor lungi care făceau imposibilă orice comunicație — printr-un sistem riguros de guvernare, era însă amenințată, de interesele tot mai mari, în zonă, ale coroanei engleze.

În primele decenii ale sec. XVII, din cauza persecuțiilor religioase numeroși emigranți veniți în America de Nord din Insulele britanice, au alcătuit în sudul peninsulei Acadia, posesiune franceză, citeva colonii, dintre care cele patru mai septentrionale au fost denumite, laolaltă, Noua Anglie. În urma Tratatelor de la Utrecht (1713), Franța a cedat Angliei insula Newfoundland (Terra-Nova) și peninsula Acadia.

Spre mijlocul secolului, în Noua Franță existau doar două orașe fortificate, Quebec și Montreal, precum și un puternic arsenal maritim, Louisbourg (astfel numit în cinstea regelui Ludovic), construit, cu mari cheltuieli, în dreptul insulei Cap Breton, atît pentru a apăra coasta canadiană, cît și pentru a servi ca bază flotei franceze.

Deși populația coloniilor franceze nu era prea numeroasă, ele reprezentau o piedică în dezvoltarea posesiunilor britanice, deoarece înconjurîndu-le din toate părțile, le închideau accesul în interior. Conflictele de peste mări s-au grefat pe războiul de succesiune la tronul Austriei, dus în Europa. Un alt motiv de răfuială era contrabanda practică intens de navele engleze în coloniile spaniole din America de Sud. Franța, aliata Spaniei și a Prusiei, a intrat în război împotriva Angliei și a Austriei. Prin pacea încheiată de Ludovic XV, în 1748, la Aix-la-Chapelle (astăzi orașul Aachen, în R.F.G.), toate avantajele reveneau Spaniei și Prusiei. Pe deasupra, Franța pierdea și Louisbourgul, cucerit de englezi încă din 1745. Cînd clauzele tratatului au fost aduse la cunoștința opiniei publice, au izbucnit asemenea explozii

de minie în rândurile parizienilor, încet atunci când se luau la harță, negustorescele din hale invocau drept supremă insultă reglementarea de la Aix-la-Chapelle. Nu e inutil de adăugat că expresia „tu est bête comme la paix” circula și în cercuri mai înalte decât ale vânzătoarelor din piețe și că a rămas consemnată în toate manualele de istorie.

Tratatul de la Aix-la-Chapelle n-a adus nici o rezolvare problemelor privind frontierele dintre posesiunile franceze și coloniile engleze — contestate de ambele părți. În vreme ce guvernele respective din Europa erau convinse că între țările lor domnește pacea, în America de Nord, francezii îi somau pe englezi, în 1754, să evacueze tortul Necessité. Solul trimis să ducă tratative a fost asasinat. Aceasta a însemnat începutul ostilităților; dar, nu numai coloniștii continuau să se bată. Pe toate mărlile lumii, escadrelle engleze atacau vasele navigând sub pavilion francez; ceea ce nu-l împiedica pe secretarul de stat și, mai târziu, primul-ministru englez, ducele de Newcastle (rămas celebru pentru „cunoștințele” sale geografice: cînd a descoperit că, de fapt, Cap Breton era o insulă, a fost atît de surprins, încît s-a dus imediat să-i spună și regelui său), să expedieze în Franța doamnei de Pompadour tone de bere însoțite de cele mai gingașe complimente.

Atît Franța cît și Anglia păreau tot mai puțin convinse de importanța coloniilor și de necesitatea investițiilor în „nămeții” lor, cînd bătrînul și teribilul lider al liberalilor William Pitt a venit la putere. Suferind de gută, abia ținîndu-se pe picioare și chinuit de dureri atroce, prima lui grijă a fost să trezească guvernul englez din lîncezeală. „Ce fel de miniștri sînt aceștia? Își trec unul altuia sarcinile ca să scape de ele. Unul spune: «Eu nu sînt general». Trezoreria bombăne: «Eu nu sînt amiral». Amiralitatea răspunde: «Eu nu sînt ministru». Se adună unul, doi, trei, patru, cinci lorzi; nu reușesc să ajungă la un acord. «Lasă — spune unul — o să ne reîntîlnim sîmbătă». «Imposibil — replică altul — tocmai sîmbătă trebuie să plec din oraș». Din adunarea acestor puteri separate, fără o doctrină comună, rezultă neantul”. Și, într-adevăr, în 1756, cînd a izbucnit războiul de 7 ani — care alina de o parte Franța, Austria, Spania și Rusia, iar de cealaltă Anglia și Prusia — părea că Anglia pășise cu stîngul. Părea, deoarece în vreme ce Franța nu mai era dispusă să facă nici un efort financiar pentru a-și păstra coloniile din Canada, Pitt, ducînd o politică de mîna forte, nu a preocupat nici un efort pentru a convinge Imperiul britanic de necesitatea unor sacrificii în vederea apărării și chiar cuceririi de noi teritorii dincolo de mări. Dar, pentru a-și atinge scopul, avea nevoie de bani. Datorită lui, în 1758, au fost alocate cheltuielilor militare 10 milioane de lire sterline; în 1759 — 12 milioane; în 1760 — 15 milioane; armata engleză din Canada număra 60 000 oameni, coloniști și trupe transportate, în repetate rînduri, din Anglia. Ultimele, comandate de generalul Wolfe, au debarcat chiar

sub zidurile Quebecului. Pitt însușea, în același timp, Camera Comunelor, soldații care împingeau tunurile pe colinele Quebecului, marinarii care-și riscau viețile printre recifele Britaniei. Le transmitea tuturor impetuozitatea care-l caracteriza și propria lui voință de a învinge. În 1759, a avut loc pe teritoriul Canadei cea mai importantă bătălie — în cursul căreia, atît marchizul de Montcalm, curajosul comandant al trupelor franceze, mult inferior ca număr, cît și generalul Wolfe și-au pierdut viața — încheiată cu victoria englezilor¹. Levis, un locotenent din armata lui Montcalm, a mai rezistat apărînd Montrealul pînă în 1760. În cele din urmă a fost silit să abandoneze lupta. Tratatul de pace, din 10 februarie 1763, de la Paris, a marcat sfîrșitul puterii coloniale — în această zonă — a Franței. Acadia, Canada și insula Cap Breton au trecut în posesiunea Angliei.

După capitularea Montrealului, ducele de Choiseul, ministrul afacerilor externe (1758-1770) sub Ludovic XV, îi scria, făcînd haz de necaz, aceluiasi Voltaire: „Nu contați pe noi dacă veți avea nevoie, în iarna aceasta, de haine de blană; imi permit să vă aduc la cunoștință că va trebui să vă adresați Angliei!”

O serie de acte emise succesiv au dus la configurația actuală a Canadei. Cităm dintre acestea: „Actul unirii” — 1840, care oficializa unirea Canadei Superioare (provincia Ontario cu populație majoritară engleză) cu Canada Inferioară (provincia Quebec cu populație preponderent franceză); „Actul Americii de Nord Britanice” — 1867, sărbătorit, la nivel național, în fiecare an de 1 iulie, care institua, prin unirea cu Canada a provinciilor Nova Scotia și New Brunswick, Confederația canadiană cu statut de dominion; „Statutul de la Westminster” — 1931, care consacră independența Canadei ca stat suveran în cadrul Commonwealthului.

Poporul canadian, harnic și întreprinzător, a reușit, într-o perioadă relativ scurtă, să creeze o economie puternică, modernă, care situează Canada printre țările cele mai dezvoltate, din punct de vedere industrial, din lume.

Despre unul dintre primii pași în modernizarea și industrializarea țării, scrie istoricul Pierre Berton. Cartea sa intitulată *The National Dream* (Visul unei națiuni) — în care sînt investigate zărele vremii, scrisori și manuscrise încă inedite, documente oficiale și neoficiale — reconstituie perioada atît de frămîntată din jurul anului 1870, cînd, fiecare cetățean al Canadei, muncitor, antreprenor, politician, bancher, ziarist etc., a luptat fie pentru construirea transeontentalului feroviar, fie împotriva lui. Am ales din evocarea acestei epopei naționale canadiene, pentru cititorii noștri, un capitol despre începutul ei, pe care-l redăm într-o formă înscurțată. Subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Ana Maria ȘERBĂNESCU

Liderul liberalilor canadieni, Alexander Mackenzie caracteriza, prin anii '70 ai secolului trecut, drept „curată nebulie” proiectul de construcție a unei căi ferate care să străbată țara de la Atlantic până la Pacific. Și nu erau puțini la număr cei care împărtășeau opinia lui Mackenzie. Printre ei se găseau și unii adepți ai conservatorului John A. Macdonald — primul-ministru al Canadei, susținătorul cel mai fervent al liniei ferate transcontinentale.

Scepticii cedează în fața argumentelor romantice

În primăvara anului 1871, Canada nu avea decât trei milioane și jumătate de locuitori. Costul proiectului fusese evaluat la 100 milioane dolari, în vreme ce un muncitor era plătit cu un dolar pentru o zi de muncă. Trecuseră abia patru ani de când intrase în vigoare „Actul Americii de Nord Britanice”, prin care se instituisse Federația canadiană cu statut de dominion. Tînăra națiune năzuia să construiască cel mai mare dintre toate drumurile de fier ale lumii. Transcontinentalul canadian urma să fie cu aproape o mie de mile¹ mai lung decât prima magistrală feroviară americană spre Pacific, pe care Statele Unite, a căror populație număra 40 milioane, erau pe cale să o termine.

În plus, S.U.A. aveau mult mai mulți bani, iar relieful nu le era atât de potrivnic. Și, apoi, americanii știau măcar pe unde trebuia să treacă și unde să ajungă linia ferată. Pe coasta de la Pacific a Statelor Unite se găseau orașe dezvoltate, moderne. Nu aceiași lucru se putea spune despre urbanizarea Canadei. Nimeni, nici măcar Macdonald, nu avea cea mai vagă idee despre locul unde avea să fie amplasat capul de linie. Singura așezare mai importantă pe țărmul canadian al Pacificului era Victoria, dar și aceasta fusese ridicată pe o insulă — Vancouver. Litoralul oceanului nu fusese în întregime explorat, căile și

drumurile erau aproape necunoscute.

Constructorii căii ferate trebuiau să străpungă mii de kilometri prin zidul de piatră al așa-numitului „scut canadian”, să arunce în aer — folosind mii de tone de dinamită — creste de granit care păreau să nu se mai sfîrșească; iar acolo unde totuși se terminau, apăreau imense întinderi mlăștinoase în stare să soarbă orice locomotivă dintr-o singură înghițitură... Pămîntul acesta nu promitea nimic bun. Tocmai de aceea, numeroși cetățeni erau de acord cu părerea lui Alexander Mackenzie, că încercarea de a făuri, în aceste condiții, linia ferată reprezenta „unul din lucrurile cele mai nesăbuite care-i pot trece cuiva prin minte”.

Și totuși de ce? De ce această luptă îndrăjită în jurul unei căi ferate străbătînd munți de netrecut, văi abrupte, pămînturi pustii, către coasta Pacificului? Era cea mai dificilă confruntare pentru poporul canadian de la instituirea federației. Guvernul Macdonald, urmărind consolidarea centralizării statului, a promis construirea liniei ferate pentru a atrage provincia Columbia Britanică, situată în sud-vest pe țărmul Pacificului, alături de Ontario, Quebec, New Brunswick, Nova Scotia și — ultima intrată în confederație — Manitoba. Așadar, o viziune îndrăznească care dădea contur unui stat transcontinental, de la un ocean la celălalt — o alternativă viabilă față-n față cu Statele Unite. Pentru a transpune în viață acest vis, calea ferată către Pacific era o primă necesitate, cel puțin după convingerea ministrului Macdonald. Magistrala feroviară ar fi legat provinciile răzlete de teritoriile încă nepopulate din vest, ar fi înșulflat o viață nouă regiunilor de prerie, ar fi stăvilit expansiunea spre nord a vecinului american. Calea ferată spre apus ar fi fost deci o adevărată coloană vertebrală a teritoriilor canadiene: în lipsa ei, ca să ajungi la Pacific, trebuia să ocolești întreg continentul american, tocmai pe la Capul Horn din extremitatea sa sudică.

Intrau în joc, desigur, și unele calcule mai puțin înalte. De pildă, premierul Macdonald avea nevoie de calul de bătaie al liniei ferate spre Pacific pentru a-și asigura menținerea la putere. Proiectul era riscant, miza foarte mare. Dar, dacă reușea, partidul lui Macdonald își consolida considerabil poziția politică. Nici un alt eveniment n-ar fi putut umbri acest triumf. Și, apoi, guvernul nu-și putea permite să înșele speranțele celor din Columbia Britanică. Argumentele prin care visul național al construcției transcanadiene putea fi opus scepticilor erau îndeosebi de ordin romantic. Țara arăta ca un gigant, dar această mai curînd pe hartă. În practică, se oprea la Marile Lacuri. Pentru a pași mai departe, provinciile risipite pe vaste întinderi trebuiau să se unească într-un mare efort comun. Făurirea magistralei către Pacific însemna trezirea la viață a unor imense spații pustii, vestind zorile unei noi Canade.

Lui Thomas Dalton, redactor al ziarului *Patriot* din Toronto, i-a fost atribuită paternitatea ideii. Prin 1834, el preconiza, în termeni destul de vagi, un drum de la Toronto pînă la Pacific, și de acolo mai departe, către Orient. Thomas Dalton trecea, printre cunoscuții lui, drept un entuziast puțin cam excentric. Cu toate acestea, între 1848 și 1850, au început să apară lucrări avînd ca temă ruta transcanadiană, multe dintre ele întîmpinate cu interes și prețuite pentru competența autorilor lor. Cel mai lucid s-a dovedit a fi maiorul Robert Carmichael Smyth, în vîrstă de 49 ani, militar de carieră, dar cu studii în inginerie. El a întocmit proiectul unei căi ferate de la Atlantic la Pacific și l-a publicat în 1848. Într-o lucrare ulterioară, Smyth pusese o întrebare profetică: „Cine va fi oare cel dintîi mecanic de locomotivă care își va înscrie numele pe Munții Stîncoși, în amintirea primei traversări?” Carmichael Smyth, deși cu 35 ani mai în vîrstă, a apucat acea zi fierbinte de iulie cînd mecanicul Robert Mee a coborît de pe locomotivă pe care o

¹ 0 milă = 1 609,31 m.

conducea pe „Canadian Pacific Railway”, pentru a-și înscrie numele, cu vopsea roșie, pe granitul izbînzii.

În 1851, Allan Macdonell, un om de afaceri din Toronto, a făcut primul pas concret: a întemeiat o companie, apoi s-a adresat Adunării Legislative a Canadei cerînd să i se încredințeze construirea căii ferate. Întrunită în acest scop, Comisia pentru probleme feroviare a ajuns la concluzia că planul propus era prematur. Trebuie menționat faptul că unul din obstacolele cele mai serioase în calea intențiilor lui Macdonell era concurența puternicei companii care deținea monopolul blănilor, „Hudson's Bay Company”, proprietara unei mari părți din terenurile necesare înfăptuirii construcției. Macdonell nu s-a lăsat descurajat. Nimic nu părea să-l sperie pe acest explorator îndrăgnic, optimist autentic, cu o vocație reală de deschizător de drumuri. El a lansat o serie de apeluri către concetățenii săi încercînd să-i ambizioneze. În pledoariile lui, repeta la nesfîrșit faptul că, în comparație cu ceea ce făuriseră alte popoare, cu mii de ani în urmă — piramidele din Egipt, sau marele zid chinezesc — construirea unei căi ferate pînă la Pacific ar fi trebuit considerată de contemporani drept ceva mai simplu decît un joc de copii. Respins în trei rînduri, Allan Macdonell a „atacat”, în 1858 a patra oară. De data aceasta, a obținut autorizația. El a constituit un Comitet de conducere la care participau, printre alte personalități, doi foști prim-miniștri. Dar vechiul și implacabilul său dușman „Hudson's Bay Company” a reușit să blocheze din nou planul ambițios care comporta crearea unui sistem complex de transport maritim, fluvial și feroviar. Macdonell a putut să lanseze un vapor în regiunea Marilor Lacuri, dar n-a fost lăsat să așeze măcar o traversă pentru calea ferată.

Și totuși ideea își făcuse partizani. Sub influența opiniei publice, atît guvernul britanic cît și cel canadian au început să acorde un interes sporit explorării nord-vestului Canadei și cunoașterii posibi-

lităților de amplasare a unor căi de comunicație în regiune. Au fost trimise cîteva expediții pentru a investiga teritoriul cuprins între Lacul Superior și Munții Stîncoși — aparținînd încă companiei „Hudson's Bay”.

Între cele două companii „Pacific Railway” (Calea ferată spre Pacific) și „Hudson's Bay” se desfășura un adevărat meci, care devenea cu atît mai palpitant, cu cît suporterii deveneau mai înfocați în apărarea respectivelor cauze. Agitația stîrnită a determinat Camera britanică a Comunelor să înșarcineze un comitet, înființat în acest scop, cu rezolvarea problemei teritoriilor din nordul Americii aparținînd lui „Hudson's Bay”. 12 ani i-au trebuit comitetului pentru a-și vedea activitatea încununată de succes. În 1869, teritoriile cu pricina au fost, în întregime, cedate statului.

De la un ocean la altul

Dar, între timp, în anul 1862, a intrat în joc Sandford Fleming. Acest om a prezentat administrației proiectul cel mai documentat pentru construirea și darea în exploatare a unei căi ferate pînă la Pacific. Fleming era un cunoscut și apreciat inginer în domeniul transporturilor. Construisese deja Calea Nordului, de la Toronto la Collingwood. Studiase atent vechile planuri ale lui Carmichael Smyth și rămăsese convins că o magistrală feroviară transcontinentală putea fi realizată. Dar, pentru Fleming, lucrurile nu se reduceau la întocmirea hărții traseului feroviar. El știa din experiență că totul va depinde, în ultimă instanță, de condițiile de execuție a marii lucrări, printre care de primă importanță erau mijloacele financiare și că vor fi puse în joc viețile a sute de oameni angajați, ani de-a rîndul, într-o luptă înverșunată cu munții, văile, prăpăștiile, mlaștinile și hățșurile care păreau de neînvins. Fleming străbătuse, el însuși, astfel de locuri. Proiectul lui era, în același timp, un plan și un deviz amănunțit, înbinat cu o schemă de desfășurare, pas cu pas, a tuturor lucrărilor.

Dintre cei care s-au ocupat

cu problemele proiectării și executării lucrărilor marelui drum de fier, Fleming a fost singurul conducător prezent, fără întrerupere, de la început și pînă la încheierea acestei monumentale realizări. Figura masivă a lui Fleming a fost păstrată într-o fotografie istorică, alături de bărbații care au lucrat, cu brațele lor, la ultima porțiune a magistralei canadiene. Atunci cînd Fleming și-a pus semnătura pe memoriul intitulat *Observații și propuneri practice cu privire la o cale ferată de-a lungul Americii de Nord Britanice* — nu avea decît 35 ani. În concepția lui, desfășurarea lucrărilor trebuia să respecte o strategie bine chibzuită. Mai întîi trebuia construită o șosea, apoi, în paralel, o linie continuă de telegraf. Calea ferată urma să fie instalată pe traseul astfel pregătît. Fleming a prevăzut, cu multă precizie, după cum s-a dovedit, o cheltuială de circa 100 milioane dolari. Durata lucrării: 25 ani. Cifrele rezultau din calculele meticuloase ale unui scoțian, care se dovedise înzestrat și cu multă imaginație: Fleming era autorul primei mărci poștale din Canada, precum și fondatorul Institutului canadian. Opt ani după înaintarea memoriului, Fleming a fost numit inginer-șef al magistralei transcontinentale „Canadian Pacific Railway”.

Prin 1871, Canada era încă o țară de pionieri. Nu era prea ușor de trăit în inaccesibilul nord-vest.

În 1874, poliția călare canadiană, apărută de curînd în nord-vest, începuse patrulările prin prerie, iar calea ferată înainta schimbînd înăfășurarea țării. Au rămas amintirile de tipul celei semnate de colonelul Garnet Wolseley în revista *Blackwoods*: „Înaintea ta se întinde un ocean de ierburi... Nu există țipenie de om, iar natura îți zîmbește și te îmbie, tinără ca și tine”. Cuvintele lui exprimau simțămintele unor romantici. Pasul lor s-a pierdut în înaltele ierburi. Apoi, de la ocean la ocean, alți cutezători au făurit planul lui Fleming, punînd capăt „marii singurătăți”.

Traducere de
Florin HERA

CIVILII ÎN RĂZBOI (II)

E. RUSSEL CHAMBERLIN

Publicăm, în paginile următoare, par-
tea finală a capitolului, ales pentru citi-
torii noștri, din cartea istoricului britanic
E. R. Chamberlin, intitulată *Life in War-*

time Britain (Viața în Anglia în timpul
războiului). Textul este reprodus într-o
formă întrucâtva prescurtată; titlul și sub-
titlul aparțin redacției Magazin istoric.

Peșteri, tranșee și metrou

Un studiu întocmit la Lon-
dra, în noiembrie 1940, a ară-
tat că numai 40% din popu-
lație intra, în timpul atacu-
rilor nocturne, într-un adă-
post. Majoritatea se ducea să
se culce de parcă nu s-ar fi
putut întâmpla nimic rău.
Exista totuși un motiv pu-
ternic care-i determina pe ce-
tățenii Londrei să-și riște via-

ța culcați confortabil în pro-
priile lor paturi; cei care pre-
ferau adăpostul așa-numit *An-
derson* treceau printr-o expe-
riență extrem de neplăcută,
deoarece intrau într-o cara-
pace de oțel, îngropată în pământ
umed. În 1940, noul
ministru de interne, Herbert
Morrison, a inițiat construc-
rea unui alt tip, care oferea
aceeași protecție, fără dez-
avantajele celui alt. Adăpostul,
denumit firește *Morrison*, fu-
sesse conceput pentru a fi
folosit în interiorul casei. El

semăna cu o masă din oțel
masiv. La câțiva centimetri
deasupra bazei, era suspen-
dată, în chip de pat, o plasă
de sirmă, iar pe laturi, alte
plase îi apărau pe ocupanți de
molozul care cădea. Chiar dacă
se prăbușea casa, *Morrisonul*
rezista, rămânând ca o peșteră
în mijlocul ruinelor. Ca și ce-
lălalt adăpost, *Morrisonul* era
distribuit gratis persoanelor
cu venit mai mic de 350 lire
anual și cu 7 lire. celor care
cîștigau mai mult. Către sfir-
șitul războiului se foloseau

peste 1 000 000 asemenea adăposturi.

Numai 9% din populație utiliza adăposturile publice. În noaptea de 10 septembrie 1940 un cunoscut comentator al posturilor de radio americane, Ed. Murrow, a colindat Londra: „Am intrat într-un hotel renumit din cartierul *Mayfair*, unde un număr relativ mare de cucoane bătrâne și coloneli în retragere se instalaseră comod pe canapelele moi din hol. N-aș spune că era tocmai soiul de protecție pe care l-aș fi preferat împotriva unei bombe de jumătate tonă, dar, pentru ei, pare-se, plăcerea de a fi bombardați în compania unor oameni din lumea bună merita orice risc... La distanță de numai câteva străzi, am dat la o parte perdeaua de pînă a unei tranșee săpate pe pajistea unui parc londonez. Se aflau acolo vreo cincizeci de oameni, unii dintre ei întinși pe băncile tari de lemn, ceilalți ghemuiți în paltioane și păturile lor pe jos. Becurile electrice răsplineau o lumină slabă, iar trepidațiile produse de artileria antiaeriană, ca și zguduirile provocate de marfa cea cumplită pe care o aruncau nemții, zgâlțiau tranșeea din toate încheieturile”.

Tranșeele se inundau ușor. Dar cu toate că apa ajungea uneori pînă la genunchii, ele se bucurau de mai multă popularitate decît adăposturile de suprafață, din cărămidă, care au început să apară în număr mare în iarna 1939-1940. Acestea erau destinate nu numai trecătorilor surprinși de un raid, ci și locatarilor din preajmă, ale căror case nu aveau grădini unde să se poată construi *Andersonuri*. Adăposturile de suprafață erau simple cutii de cărămidă, cu o imensă placă de ciment drept acoperiș. O eroare de proiectare a transformat multe dintre primele construcții de acest fel în capcane ucigătoare. Cantitatea de ciment și mortar fusese redusă în mod dezastruos — în unele cazuri chiar total eliminată — cărămizile fiind tencuite doar cu un amestec de var și nisip. Exploziile sfărîmău cu ușurință construcțiile subrede, făcînd să se prăbușească acoperișul greu, care-i strivea pe

cei din interior. Nici după ce eroarea a fost corectată prin adăugarea, de jur împrejur, a unui perete protegător și prin prelungirea acoperișului astfel încît să depășească pereții, adăposturile de suprafață nu au devenit mai populare. Înăuntru era frig și totuși înăbușitor; se întimpla ca în timpul zilei să fie folosite drept vespasieni neoficiale. Singura mobilă era o bancă de lemn de-a lungul pereților netencuiți. Lumina nu era suficientă pentru a se putea citi. În general, aceste adăposturi îmbinau un minimum de protecție cu un maximum de inconfort.

În realitate, a existat un număr infinit de refugii care au căpătat treptat, de nevoie, destinația respectivă. Adăpostul Tilbury, din Stepney, consta dintr-o nesfîrșită combinație de bolți și arcade, situate sub calea ferată; ele fuseseră folosite, în același scop, în timpul primului război mondial. Primăria transformase o parte în adăpost oficial, cu o capacitate de peste 3 000 persoane, cifră mult prea mică față de numărul celor ce invadeau secțiunea neoficială și neconsolidată. S-a apreciat că nu mai puțin de 16 000 oameni se înghesuiau pe o suprafață care mai servea și ca depozit de alimente. Drept urmare, condițiile sanitare erau indescritibile, iar consecințele căderii unei bombe direct acolo ar fi fost de neînchipuit. Totuși oamenii făceau coadă ore întregi pentru privilegiul de a obține o bucatică de loc, de o murdărie crasă, în atmosfera tulbură care devenise caracteristică adăpostului. Negustorii ambulanți își ofereau marfa; în mod spontan porneau cîntece și dansuri. Familii respectabile dormeau cum puteau în mijlocul unor scandalagii beți. Deși adăpostul Tilbury era de o mizerie iremediabilă și periculos din punct de vedere igienic — este lesne de înțeles că oamenii preferau să se înghesuie cu miile într-insul, în loc să-și petreacă ceasurile de veghe obositoare în adăposturile de cărămidă pustii, reci și mohorite.

Numai 12 000 oameni s-au adăpostit în tunelurile de metrou, adică abia 4% din nu-

mărul total al celor ce se duceau în adăposturi, dar ei au lăsat amintirea cea mai vie. Guvernul nu acceptase să transforme tunelurile metroului în adăposturi oficiale, cam din același motiv pentru care refuzase să construiască adăposturi prea adînci: se temea de apariția unei populații troglodite, care să se ascundă tot mai adînc de amenințarea bombelor. Metroul cald, bine luminat, adînc și accesibil, prezenta însă o atracție puternică și oamenii au nesocotit prevederile autorităților, cumpărînd pur și simplu cel mai ieftin bilet, pătrunzînd în tuneluri în calitate de călători și rămînînd acolo pînă la încetarea alarmei. În timpul după-amiezii, un membru al familiei — de obicei un copil mai mare — sosea aducînd pleduri sau ceva asemănător, cu care „ocupa terenul”. Erau preferate perioanele de la nivelurile mai joase. Plecîndu-se în fața inevitabilului, salariații metroului nu puteau rezerva decît un loc îngust pentru trecerea adevăraților pasageri; se trasa o linie albă, cam la 2,5 metri de la marginea peronului, dincolo de care, pînă seara la orele 19.30 nu era permis să se instaleze culcușuri.

Ceilalți membri ai familiei soseau după sfîrșitul zilei normale de muncă, aducînd cu ei mîncare și băutură pentru noapte și restul de așternut. Cele mai multe grupuri folo-

În p. 37: civilii sînt instruiți în minuirea armelor

Detasamentele de femei au constituit coloana vertebrală a gărzilor civile

seau noapte de noapte aceeași stație de metrou, formînd comunități separate. Se pregăteau devreme de culcare, dar pînă la orele 22.30, cînd se oprea circulația, nu prea se putea dormi. Întîrziții care soseau după această oră se instalau cum puteau mai bine în culoarele de acces, pe scări și chiar, după întreruperea curentului electric, între șine. Faptul că n-au fost cazuri de electrocutare, întrucît nimeni nu intra în zona periculoasă, nici măcar cu o secundă mai devreme decît trebuia, este foarte semnificativ pentru organizarea instinctivă ce stătea la baza acestui mod de viață cu totul ieșit din comun.

Majoritatea oamenilor păraseau tunelurile cu mult înă-

Balham, unde se adăposteau aproximativ 600 persoane. O bombă a căzut prin acoperiș, distrugînd și țevile de apă; urmarea a fost că cei care au supraviețuit efectului exploziei s-au înecat.

Sunetul prelung, pe o singură notă, anunțînd încetarea alarmei, producea un sentiment temporar de euforie. Pe de altă parte, el anunța o perioadă de coșmar pentru mii de persoane. E vorba de sinistrități care, înapoiindu-se la locuințele lor, găseau doar o grămadă de ruine. Victimele rătăceau buimace sau încercau să recupereze cîte un obiect total nefolositor — o colivie deformată, cîteva panglici, o ramă de tablou spartă. Durerea era atenuată de grijile

În tunelurile metroului

pereți și un acoperiș pentru zilele următoare.

Pe tot cuprinsul Marii Britanii, două milioane și un sfert de oameni au avut de înfruntat asemenea probleme în anii 1940 și 1941; în aceeași perioadă, în regiunea Londrei, o persoană din șase căuta cu disperare o locuință. Problema așa-numitelor centre de odihnă a căpătat proporții uriașe. Oficial, un centru trebuia să folosească doar ca refugiu temporar, un loc în care o familie să se spele, să se schimbe și să-și vină în fire înainte de a-și găsi o nouă locuință. Mentalitatea oficialităților era atît de pătrunsă de această concepție, încît autoritățile au refuzat să pună la dispoziție pături, de teamă ca centrele să nu devină astfel prea confortabile și să tenteze oamenii să rămînă acolo. În practică, centrele au devenit mici lagăre de refugiați. Povara cădea mai ales pe umerii femeilor, singure zi de zi, luptîndu-se, în condiții de mizerie crescîndă, cu sarcina aproape imposibilă de a-și hrăni și crește copiii. Faptul că centrele funcționau totuși se datora unei armate de voluntari. Printre aceștia se găseau persoane care sfidau decretul guvernamental și încălcau legile pentru a le furniza celor pe care-i aveau în grijă așternuturi, combustibil și hrană.

**În românește de
Anca LĂZĂREANU**

Sub pretextul jocului de-a Mickey Mouse, copiii sînt obișnuiți să folosească măștile de gaze

inte de a se fi restabilit curentul electric. Încetarea alarmei suna de obicei înainte de 6 dimineața. O oră mai tirziu metroul reintra în normal, în ciuda maldărelor de gunoarie, pe care personalul redus al stațiilor era nevoit să le curețe. Nu toate tunelurile erau chiar atît de sigure pe cum păreau; cele mai vechi se aflau la mică adîncime și nu se deosebeau întru nimic de o pivniță obișnuită. Au fost cazuri cînd bombe au pătruns în ele. Cel mai tragic episod a avut loc în stația

sicutoare, obsedante; cum să-ți duci mai departe viața, fără să mai dispui de cele strict necesare? unde să găsești crățiți în care să gătești și un foc pe care să le pui? De unde să iei un schimb de haine? În ce să speli copilășul și cum să-l hrănești? Obținerea documentelor crea alte probleme. Uneori, oamenii trebuiau să umble pe la vreo cinci-șase birouri, parcurgînd pe jos kilometri în șir, pentru ca să capete actele de care aveau nevoie. Necesitatea cea mai presantă era să găsească patru

Mormîntul primului împărat al Chinei

O GRANDIOASĂ ARMATĂ DE ARGILĂ, DE ACUM 2 200 ANI

Cu prilejul vizitei sale la București, în timpul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, profesorul **Xia Nai**, conducătorul delegației de istorici chinezi, directorul Institutului de arheologie al Academiei de științe sociale a Republicii Populare Chineze, a avut amabilitatea să prefăteză, pentru revista noastră, grupajul articolelor consacrate unor noi revelații arheologice.

Un eveniment important în istoria arheologiei chineze l-a reprezentat descoperirea, în provincia Shaanxi a unui complex subteran

de statui din ceramică, reprezentând soldați și ofițeri din perioada dinastiei Qin (Qin). În perimetrul excavației primei săli se află circa 5 000-6 000 statui militare, fiecare personaj fiind în mărime naturală.

În timpul împăratului Qin, soldații săi viteji și iscusiți în războaie au înfrânt cele șase regate, astfel încât, în anul 221 î.e.n., China a fost unificată. După moartea sa, primul împărat a fost depus într-un mare mausoleu subteran. În vecinătatea mausoleului se află această numeroasă armată, ce își apără peste

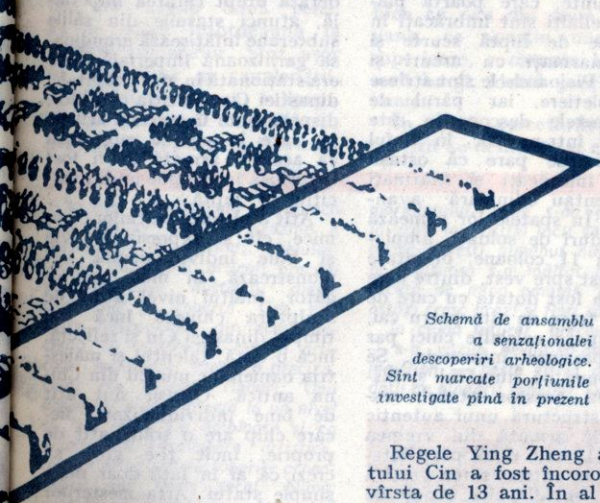
secole împăratul. Toți acești soldați poartă zale și sînt înarmați. Expresia feței lor este deosebit de vie, aceste statui fiind adevărate opere de artă.

Procedul de ardere a unor statui de asemenea dimensiuni constituie, și el, o realizare ieșită din comun, pe planul tehnicii ceramicii. Din înfățișarea acestei armate de lut putem să cunoaștem nu numai sistemul organizării militare a vremii, armamentul și înzestrarea

de care dispunea, ci, mai mult, și înflorirea, la acea epocă, a sistemului centralizat al economiei.

Aceste vestigii stau mărturie pentru fațetele mărețe ale primului împărat Cin, pentru cetezanța, hărnicia și înțelepciunea poporului chinez al acelei epoci.

Traducere din limba chineză, de
Tatiana ISTICIOAIA-BUDURA

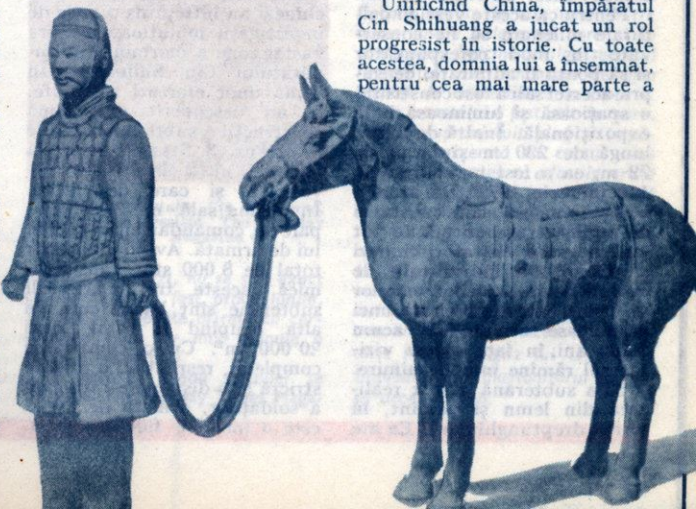
*Schemă de ansamblu
a senzaționaliei
descoperiri arheologice.
Sînt marcate porțiunile
investigate pînă în prezent*

Regele Ying Zheng al statului Cin a fost încoronat la vîrsta de 13 ani. În al doilea an al domniei sale, a poruncit construirea unui palat imperial și a unui mormînt de mari dimensiuni, alocînd în acest scop sume imense de bani. În anul 221 î.e.n., după ce i-a învins pe cei șase rivali ai

*Un căldăreț cu calul său așa cum au
fost scoși la lumină după milenii de
la zămislirea lor*

Cu 2.200 ani în urmă, drumul care ducea la Xianyang (azi în apropierea orașului Xianyang din provincia Shaanxi), capitala dinastiei Cin (221-206 î.e.n.), era permanent străbătut de coloane nesfîrșite de oameni slabi, flămînzi și zdrențăroși, escortați de ostași înarmați¹. Recrutați pentru a construi mormîntul împăratului Cin Shihuang, erau obligați să străbată distanțe lungi și anevoioase.

¹ În urmă cu cinci ani, revista noastră (nr. 10/1975) a publicat un articol despre o impresionantă descoperire a arheozilor chinezi: mormîntul lui Cin Shihuang, împăratul unificator al Chinei și principatul realizator al Marelui zid, „zidul lung de zece mii de li”, cum îi spuneau chinezii în vechime. Conform ortografiei de atunci, numele împăratului a fost scris Cin Huang-di. Într-un număr recent, revista *China*, din care reproducem paginile ce urmează prezintă noi descoperiri făcute de cercetătorii care lucrează pe acest șantier arheologic, deschis cu aproape șase ani în urmă.

săi, unificînd țara, el s-a proclamat împărat sub numele de Cin Shihuang, primul împărat al Chinei. De atunci, a început să se preocupe de construcția edificiului funerar. A încredințat primului ministru Li Si și generalului Zhang Han conducerea și supravegherea lucrărilor. Construcția acestui edificiu a fost atît de complicată, încît lucrările au durat zece ani; au existat perioade în care au fost angrenați în executarea lucrărilor peste 720.000 salariați.

Cînd construcția s-a apropiat de sfîrșit, complexul funerar al împăratului Cin Shihuang acoperea o suprafață de 250.000 m². Mausoleul este înalt de 47 m și înconjurat de două ziduri — unul interior și altul exterior; a fost construit la poalele Muntelui Lishan, situat la 50 km est de Xianyang. În apropierea lui, au fost descoperite numeroase gropi funerare, cu dimensiuni și destinații diferite. În partea de est a complexului, au fost construite cuptoare de argilă, din care se înălțau nori de fum și aburi și unde meșteri pricepuți creau din lut statui funerare.

Unificînd China, împăratul Cin Shihuang a jucat un rol progresist în istorie. Cu toate acestea, domnia lui a însemnat, pentru cea mai mare parte a

populației, o perioadă de suferințe cumplite. Neținând seama de caracterul înapoiat al producției în perioada respectivă și de viața mizeră a populației, el a practicat o politică de crîncenă asuprire, obligînd în-tregul popor la plata unor impozite împovărătoare și la suportarea unor corvezi grele, în vederea satisfacerii intereselor sale personale. Secolele au trecut însă unul după altul, transformînd o singeroasă și tragică realitate într-o legendă cu circulație orală, consemnată ulterior în cronici. Adevărata dimensiune a asupririi poporului, ca și a imensului orgoliu împărătesc au fost dezvăluite numai la mijlocul deceniului opt al secolului nostru, prin descoperirea a trei construcții subterane, vechi de peste 2 200 ani.

În luna martie a anului 1974, în timp ce săpau niște puțuri la o distanță de 1,5 km de mormîntul lui Cin Shihuang, cîțiva țărani din brigada de producție Xiyang, subordonată comunei populare Yanzhai din județul Lintong, provincia Shaanxi, au scos la iveală niște statui de argilă, înfățișînd soldați în mărime naturală. Anunțată de această extrem de interesantă și importantă descoperire, o echipă de arheologi a sosit la locul menționat și a efectuat, în mod sistematic, investigații și explorări în zona respectivă. În felul acesta, ei au descoperit o imensă sală subterană de peste 12 000 m², care adăpostește circa 6 000 statui de ceramică, reprezentînd ostași, care de luptă și cai.

Pentru ca aceste vestigii culturale milenare să fie conservate în mod corespunzător și să poată fi admirate, deasupra acestei săli a fost construită o spațioasă și luminoasă hală expozițională. Înălțată de 22 m, lungă de 230 m și largă de 72 m, ea a fost inaugurată la 1 octombrie 1979. De atunci, această imensă sală cu statui de argilă atrage un număr tot mai mare de vizitatori chinezi și străini. Privind statuile de ceramică ale ostașilor, carelor și cailor, avem revelația unei grandioase armate de acum 2 200 ani, în fața căreia vizitatorul rămîne mut de uimire.

Sala subterană a fost realizată din lemn și pămînt, în formă dreptunghiulară. Ea are

o adîncime de circa 5 m. Pînă în prezent, au fost scoase la suprafață peste 500 statui de ostași, 6 care de luptă și peste 20 cai, toate de argilă, precum și un impresionant număr de arme. La extremitatea estică a sălii, într-o galerie lungă, erau aliniați, pe trei rînduri, cîte 70 ostași, așezați cu fața spre est. Cu excepția celor trei din frunte, care poartă plătoșă, ceilalți sînt îmbrăcați în costume de luptă scurte și sînt înarmați cu arcuri și săgeți. Picioarele le sînt strînse în moletiere, iar părul de pe capetele descoperite este adunat într-un coc, în virful capului. Se pare că ostașii astfel îmbrăcați și înarmați reprezentau odinioară avangarda. În spatele lor urmează 38 rînduri de soldați, amplasați în 11 coloane, orientate de la est spre vest, dintre care șase au fost dotate cu care de luptă, trase de cîte patru cai, în timp ce celelalte cinci par să reprezinte infanteria. Se presupune că numărul și dispunerea acestor statui respectă structura unui autentic corp de armată din vremea aceea. În cele două părți laterale și la extremitatea vestică a sălii, se află cîte un șir de soldați, în vederea parării unui eventual atac lateral și din spate.

Avînd o înălțime totală de trei metri, această imensă construcție subterană a fost susținută de stîlpi și de grinzi de lemn. Sala a fost pavată cu cărămizi ornamentale, iar plafonul a fost construit din scînduri, rogojini și pămînt.

În ultimii ani, arheologii chinezi au întreprins o serie de investigații minuțioase asupra vastei zone a mormîntului împăratului Cin Shihuang. În urma unor eforturi susținute, ei au descoperit alte două construcții subterane, sălile nr. 2 și nr. 3. Statuile de argilă din sala nr. 2 înfățișează cavaleriști și care de luptă. În ultima sală, nr. 3, se afla, pare-se, comandamentul corpului de armată. Avînd un număr total de 8 000 statui de ceramică, aceste trei mari săli subterane sînt legate una de alta, ocupînd în total peste 20 000 m². Cu o compoziție complexă, respectînd o ordine strictă și o dispunere rațională a soldaților, armata de argilă este o imagine fidelă a gran-

dioasei armate a lui Cin Shihuang.

Investigațiile perseverente și analizele științifice au arătat că mormîntul lui Cin Shihuang reprezintă imaginea ideală a cetății imperiale și, de aceea, fiecare element component al lui reprezintă un simbol. Dacă curtea interioară a mormîntului a fost considerată drept cetatea imperială, atunci statuile din sălile subterane înfățișează grandioasa garnizoană imperială, care era staționată în afara capitalei dinastiei Cin. Poziția ostașilor, dispoziția lor în teren și armele pe care le posedă sugerează că această armată ar fi fost surprinsă în timpul unui exercițiu de luptă.

Atît mulțimea statuiilor ceramice, cît și expresia lor vie și bine individualizată demonstrează, în mod convingător, înaltul nivel atins de sculptura chineză încă din timpul dinastiei Cin și reflectă, încă o dată, talentul și măiestria oamenilor muncii din China antică. Ostașii sînt atît de bine individualizați, fiecare chip are o trăire atît de proprie, încît ți-e greu să crezi că ai în față doar niște simple statui. Arta meșterilor impresionează mai ales în surprinderea detaliilor; trăsăturile feței, sprîncenele negre, ochii strălucitori, gura cu buze groase și nasul mic — iată numai cîteva elemente care individualizează personajele. Majoritatea statuiilor au trăsături specifice locuitorilor din regiunea Guanzhong, care sînt oameni înalți, de peste 1,90 m, cu o fizionomie specifică, cu fruntea înaltă și cu mustața deasă. Chipul lor degajă mîndrie bărbătească. O parte dintre statui amintește de trăsăturile unor minorități naționale din nord-estul Chinei. Aceste amănunte fizionomice ne ajută să stabilim astăzi originea ostașilor din vremea respectivă.

Ștîndu-i cu atenție statuile de argilă, observăm că locul în dispozitiv și îmbrăcămîntea ostașilor depindeau de gradele lor militare. Astfel, soldații obișnuiți purtau plătoșă fără motive decorative, pe cap purtau căciula sau, dacă aveau capul descoperit, își strîngeau părul într-un coc; în picioarele, strînse în moletiere, aveau un fel de opinci.

Ofițerii purtau, de obicei, plas-troane frumoase dantelate, coifuri înalte, împodobite cu o singură pană, și cizme. Conform regulamentelor militare, ei stăteau întotdeauna în fața soldaților. Spre deosebire de aceștia, generali erau mai în vîrstă și aveau bărbi lungi. Purtau plastroane brodate cu paiete colorate, iar coifurile lor aveau două pene. Ei se aflau întotdeauna la sfîrșitul coloanelor. Sînt ușor de identificat și cavaleriștii, conducătorii de care, suliștii, arcașii, servitorii împăraștii, precum și luptătorii înarmați

cu arbaletе, datorită costumelor, armelor și pozițiilor lor. Cu rară măiestrie au fost realizați, din argilă, și caii. Cu capul ridicat mîndru, cu urechile ciulite și cu gura deschisă, cu corpul cabrat, caii par gata să pornească în galop. Statuile lor au o lungime de 1,50-2 m. Se spune că ei seamănă foarte bine cu caii din zona Xing-jiang, ce aparțin unei rase superioare, rezistente la călătorii lungi, ideală pentru războaie.

În urma cercetărilor, specialiștii au demonstrat că toate

statuile de ceramică din sălile subterane au fost inițial pictate cu multă artă. De-a lungul anilor, din cauza incendiilor și umezii, culorile s-au deteriorat.

Odată cu descoperirea celor trei săli subterane au fost scoase la iveală și o mulțime de arme, cum sînt capete de săgeți cu caneluri dințate, halebarde cu inscripții și săbii. Cu toate că săbiile au stat sub pămînt mai bine de 2 200 ani, ele și-au păstrat o parte dintre calitățile, demonstrînd că, în China antică, tehnica prelucrării metalelor era foarte dezvoltată.

Revista săptămînală britanică The Sunday Times Magazine a consacrat, de curînd, celuiiași subiect un amplu articol, precum și numeroase ilustrații, dintre care una pe copertă. Cea mai mare descoperire din acest deceniu își intitulează revista articolul menționat, pentru a preciza, chiar din primele rînduri: Unii arheologi o vor aprecia la un nivel și mai înalt. Ca amplasare și ca număr de capodopere artistice, întrece orice altă descoperire arheologică din acest secol. Nimic asemănător nu s-a mai văzut pînă acum.

Săptămînalul londonez evocă împrejurările în care s-a construit mormîntul lui Cin Shihuang, cîtînd din marele istoric chinez Si ma-Qien¹, care a trăit în sec. II î.e.n.: „Muncitorii au săpat de-a curmezișul a trei cursuri de ape subterane și au turnat aramă topită pentru sicriul exterior, iar groapa a fost umplută cu modele de palate, pavilioane și alte clădiri, precum și cu vase meșteșugit lucrate, pietre prețioase și alte lucruri scumpe. În diverse puncte, au fost așezate arcuiri cu săgeți, astfel încît orice hoț ar fi pătruns acolo să fie ucis. Toate rîurile țării... au fost reproduse în argint viu și, printr-un anume mecanism, ele curgeau într-un ocean în miniatură. Constelațiile cerești se aflau deasupra, iar zîmururile pămîntului dedesubt. Lumînările au fost făcute din grăsimе de balenă, pentru a arde cît mai mult cu putință”.

După spusele cronicarului, atunci cînd purtătorii sicriului au pătruns pe căi tainice pînă în inima

mormîntului, ușile s-au pecetluit în urma lor, astfel încît să nu mai poată povesti nimănui nimic. Iar pe deasupra s-a înălțat o colină făcută de mîna omului, pe care astăzi cresc brazi și flori sălbatice.

În ciuda tuturor precauțiilor — s-a văzut nevoit să adauge Si ma-Qien — peste cîțiva ani, soldații au pîngărit tumulul. Dar, pînă

Portretul împăratului Cin Shihuang, reproducere de revista The Sunday Times Magazine

în ziua de astăzi, nu se știe exact cît de mari au fost prădăciunile. Și nimeni nu poate afirma cu certitudine dacă nu mai dăinuie o parte a tezaurului.

Ce rost își aveau statuile? se întreabă The Sunday Times Maga-

zine. Răspunsul trebuie căutat, pare-se, într-un trecut și mai îndepărtat. În mormintele regale ale dinastiilor anterioare, s-au găsit nu numai scheletele monarhilor, ci și cele ale femeilor, slujitorilor, soldaților și cailor înmormînați de vii, odată cu cadavrul suveranului. La un moment dat, această practică a dispărut, iar locul celor sacrificați l-a luat imaginea lor sculptată la proporții naturale.

Virfurile săgeților, ca și lamele săbiilor, trebuie să fi fost tratate cu un fel de anticoroziv, deoarece rugina nu a apărut, nici după scurgerea celor 22 secole. Săbiile sînt confecționate dintr-un fel de bronz, numai că la cupruri și staniu se adaugă alte treisprezece elemente, printre care nichelul, magnezul și cobaltul, ceea ce demonstrează o foarte avansată tehnologie metalurgică.

În legătură cu Cin Shihuang, revista britanică arată că: de teama unui atentat, el dormea în fiecare noapte în cîte unul dintre numeroasele palate pe care și le construise. Oricine divulgă secretul reședinței sale temporare devenea posibil de condamnare la moarte. Forța secretului a fost atât de mare, încît a supraviețuit pînă și împăratului: survenită în cursul unei călătorii, moartea sa a fost ignorată pînă și de propria lui suită. Cînd și-au dat seama că leșul monarhului se va descompune, înainte de a ajunge în Capitală, primul ministru Li Si și eunucii lui Cin Shihuang au poruncit unei căruțe cu pește strîcat să meargă imediat în urma carului imperial. Această înșelătorie i-a dat răgaz lui Li Si să-l împiedice pe moștenitorul legitim să urce pe tron.

¹ Magazin istorie, nr. 10/1978.

DOUĂ ÎNTÎLNIRI

VALTER ROMAN

Jawaharlal Nehru

În iulie 1938 a sosit la Barcelona Jawa-harlal Nehru și — dîndu-se curs dorinței sale — chiar în a doua zi a vizitei, a fost orga-nizată o întîlnire între el și o serie de com-batanți, scriitori, ziariști. M-am bucurat aflînd că mă număr printre cei desemnați a-l în-tîlni¹.

Cu toată situația gravă în care se afla re-publica, sosirea lui Nehru trezise un interes deosebit. Încă de pe atunci, el se bucura de o faimă destul de mare. Era considerat, după Gandhi, cea mai eminentă figură a mișcării de eliberare din India, și, în general, o per-sonalitate marcantă, iar faptul că venise în zona republicană și nu în cea franchistă, ca și atitudinea public afișată de condamnare a intervenției fasciste în Spania, constituia o dovadă a consecvenței principiilor sale.

A doua zi, la ora fixată, mă aflam la hote-lul unde fuseserăm convocați. Nehru nu s-a lăsat așteptat. A apărut însoțit de fiica sa, în vîrstă de vreo 20 ani, Indira, pîrînd o repli-că feminină și mai tinără a tatălui ei. Condu-cătorul indian era pe atunci în pragul maturi-tății, înalt și zvelt, cu o figură de o mare dis-tincție, subliniată de o atitudine modestă și o comportare simplă și firească.

Părea obosit și foarte preocupat. Părase India frămîntat de nenumărate probleme, de îndoieli în legătură cu hotărîrile ce trebuiau adoptate de Congresul național indian în chestiuni importante. Ne-a vorbit în timpul întrevederii despre aceste probleme. Dar încă de la primele cuvinte și-a exprimat îngri-jorarea față de soarta Europei și a lumii în-tregi amenințată de primejdia fascismului și războiului. Cele ce se întîmplau în Spania, ca și intervenția imperialiștilor japonezi în China, sau agresiunea Italiei împotriva Etio-piei, erau, după el, fațete ale aceleiași reali-tăți. Prin această prismă, evoluția situației nu putea fi privită decît cu pesimism. Germa-nia, Italia, Japonia, în mod cert, nu se vor opri aici. Ele se vor înfrunța probabil, destul de curînd, într-un război cu Franța, cu Anglia...

— Unii — spunea el — se întreabă desigur ce caut eu în Spania, acum și aici? Ce legătură este între Spania republicană și India? Răspunsul este clar. Noi, care luptăm pentru li-beritate, împotriva oricărei opresiuni și agre-siuni, sîntem prin însăși poziția noastră im-potriva Germaniei hitleriste, a Japoniei fas-ciste, împotriva lui Franco, aliatul dușmanilor noștri, și, deci, alături de Spania republicană.

După aceasta s-a întrerupt cîteva clipe. Își căuta cuvintele, dar, evident, nu pentru obți-nerea unor efecte oratorice, ci din dorința de a-și exprima cît mai clar gîndurile. M-am convins de acest lucru cînd am auzit cele spu-se în continuare:

— Marea dilemă — a reînceput el — dilemă din care nu vîd la ora actuală ieșirea, este: care ar trebui să fie opțiunea Indiei în cazul izbucnirii unui război între forțele reacțiunii și democrațiile occidentale? S-ar părea că po-ziția noastră ar trebui să fie alături de cei care luptă împotriva Germaniei fasciste. Dar pentru noi se pune marea, chinuitoarea problemă: ar putea India sprijini într-un asemenea răz-boi Anglia, care ne ține într-o slare de opresiune colonială? O asemenea atitudine n-ar putea, cred, să fie înțeleasă de poporul indian. Dilema se pune deocamdată pe plan teoretic. Dar pre-văd că în curînd va deveni concretă, într-un fel va trebui să ne decidem și ne frămîntă cum-plit nevoia de a găsi un răspuns... Poate o

¹ Magazin istoric, nr. 7/1976.

victorie a Spaniei republicane ar putea soluționa această dilemă — a adăugat el gânditor. Iată de ce am venit aici. Aici lucrurile sînt clare, în ciuda războiului, aici e o oază pentru suflet.

Doi ani mai tîrziu, în post-scriptumul la Autobiografia sa, avea să menționeze rîstimpul petrecut în Spania. El scria: „acolo... am simțit un echilibru sufletească ca nicăieri în Europa. Acolo era lumină, lumina curajului, a hotărîrii și a unui fel pentru care merita să lupti”.

În tot timpul întrevederii, Indira, fiica lui Nehru, a rămas tăcută lingă el. Părea o fetișcană și mă gîndeam că pentru ea politica trebuie să fie un lucru îndepărtat și neinteresant. Era impresionantă însă dragostea și stima față de tatăl ei, care părea că-i iradiază din toată făptura. Dar, pe măsură ce Nehru vorbea, urmărind figura fetei mi-am dat seama că ea participă la expunere animată nu numai de dragoste filială, ci și de înțelegere și aprobare față de cele spuse de conducătorul indian, care căuta să exprime cu sinceritate năzuințele poporului său.

Egon Erwin Kisch

Mă aflu în spitalul din Benicassim; orășelul era așezat într-un cadru natural încântător. Livezile de portocali, viile, palmierii protecți pe fondul cerului de un albastru intens, căldura îmblinzită de briza mării — totul constituia o adevărată desfătare după viața hărțuită dusă atîtea luni la rînd. Îngrijirea medicală era și ea excelentă. Și totuși toți care ne aflam acolo nu nutream decît un singur gînd: să plecăm cît mai repede, să ținem cît mai curînd, din nou, arma în mînă.

Într-o zi — eram țintuit la pat din cauza rănii și a febrei — aflu că a venit la spital Egon Erwin Kisch. Talentatul ziarist și scri-

itor ceh de limbă germană, care se făcuse cunoscut în toată lumea prin reportajele sale considerate adevărate modele ale genului, se afla în Spania în calitate de corespondent de presă și pana sa avea ascuțitul unei arme teribile îndreptate împotriva dușmanilor republicii. Acum venise să stea de vorbă cu combatanții din brigăzile internaționale.

Plin de emoție, l-am văzut apropiindu-se de patul meu pe cel care fusese supranumit *der rasende reporter* (reporterul frenetic). Plin de energie și vitalitate, Kisch mi-a scuturat mîna vesel, apoi și-a tras un scaun lingă patul meu.

Văzînd că vorba reprezintă pentru mine un efort, a vorbit el. Mi-a povestit că a urmărit cu pasiune luptele ceferiștilor și ale petroliştilor români din 1933 și și-a exprimat admirația pentru eroica noastră clasă muncitoare. Apoi mi-a spus că a aflat despre comportarea voluntarilor români în Spania, că ziaristul și scriitorul sovietic Mihail Kolțov îi relatase despre împlinirea de la Quinto.¹

A mai venit de cîteva ori în timpul cît m-am aflat la spital, și chiar prima plimbare de convalescent am făcut-o împreună.

În cursul uneia din aceste plimbări, Kisch mi-a spus că urmărind războiul din Spania, cunoscîndu-i pe combatanții spanioli și pe cei din brigăzile internaționale, a observat un fenomen necunoscut pînă acum în istoria războiului. În timp ce înainte se întocmeau și se urmăreau statistici în legătură cu numărul dezertorilor, în Spania republicană se petrecea ceva cu totul neobișnuit.

— Aici avem de-a face cu inzeritori; așa i-am numit eu pe toți acești răniți care vor să plece pe front cu rănile nevindecate, cu bandajele nedeșfăcute, cu cărjele încă sub brațe.

Mi-a spus apoi că și fratele său — cunoscut chirurg din Praga, pe atunci medic în brigăzile internaționale — constata, în toate spitalele prin care lucrase, același fenomen.

— Inzeritor? Ce spui? E bine găsit... Și aici la Benicassim există o mulțime de inzeritori. Ei! tinerețe, tinerețe...

Mi-a mărturisit apoi marea lui simpatie pentru tineret.

— Am trecut de 50 ani, sînt om în vîrstă, dar îmi place foarte mult să fiu în mijlocul tinerilor.

Am protestat, nu din amabilitate, ci din convingere, spunîndu-i că noțiunea de „bătrînețe” nu se poate asocia celui care a fost și va rămîne „reporterul frenetic”.

— Ar trebui stabilită o unitate, o legătură mai strînsă între tineri și bătrîni, a continuat el. Cunoști vorba francezului: „Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait” (dacă tineretea ar ști, dacă bătrînețea ar putea)... Printr-o asemenea unire experiența și vigoarea ar acționa împreună. Vezi — a adăugat el zîbind puțin melancolic — chiar preocuparea mea pentru problema asta e încă o dovadă că am îmbătrînit.

I-am spus că a doua zi urma să plec.

Ne-am luat rămas bun cu căldură, cu urare reciprocă de a apuca ziua cînd vom putea vedea împlinite idealurile pentru care am luptat.

¹ Magazin istoric, nr. 3/1967.

REVELAȚIA UNOR ÎNSEMNĂRI

În fondul de manuscrise slavo-române al Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S.R. se află, printre altele, un Sbornic din sec. XVI, scris în Moldova, ajuns în 1661 la o mănăstire de la Alba Iulia și inclus ulterior în fondul de carte veche al Episcopiei greco-catolice de la Blaj. Elaborat într-o mănăstire moldovenească al cărei cărturari se indeletniceau poate și cu scrierea de cronici, sau care, cel puțin, cunoșteau valoarea notărilor datelor importante pentru obște, manuscrisul respectiv prezintă la fila 89 și la fila 89 (verso), două însemnări ce conțin date necunoscute pînă acum istoriei românilor. Ambele se referă la domnia Lăpușnenilor, tatăl și fiul.

Complexă și controversată, domnia lui Alexandru Lăpușneanu, s-a încheiat în martie 1568, în împrejurări care încă n-au fost pe deplin clarificate. „În al patrulea an — spune Azarie¹ în *Cronica* sa — Alexandru a căzut în boală rea și de moarte și, prevăzîndu-și moartea, a chemat pe căpeteniile bisericii și pe preoți și pe toți cei ce erau în dregătorii și le-a împărțit multe învățături dumnezeiești și a dat schiștrul singurei stăpîniri fiului său, Bogdan... Și piatra care nu miluiește pe cel mai slab, nici nu este darnică pentru cei mai buni, ci pe toți îi așează împreună, a acoperit și pe acest om așa de mare, în anul 7076 [1568], luna martie”.

Faptul că Alexandru Lăpușneanu era bolnav își găsește confirmarea și în alte izvoare, din care rezultă că la 5 martie 1568, voievodul chema pe medicul Andrei din cetatea Bistriștii ca să-l tămăduiască.

Momentul morții a rămas însă incert. „Zic unii — scria Grigore Ureche — că și moartea lui Alexandru Vodă au fost cu înșelăciune, că el mai înainte de moarte, văzîndu-se în boală grea ce căzuse și neavîndu nădejde de a mai firea viu, au lăsat cuvința episcopilor și boiarilor, de vor vedea că-i iaste spre moarte, iar ei să-l călugărească. Deci, văzîndu-l ei leșînd și mai multu mortu decît viu, după cuvîntul lui l-au călugăritu și i-au pusu nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, deaca s-au trezitu și s-au văzutu călugăr, zicu să fie zisu că de să va scula, va popi și el pre unii. Mai apoi, episcopii și boiarii, înțelegînd acel cuvînt, și mai cu de-adinsul, Roxanda, doamnă-sa, temîndu-se de un cuvîntu ca acela, carele era de-a-l și crederea, știînd cîtă groază și moarte făcume mai înainte în boiarii săi, temîndu-se doamnă-sa să nu pată mai rău decît alții, l-au otrăvitu și au muritu. Și l-au îngropat în mănăstirea Slatina”.

Prima însemnare aflată pe lucrarea la care ne-am referit, evenimentul dezastrușos data

exactă a morții voievodului. Pe fila 89 (verso) a *Sbornicului* se află scris:

„În anul 7076 [1568] s-a prîstăvit Io[n] Alexandru Voievod, domnul Moldovei, în luna martie 11 și a fost îngropat la Slatina, la 14 martie”.

Însemnarea este făcută cu cerneală roșie (în manuscrisul respectiv numai titlurile apar cu roșu) și cu o ornamentație la inițială, torte acestea avînd, desigur, rolul de a sublinia importanța notei.

Cel de-al doilea moment din domnia Lăpușnenilor care n-a fost marcat cu precizie în documentele vremii este data la care s-a urcat pe tronul Moldovei Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpușneanu. Cronicarul Azarie care cunoștea bine faptele petrecute în timpul Lăpușnenilor, căci și-a scris cronica la sfîrșitul anului 1574 sau la începutul celui următor, nota doar atît: „Cînd Bogdan a primit steagul domniei, fiind încă tînăr, era ocîrmuitoarea domniei mama lui, Roxanda”. Mai explicit, Grigore Ureche spune: „După moartea lui Alexandru Vodă, fiind coconul Bogdan Vodă de 15 ani, cu toții l-au rădicat la domnie; ce fiind brudiu [necopt la minte, copilăros], lucrurile țării le ocîrmuia mumă-sa Roxanda... Și au domnit cu fiu-său dinpreună 2 ani și 9 luni și, asuînd-o boala, au mers și la pre urma moșilor săi în anii 7078, noiembrie 12”.

Din cuprinsul ambelor relații s-ar desprinde concluzia că Bogdan a fost înscăunat îndată după moartea tatălui său. Din cea de-a doua însemnare aflată pe *Sbornicul* clujean, rezultă însă limpede că Bogdan vodă a fost uns domn cu cîteva zile înaintea morții lui Alexandru vodă. „În anul 7076 [1568], luna martie, ziua 9, a luat domnia binecîntitorul Io[n] Bogdan Voievod al Țării Moldovei, fiul preacuviosului Alexandru, numit călugărul Pahomie”. Chiar și însemnările la care ne referim respectă această ordine: la fila 89 se scria despre urcarea pe tron a lui Bogdan vodă și pe versoul aceleiași file despre moartea lui Alexandru Lăpușneanu.

Poate că zilele care s-au scurs între urcarea pe tron a fiului și moartea tatălui reprezintă tocmai scurtul interval de la călugărirea, pînă la încetarea din viață a domnului, așa cum menționează cronicarul Azarie: „Și încă viu fiind, i-au plăcut mai mult cele viitoare decît cele de față și în locul porfirului țesut cu aur a primit asupra lui haina de lînă călugărească și, în locul cununei de mîrgăritare și cu pietre scumpe, a îndrăgit viața cu tînderea capului și și-a schimbat și numele, după rîndul îngeresc, în Pahomie. Dar a mai trăit numai puțin, a adormit în somnul cel obștesc, din care nu te mai deștepti, al morții”.

După un anonim de mai bine de patru secole, cele două însemnări aduc precizări importante pentru reconstituirea epocii Lăpușnenilor.

Conf. dr. ELENA LINȚA

¹ Cărturar moldovean din veacul XVI. *Cronica* sa, scrisă din porunca lui Petru Șchiopul redă evenimente cuprinse între 1551 și 1574.

REȚEAUA CULPER

JEAN PIERRE ALEM

Fără a contribuii fundamental la mersul istoriei, spionajul și contraspionajul au fost prezente, încă din cele mai vechi timpuri, în focul marilor bătălii și în cele mai importante momente ale confruntării dintre diferite state și armate. Nevoia de informații, de a cunoaște cât mai amănunțit situația adversarului, au făcut să se nască ideea spionajului și, implicit, a luptei împotriva lui — contraspionajul.

Din antichitate și pînă în zilele noastre, numeroase sînt exemplele care demonstrează utilitatea serviciilor de informații. Evident, formele de organizare și tehnicile de obținere a acestor informații au evoluat o dată cu vremea.

Acestea teme, Jean Pierre Alem i-a consacrat lucrarea intitulată *L'Espionnage à travers les âges* (Spionajul de-a lungul veacurilor), apărută la Paris, în Editura Stock, în anul 1977. Cartea nu este nouă ca subiect, tema fiind tratată în numeroase alte lucrări. Dar maniera în care J. P. Alem abordează această problematică este deosebit de interesantă. Faptele și întîmplările, culese dintr-o vastă

bibliografie, sînt țesute pe canavaua unora dintre cele mai importante evenimente ale istoriei universale, constituind, în acest fel, o lectură nu numai pasionantă, dar și utilă.

Începînd cu spionii de pe vremea faraonilor și a lui Hammurabi, trecînd prin Orientul îndepărtat, prin Roma și Grecia antică, urmărind conflictele din Bizanț și din perioada Închiziției, frământările din Europa după Renaștere și pe cele din istoria Americii secolului XIX și terminînd cu epoca primului război mondial, Alem realizează o frescă a acțiunilor militare și politice secrete și a implicațiilor acestora.

Lucrarea, din care publicăm cîteva fragmente pentru cititorii Magazinului istoric, nu este nici pe departe o apologie a spionajului. Autorul explică doar rolul și influența exercitate de rețelele de informații și contra-informații în diferite ocazii, în special în cursul războaielor. „Războaiele — subliniază el — sînt cîștigate de către armate și prin puterea economică. Istoria este străbătută de forțe imense și profunde; spionajul nu este decît o mică pîrticică colaterală a acestora.”

a constituit singurul episod demn de luat în seamă al domniei lui Ludovic XVI (1774-1792). Acest rege nefericit îl trimisese pe agentul

În imagine — înainte de a fi executat de englezi, unul dintre cei mai valoroși agenți americani, Nathan Hale, a spus: „Singurul meu regret este că nu am decît o singură viață pentru a o pune în slujba patriei”.

său Norac (numele conspirativ al scriitorului Beaumarchais) la Londra pentru a lua legătura cu cavalerul Eon¹. Cu tot caracterul delicat al misiunii, Norac și Eon s-au descurcat de minune. Cavalerul și-a introdus prietenul în

¹ Cavalerul Charles de Beaumont d'Eon (1732-1810), agent politic al regilor Ludovic XV și Ludovic XVI. Vezi și *Magazin istoric*, nr. 11/1969.

Întîlnirile lui

Beaumarchais la clubul

„Focul iadului”

Iată-ne într-un moment de acțiune temerară, în care rolul Franței în revoluția americană

societatea tinerilor aristocrați și artiști, care formau boema Londrei, și i-a prilejuit pătrunderea într-un club ciudat: clubul cavalerilor din Wycombe, numit și clubul „Focul iadului” (Hellfire Club). Din această asociație, în care Eon era foarte bine văzut, făceau parte mai mulți miniștri, primul lord al Amiralității, parlamentari și cîțiva spioni de înaltă clasă. Era vorba de o confronter politică, ai cărei membri se reuneau la început în vechea minăstire din Medmenham și apoi în subteranele săpate în colina din West Wycombe.

Insurecția coloniștilor englezi din America de Nord¹ izbucnise deja dar americanii puteau în mod liber să intre în Anglia deoarece guvernul de la Londra continua să-i considere ca suptși ai săi. Pentru motive diverse, o parte dintre aceștia au sosit la Londra, unii aparținînd partidului rămas credincios Angliei, alții partidului insurgent. Doi dintre aceștia din urmă, Benjamin Franklin și Arthur Lee, frecventau clubul „Focul iadului”, unde Beaumarchais — pe numele său conspirativ Norac — a avut ocazia să-i întâlnească. El le-a devenit atît de apropiat, încît cei doi insurgenți americani i-au încredințat unele taine ale misiunii lor, care consta în a procura arme pentru rebeli. Omul de afaceri avizat care era scriitorul francez a sesizat imediat profitul ce îl putea realiza cu această ocazie. De îndată ce s-a întors în Franța, el a fondat, împreună cu cîțiva prieteni, compania de negoț „Roderique Hortalez”, care avea să se specializeze în vânzarea de arme pentru americani. Cînd Beaumarchais a venit la Bordeaux, pentru premiera piesei sale *Bărbierul din Sevilla*, a putut să supravegheze și plecarea primului din vapoarele care-i transportau arme pentru insurgenți.

Războiul de independență dus de americani a izbucnit în 1775 și a durat opt ani. La comanda trupelor engleze s-au aflat, pe rînd, generalii Gage, Howe — care a ocupat New Yorkul în septembrie 1776 — și, în sfîrșit, Clinton, care și-a stabilit, în orașul cucerit, car-

tierul general. În fruntea insurgenților se afla generalul Washington, instalat de cealaltă parte a fluviului Hudson, în Connecticut.

Ca orice conducător de oști, Washington avea nevoie de informații. Pentru a și le procura, a folosit mai întîi voluntari izolați, curajoși, dar fără experiență. Rezultatele au fost mediocre; după ce agentul său cel mai bun, Nathan Hale, a fost prins și spînzurat, generalul a considerat necesară crearea unui veritabil serviciu de informații. Acesta a fost organizat în 1778. Membrii lui au arătat atîta discreție încît, timp de 150 ani, istoricii au ignorat aproape total existența lor. Istoria totuși sîfșirșe prin a-și dezvălui cercetărilor perseverenți aproape toate secretele. Astăzi se cunoaște măcar o parte din modul de organizare și activitate a primului serviciu de informații american.

Mai întîi, Washington a încredințat conducerea organizației lui John Morin Scott; această alegere nu pare să fi fost cea mai fericită, pentru că el a fost repede înlocuit de către maiorul — devenit apoi colonel — Benjamin Tallmadge, din Regimentul 2 dragoni ușori. Tallmadge a păstrat conducerea organizației timp de șase ani, și, după cît se spune, a reușit turul de forță de a-și ascunde față de regimentul său, în toată această lungă perioadă, adevărata natură a activității secrete.

Serviciul de informații american a fost compus din mai multe rețele. Una dintre ele, sub conducerea generalului Elias Boudinot, a avut ca misiune principală interogarea prizonierilor. Din rețea făcea parte și o agentă de la Philadelphia, Lydia Darragh, gazda comandantului-adjunct al armatei engleze, de la care susțrăgea informații interesante.

Afacerea Arnold

Dar rețeaua principală, a cărei istorie vom încerca s-o dezvăluim, a fost rețeaua Culper, care avea ca sarcină să se infiltreze în cartierele generale ale lui Howe și Clinton, la New York și la Long Island, cele două insule care formau

citadela forțelor armate britanice. Agenții erau numeroși și erau recrutați mai ales din rîndul negustorilor, circumsurilor și ziaristilor.

Cei mai importanți erau: croitorul Hercules Milligan, care trecea drept conservator — deci colaboraționist —, ceea ce pînă la sfîrșitul războiului l-a pus într-o situație neplăcută față de concetățenii săi, James Revington, un alt așa-zis loyalist, care apăra tezele engleze în *New York Gazette*, și, mai cu seamă, Robert Townsend și amanta sa, care n-a putut fi nicicînd identificată, rămîind cunoscută doar după numărul său matricol de spion, 355.

Townsend, alias Samuel Culper, era pionul principal al rețelei. În marele său magazin din New York, el venea în contact cu o mulțime de clienți, adesea englezi, iar locuința sa din Long Island, situată la Oyster Bay, găzduia un important stat major. Lui Culper îi trimitea Washington directivele și cererile de informații și tot el era acela care centraliza esențialul din datele obținute. Dar sarcina cea mai dificilă nu era adunarea informațiilor, ci transmiterea lor. Manhattan și Long Island sînt două insule; Washington se găsea la Westchester, în Connecticut, de cealaltă parte a Hudsonului; englezii supravegheau cu mare atenție fluviul.

Drumul emisarilor americani era lung și complicat. Arthur Roe, crescător de cai, îl vizita adesea pe prietenul său, Townsend, acasă, în Long Island. De acolo, mergea în nordul insulei, la Setauket, unde locuia un alt prieten al său, Woodhull, alias Samuel Culper tatăl, al doilea „creier” al rețelei. După primirea informațiilor, Woodhull o pornea la plimbare pînă într-un sat vecin; aici privea în grădina uneia din case cum sînt atrînate rufele pe o frînghie, ceea ce îi indica golfulul în care era acostat un anume vas. Woodhull depunea corespondența secretă la bordul micii nave, cu care un marinar, numit Caleb Brenster, uneori înlocuit de Nathaniel Roggles, traversa Hudsonul, în timpul nopții. Un emisar al lui John Bolton, numele conspirativ al lui Tallmadge, îl aștepta pe mal. Documentele erau apoi

¹ Magazin istoric, nr. 1-6/1976.

duse de urgență la Westchester de către ștafete de călăreți.

La Cartierul general al lui George Washington, Alexander Hamilton și James Madison descifrau mesajele scrise cu cerneală simpată, le decodificau și transmiteau imediat generalului rezultatul muncii lor, într-un singur exemplar.

Una din cele mai notabile reușite ale rețelei Culper a fost rezolvarea afacerii Arnold. Nu este exagerat să spunem că, fără această reușită, cursul războiului ar fi putut fi modificat. Generalul american Benedict Arnold se acoperise de glorie în cursul primilor ani ai războiului de independență. Din nefericire, nevoile sale mari de bani l-au determinat să comită câteva nereguli în perioada cît a fost guvernator militar al Philadelphiei. Adus în fața unui tribunal, a fost declarat vinovat, în 1780, Washington i-a lăsat totuși gradul și i-a încredințat apărarea West Pointului, un foarte important punct strategic. Dar Arnold începuse să trădeze încă cu cinci luni înainte; el transmita informații militare maiorului englez John André, unul dintre aghiotanții generalului Clinton.

De cum și-a luat în primire noul post, Arnold i-a propus lui Clinton să-i predea West Pointul, pentru 20 000 lire sterline; generalul englez a acceptat oferta și l-a înșărcinat pe maiorul André să pună la punct detaliile acestei operații. Din nefericire pentru André, el făcea parte din statul major găzduit la Oyster Bay, în casa lui Townsend. Sora mai mică a acestuia, Sarah, a tras cu urechea la o discuție suspectă a maiorului englez, pe care a reproduș-o fratelui său. După aceea, André a fost transportat de o canonieră în Connecticut, unde l-a întâlnit pe Arnold, care i-a predat planurile West Pointului. Dar rețeaua Culper dăduse deja alarma. Soldații americani, ascunși în împrejurimi, s-au năpustit spre cei doi bărbați. În acel moment, canoniera a ridicat ancora și a dispărut. Lipsit de singurul său mijloc de retragere, André a reușit totuși să scape de soldați, ajungând într-o casă izolată unde și-a schimbat uniforma cu stranie țărânești. A fost prins ceva

mai târziu și această deghizare i-a fost fatală. În uniforma militară ar fi fost considerat ca ofițer capturat în timpul unei recunoașteri și deci prizonier; în civil, a fost socotit spion. Washington a dat ordin să fie împușcat.

Execuția a stîrmit, chiar și printre americani, o reprobare generală. Washington a fost acuzat de a fi urmărit, prin acest gest crud, să-l răzbune pe fostul său agent, Nathan Hale. În timp ce maiorul André și-a pierdut viața, generalul trădător a avut mai mult noroc reușind să dispară. El și-a sfîrșit viața în Anglia, acoperit de disprețul tuturor. Townsend, care se compromisese în fața englezilor, a dispărut și el o vreme. Ulterior, se pare că a cumpărat tăcerea celor care îl suspectaseră și și-a reluat locul în fruntea rețelei.

Franklin — trădat de prietenul său Bancroft

Împotriva serviciului de informații american, englezii și-au organizat, bineînțeles, propriul lor serviciu. Acesta era condus de către William Eden, viitorul lord Auckland, care opera sub masca de mediator pe lângă coloniile răscolite din America.

Principalii agenți ai lui Eden erau ambasadorii englezi, care nu ezitau să-și depășească atribuțiile diplomatice. Astfel, atunci cînd agentul american Arthur Lee a mers la Berlin, pentru a solicita sprijinul lui Frederic II, ambasadorul englez din această capitală, Hug Elliot, nu a șovăit să intre în camera hotelului în care locuia A. Lee și să copieze documentele care îl interesau. Lee însă și-a dat seama de cele întimplate și s-a plîns lui Frederic II, care a înaintat un protest guvernului englez. Regele George III și-a dezavuat ambasadorul, aplicîndu-i în același timp o amendă de 500 lire.

Dar activitatea cea mai importantă a serviciului lui Eden s-a desfășurat la Paris, unde se instalase în final misiunea condusă de Benjamin Franklin, omul trimis să negocieze cu guvernul francez ajutorul uman și material de care aveau nevoie insurgenții americani.

Franklin era supravegheat de spionii lordului Stormont, ambasadorul englez la Paris, dar mai ales de către agentul pe care serviciile britanice reușiseră să-l recruteze din însuși anturajul trimisului american, prietenul și secretarul său, dr. Bancroft.

Edward Bancroft, născut în Massachusetts, și-a făcut studiile în Anglia devenind un remarcabil chimist, autor al unor importante lucrări despre coloranți. Întors în America a fost inclus, dat fiind manifestările sale de patriotism, în misiunea diplomatică americană la Paris. Franklin însuși și l-a făcut prieten. Savantul nu a rezistat însă ofertei engleze, conștind dintr-o pensie anuală de 500 lire. Trădarea sa a fost cu atât mai periculoasă cu cît se găsea într-o poziție care-i dădea posibilitatea de a culege cu ușurință un mare număr de informații interesante pentru englezi.

Bancroft își scria rapoartele cu cerneală simpată și le plasa într-o sticlă pe care o ascundea într-o „cutie poștală” dinainte stabilită: scorbura unui arbore din grădina Tuilleries; de aici mesajul era ridicat de un agent al Ambasadei Angliei.

Se întîmpla, de asemenea, ca Bancroft să meargă la Londra, unde se întîlnia cu un membru al aristocrației, Paul Wentworth. Beaumarchais, care-l cunoștea, îl semnalase ambasadorului Franței la Londra ca pe unul din oamenii cei mai inteligenți ai Angliei, „vorbind franceza mai bine ca mine”. Wentworth era, și el agent „corespondent” al rețelei engleze împotriva Americii. Ca proprietar al unei plantații în Surinam, venea în contact cu numeroși marinari și călători, care adunau pentru el informații despre traficul maritim; dar Wentworth era mai ales un foarte bun recrutaor de spioni și se presupune că el a mijlocit trădarea lui Bancroft. Importanța acordată informațiilor primite de la Bancroft era atât de mare, încît miniștrii înșiși îi primeau direct rapoartele iar în câteva ocazii, savantul s-a întîlnit chiar cu regele Angliei.

La întoarcerea la Paris, Bancroft transmitea prietenului său Franklin „materialul de

intoxicare", care fuseseră pre-gătite cu multă grijă la Londra: planuri false privind operațiile proiectate, mișcări de nave și de trupe. Totul a mers bine citva timp, contactele lui Bancroft în Anglia trecând neobservate. Pentru a asigura poziția savantului față de americani, englezii l-au arestat chiar, pentru citeva zile, în timpul unei călătorii.

Prima bănuială împotriva lui Bancroft a fost provocată de o stângăcie a Foreign Office-ului, care a adresat guvernului francez un protest contra ajutorului trimis insurgenților americani. Nota a fost arătată lui Franklin, care a rămas stupefiat, regăsind în text cifrele pe care doar el și citeva persoane din anturajul său ar fi putut să le cunoască, ca și reproducerea, aproape cuvânt cu cuvânt, a unor fraze dintr-un raport al lui Bancroft către Congresul american. Crezând însă în prietenia colaboratorului său, a refuzat evidența și i-a acordat în continuare încrederea sa.

O a doua suspiciune a intervenit puțin mai târziu. Colegul său, Arthur Lee, i-a împărtășit lui Franklin bănuiele pe care le avea în legătură cu Bancroft, dar nici atunci Franklin nu a reacționat. Se pune întrebarea: oare în acest caz, Franklin făcea dovada unei complete orbiri de care suferă uneori oamenii cei mai inteligenți, sau dacă nu cumva considera că un spion demascat, chiar plasat într-un post important, era mai mult util decât dăunător. O scrisoare trimisă unei americane aflată la Paris, care l-ar fi pus și ea în gardă față de secretarul său, ar putea să ducă la această ultimă concluzie: „Vă sînt foarte îndatorat pentru amabila grijă... pe care ați manifestat-o prin informația dată. Nu mă îndoiesc deloc de veridicitatea ei... Dar, dacă aș fi sigur că valetul meu ar fi spion, ceea ce și este probabil, cred că nu ar trebui concediat dacă mi-ar conveni din alte pricini”.

În timpul războiului de independență, Serviciul de informații englez a organizat rețele și în America; la fel au procedat și adversarii lor în Anglia. Americanii aveau numeroși spioni la Londra, recrutați și dirijați de Arthur Lee. Misiu-

nea americană trimisă la Paris în 1776 a fost condusă de trei comisari: în afară de Benjamin Franklin, primul în această ierarhie, mai făceau parte Silas Deane și Arthur Lee. În numeroase ocazii, A. Lee l-a acuzat de trădare pe Bancroft, secretarul lui Franklin, și de trădare a îndatoririlor sale pe Silas Deane. Această atitudine i-a îngreunat în asemenea mod relațiile cu colegii încît a trebuit să fie rechemat în America în 1779. Evenimentele care au urmat au dovedit însă că acuzațiile sale fuseseră fondate. Unul din spionii care au lucrat pentru americani, remarcabil plasat, a fost chiar fratele lui Arthur, William Lee, mare importator de tutun și unul dintre cei doi șerifi¹ ai Londrei. El i-a semnalat lui Arthur contactele lui Bancroft cu Consiliul privat al regelui. O agentă foarte eficientă a fost Patience Wright. Originară din New Jersey, ea s-a stabilit la Londra, unde și-a instalat un atelier în care confecționa figuri de ceară. Originalitatea și noutatea acestei creații a atras atenția familiei regale, iar Patience a fost primită frecvent la Curtea de la Saint James, fiind, pare-se, atît de legată de regină încît i se putea adresa pe numele mic. Fără îndoială, suverana îi făcea unele confidențe, care ajungeau apoi la americani.

Dr. Bancroft nu s-a bucurat multă vreme de rodul trădării sale. Cînd a aflat că realizează importante speculații imobiliare, mizînd pe victoria americană, regele George III i-a suprimat pensia. Alungat de englezi, Bancroft și-a oferit serviciile francezilor, și-l vom regăsi în Irlanda în 1789, însărcinat cu o misiune secretă de către Ludovic XVI. Se pare însă că doctorul avea vocația de agent dublu. După unele surse, într-o anumită arhivă ar exista un document care dovedește că ar fi trădat și pe acest patron, dezvăluind misiunea sa englezilor. Dar, în 1789, cine nu-l trăda pe Ludovic XVI?

Introducere și traducere de Miralena MAMINA

¹ În Anglia, cei mai importanți magistrați ai unui oraș sau comitat.

ÎN SECOLUL LUI HOREA

(Urmare din p. 5)

flecta și în regimul de obligații al iobagilor români. „Sarcinile lor — scrie academicianul David Prodan — sînt în genere mai grele raportate la condițiile lor economice” (vol. I, p. 58).

Crezînd în bunele intenții ale lui Iosif II s-a manifestat și în rîndurile țăranilor transilvăneni, și cei trei conducători ai răscoalei, Horea, Cloșca și Crișan, au trebuit să invoce porunci imperiale pentru a îndreptăți, la început, ridicarea lor la arme. Pe măsură însă ce flăcările răscoalei s-au întins, acestei închipuite legalități i s-a substituit legalitatea răscoalei. Obiectivul ei a fost clar exprimat în ultimatumul din 11 noiembrie 1784: „...3. Ca nobilii posesori să părăsească pentru totdeauna moșiile nobiliare; 4. Ca și ei să fie plătitori de dare tot așa ca și poporul contribuabil de rînd; 5. Ca pămînturile nobiliare să se împartă între poporul de rînd...” „Era vorba, deci, de desființarea marilor domenii, de împroprietărirea țăranilor, de abolirea relațiilor feudale. În conștiința țăranimii răscolute, unde conceptele nu se puteau, desigur, contura cu limpezime, răscoala își asumase un obiectiv revoluționar și aceasta o plasează pe un plan superior celorlalte răscoale țărănești medievale, care au rămas prizoniere mitului reîntoarcerii într-un trecut văzut idilic. Viziunea lui Horea, cum remarcă acad. D. Prodan, era „radicală, fără echivoc revoluționară. Viziune ținînd mai departe decît programele agrare ale revoluției secolului următor pe care o prevestește” (vol. II, p. 701).

Horea și țăranii lui apar astfel drept înainte-mergătorii acelei mari cîntări din istoria universală, care a fost revoluția franceză.

Istoricul francez Guy Breton a adunat
în cartea sa

Curieuses histoires de l'histoire
o suită

de detalii despre evenimente
și personalități, care schimbă
intrucitva imaginea ce o avem despre ele.

Publicăm, în paginile următoare,

două capitole prescurtate
din lucrarea menționată.

Titlurile aparțin redacției

Magazin istoric.

Napoleon și... napoleonii

GUY BRETON

Dacă ar fi să dăm crezare manualelor franceze pentru școli și licee, care, în majoritatea lor, au cam aceeași valoare științifică pe care o au cărțile cu poze, am putea crede că, în timpul cît a domnit, Napoleon a minuit omenii numai prin forța personalității sale, electrizîndu-i doar cu un cuvînt sau o privire. E suficient însă să răsfoim registrele sale de socoteli pentru a ne convinge că adevărul era cu totul altul! Constatăm astfel că, dacă ostașii de rînd îl însoțeau cu credință în bătălii și manifestau față de împărat un devotament sincer, luptînd pînă la moarte pentru a acoperi cu glorie vulturii stemei imperiale, nu același lucru se poate spune despre cei mai mulți dintre mareașalii săi. Deseori, aceștia nu acceptau să participe la o luptă decît dacă primeau mai înainte o importantă sumă de bani.

Nicolas-Charles Oudinot, de pildă, cel pe care Napoleon l-a prezentat țarului Rusiei drept cel mai viteaz mareșal din armata sa, nu pleca niciodată la război fără „încurajări” consistente. În ajunul unei importante bătălii, pentru care încă nu primise nimic, Oudinot a sugerat că... ar fi mai bine să se încheie pacea. Uluit de această atitudine, Napoleon i-a cerut explicații. După oarecari ezitări, mareșalul a răbufnit:

— Sire, nu mai sînteți atît de generos ca altădată!

La cîtva timp, Oudinot a primit 15 000 napoleoni de aur, reprezentînd contravaloa-

rea a 75 000 franci din ziua de azi. Imediat s-a dus la Napoleon și i-a spus:

— În aceste condiții, Majestatea Voastră, care îmi cunoaște fidelitatea, se poate bizui pe mine...

Alți mareașali ca Berthier, Masséna, Davout, Ney, Lannes au primit chiar de trei-patru ori pe atât, înainte de marile bătălii pe care le-au purtat. Aceasta, pe lângă sumele fixe anuale, pe lângă diverse cadouri costisitoare, reședințe luxoase, castele princiare etc.

Devotamentul și abnegația față de împărat nu erau, după cum se vede, complet dezinteresate.

Dar cel care l-a costat cel mai scump pe Napoleon a fost, fără îndoială, Nicolas Soult care, înainte de Waterloo, a primit, în faimoșii napoleoni de aur, o sumă echivalentă cu aproape cinci milioane de franci francezi de astăzi.

Rezultatul bătăliei dovedește că această sumă i s-a părut mareașalului prea mică.

Marile și micile invenții ale lui Leonardo

Marele geniu al umanității, celebrul Leonardo, a văzut lumina zilei în Italia, la Vinci, la 15 aprilie 1452. Fiu nelegitim al unei țărănuțe și al unui tânăr notar, era înzestrat cu toate calitățile. La 16 ani a intrat ca ucenic în atelierul lui Andrea del Verrocchio, unul dintre artiștii cei mai de seamă ai Florenței, și, cuprins de o mare sete de cunoaștere, a început să studieze cu aceeași râvnă științele și artele.

Pentru titanii Renașterii, specializarea, atât de prețuită în epoca noastră, era de neconceput. Cel care nu știa totul, putea mărturisii plin de umilință, că nu știa nimic.

Datorită geniului și talentului său, Leonardo da Vinci a izbutit să ajungă omul cel mai învățat al epocii sale, în aproape toate domeniile: optică, fizică, astronomie, fiziologie, anatomie, filozofie, geografie, matematică, botanică, acustică, balistică, canalizare, arhitectură, sculptură, desen etc. În fiecare dintre aceste discipline, el s-a situat, prin viziunea sa, cu câteva secole înaintea celorlalți savanți.

Alături de atelierul său de creație artistică, Leonardo da Vinci avea o încăpere unde erau îngrămădite lucrurile cele mai extraordinare din câte se puteau vedea pe atunci. Acolo găseai pene, angrenaje de lemn, aripi articulate, oseminte... Era locul unde construia, în mare taină, mecanismele concepute de el. Într-o zi, acest geniu, cunoscut de omenire ca unul dintre cei mai mari pictori, a imaginat mașinării a căror realizare i-ar fi îngrozit

pe contemporanii săi, deoarece ele devansau epoca cu patru-cinci secole.

Iată pe cele mai uimitoare:

El a inventat primul costum de scafandru, pe care l-a descris astfel: „Placă pectorală ca o armură din zale, cu cască și încălțări, precum și un mic burduf pentru a înmagazina aerul de respirat. În dreptul ochilor — o mască cu două sticle concave”.

El a născocit, de asemenea, un costum de salvare pentru naufragiați. „Prin pielea din care este confecționat — scria Leonardo — nu trebuie să pătrundă nici un pic de aer. Când te așviri în mare, umflă pulpanele costumului prin țivurile prevăzute pe piept și aruncă-te în apă. Ține gura lipită de extremitatea tubului prin care aerul intră în costum; dacă trebuie să inspire de două-trei ori și valurile te împiedică, aspiră prin gura tubului din aerul care se află în costum”.

Specialist în probleme militare, Leonardo a inventat o adevărată mitralieră cu mai multe țevi și un tanc; în privința armelor, mărturisea: „Pot să construiesc care acoperite, sigure

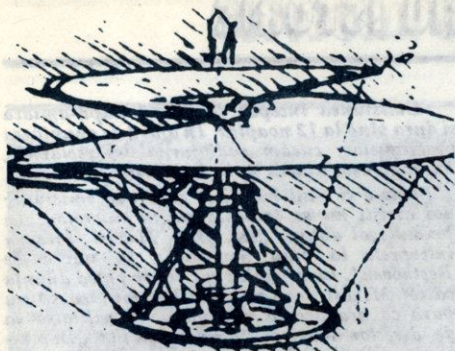

Autoportret

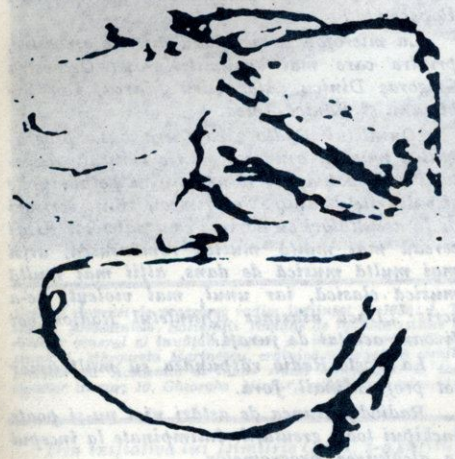
și indestructibile, prevăzute cu tunuri, capabile să pătrundă în rîndurile inamicului și să nimicească trupe oricât de numeroase, astfel încît să deschidă drum infanteriei, care să le poată urma fără nici un fel de dificultate”.

Printre planurile sale, s-au aflat, de asemenea, o mașină de împletit frînghii, o mașină de tăiat oglinzi concave, o scară extensibilă de tipul celei pe care o folosesc astăzi pompierii, o pompă cu aburi, un orologiu hidraulic, un submarin menit să scufunde flota turcească în porturi, un război de țesut cu panglici, o freză, o mașină de depănat și de tors.

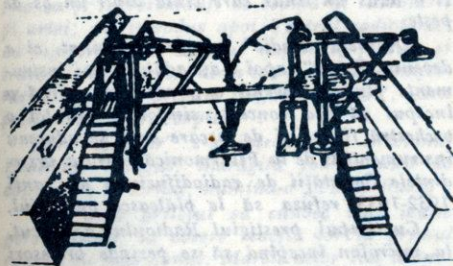
Fără îndoială, Leonardo da Vinci a fost cel mai mare inginer al tuturor timpurilor. Dar una dintre problemele asupra căreia și-a concentrat cel mai mult atenția a fost zborul. Ani de-a rîndul el a studiat păsările, forma aripilor lor, mișcările lor în aer etc... Apoi a conceput un prim aparat zburător, cu aripi batante. Pentru a înlesni decolarea,

Strămoșul heliicopterului

Mască subacvatică

Proiectul unei mașini de excavat

el a prevăzut pasărea sa mecanică cu două „labe”, care puteau fi strînse în timpul zborului. Era primul tren de aterizare escamotabil.

Nu se știe dacă a încercat vreodată să construiască acest aparat. Cert este că și-a îmbunătățit curind proiectul, adoptînd formula unor aripi imobile și adăugînd o cîrmă: a fost primul planor. După care i-a venit ideea să fixeze pe fuselaj (termenul îi aparține) o elice menținută de un ax vertical și acționată cu ajutorul unor pedale. În carnetele sale secrete, scria: „Extremitatea exterioară a elicei trebuie să fie dintr-o sîrmă de grosimea unei frînghii, iar distanța dintre centru și circumferință să aibă opt brațe (aproape 13 m). Cred că, dacă acest mecanism va fi bine făcut și se va învîrți cum se cuvine, elicea se va roti ridicînd aparatul în aer.” Dacă ideile sale ar fi fost transpuse în practică, heliicopterul ar fi avut azi venerabila vîrstă de 500 ani.

Prudent, încă înainte de a ști dacă mașina sa zburătoare va funcționa sau nu, Leonardo da Vinci a inventat... parașuta: „Dacă un om ține deasupra sa o bucată de pînză spoită cu var, de formă pătrată, cu latura de 12 brațe (aproximativ 19 m), poate cădea de la orice înălțime, fără să pătască nimic...”

Putem spune oare că tot el a inventat și primul automobil? Putem, deoarece a imaginat un vehicul confecționat din lemn și pînză, al cărui „motor” consta din două resorturi foarte puternice care, destinzîndu-se, puneau în mișcare osia. Această mașinărie ciudată avea chiar și un sistem de pinioane menit, prin turațiile diferite, să imprime viteze diferite... Exact ca la diferențialul de care, astăzi, sîntem atît de mindri.

În afară de aceste prodigioase descoperiri, Leonardo da Vinci a schițat pe hîrtie, ca și cum ar fi vrut să se amuze, mii de „mici invenții”. De pildă, mînușa palmată pentru înot în largul mării (asemănătoare labelor pe care le folosesc azi scufundătorii), o frigare automată și o hîrtie pe care se putea desena, în lipsă de altceva, cu... salivă. Această hîrtie avea următoarea rețetă: „Se ia praf de ghindă și vitriol, se amestecă pînă cînd devine o pastă fină, care se întinde pe hîrtie ca o vopsea, apoi, scriind pe ea cu pana înmuiată în salivă, aceasta va lăsa o urmă neagră ca cerneala”.

Ce să mai spunem de pendula deșteptătoare, pe care a născocit-o „pentru cei care-și drămuiesc cu zgîrcenie timpul”? Era un fel de balanță: la un moment dat, „o anume cantitate de apă curge într-un recipient, ceea ce determină un braț al balanței să se ridice dînd o lovitură zdravănă în picioarele celui care doarme pentru a-l trezi ca să se ducă la treabă”!

Uneori, acest om cu adevărat universal, obosit de lumea științei, lăsa la o parte luneta cu care studia astrele, își părăsea uneltele și înclina atelierul în care aproape toate cuceririle tehnice ale secolului nostru erau pe cale de a se naște. Apoi își lua paleta și penelul și picta *Cina cea de Taină*, *Sfîntul Ioan Botezătorul*, sau surisul *Giocondei*. În clipele de destindere...

Aici, Radio București

În 1928, s-a înființat Societatea română de radiodifuziune, care avea un consiliu de administrație sub președinția profesorului Dragomir Hurmuzescu, rectorul Institutului de electrotehnică.

După ce s-a achiziționat imobilul din str. General Berthelot, nr. 60 (astăzi str. Nufierilor) și s-a primit de la Institutul de electrotehnică un post de radio experimental, au început primele emisiuni. Apoi s-a înființat postul de radio de la Băneasa și, mai târziu, de la Bod, Timișoara, Iași etc.

Am fost numită secretara programelor în august 1928, înainte de a se fi alcătuit programele, pe când încă se făceau dibuiri cu un unicul și firavul post experimental Radio București.

Când postul experimental era pus în funcțiune, cineva trebuia să numere în fața microfonului de la T la 100 și mai departe de sută, ca să se verifice audiența emisiunii și felul cum funcționează aparatul. Număram uneori și eu.

Curând a fost înjghebat un „Quintet Radio” din elemente dispartate. Dirijor era italianul Carlo Brunetti, fost corepetitor la Opera română. Brunetti era și cel care acompania soliștii la microfon. Director muzical a fost numit profesorul Mihail Jora, iar director literar Constantin Angheliescu, înlocuit curând prin Henri Blazian, ziarist și critic de artă, căruiu mai târziu i-a urmat poetul Adrian Maniu.

Mihail Jora ne povestea că, trecând cu mașina spre gară, pe strada General Berthelot a văzut o firmă nouă care i-a atras atenția, „Societatea română de radiodifuziune” și s-a gândit nedermit ce o fi însemnând. Spre surpriza lui, înapoiindu-se de la Iași, a aflat că a fost numit director muzical la Societatea română de radiodifuziune.

Pentru anunțarea programelor la microfon, era nevoie de un crainic. Nu știu cum nimerise între noi un tânăr cu glas limpede și o sonoritate plăcută, dar cu o cultură insuficientă. La repetițiile care începuseră la microfon, trebuia să-i scriu fonetic numele compozitorilor ale căror lucrări urmau să fie difuzate; Schumann cu „s”, Mozart cu „i”, Chopin cu „ș” și „e” etc.

Dar, în ziua sortită inaugurării Radiodifuziunii, crainicul nu s-a prezentat la serviciu. Panică printre directori. Nu-mi amintesc care dintre ei mi s-a adresat: „Salvează d-ta situația și anunță programul”. Luată pe neașteptate, am intrat într-o cabină capitonată, în fața unui microfon de calibru mare, suspendat deasupra unei mese și am anunțat: „Atențiune! Aici Radio București, pe 365 metri lungime de undă”. Nu mi-am dat seama cum vorbisem și am ieșit din cabină ca dintr-o altă lume. Și, astfel, am rămas crainica postului de Radio București.

Emisiunea începea la ora 5 după-amiaza și dura pînă la 12 noaptea. În afară de anunțarea programelor, citeam radiojurnalele, reclamele, dădeam ora exactă printr-o lovitură de gong.

Într-o zi s-au ivit două goluri în emisiune: doi artiști nu se prezentaseră la microfon. În primul gol anunț: „Dl. prof. Mihail Jora va interpreta la pian Sonata în la minor de Beethoven”. La al doilea gol, nu se putea anunța că tot Mihail Jora va cânta la pian, ca să nu pară că acaparează microfonul în calitate de director muzical. Atunci anunț: „Domnișoara Florica Popescu va executa la pian următorul program...”, interpretul fiind în realitate tot Mihail Jora.

A doua zi, maestrul ne-a povestit că a întâlnit un cunoscut cu veleități de muzician, care l-a felicitat de felul cum a interpretat Sonata de Beethoven, dar i-a reproșat că după un asemenea recital a programat-o pe... Florica Popescu!!!

La microfon se perindau diferite orchestre, printre care mai renumite erau: Orchestra Grigoraș Dinicu, Alexandru Marcu, Ion Sibiceanu și Fănică Luca.

„Quintetul Radio”, care era baza programului muzical ajunsese să fie criticat. Audienții mai evoluai se săturaseră de potpuriurile și valsurile difuzate. Se primeau zilnic scrisori de la ascultători cu dorințe contradictorii. Unii cereau mai multă muzică românească, alții mai multă muzică de dans, alții mai multă muzică clasică, iar unul, mai violent, ne-a scris: „Dacă asasiniez «Quintetul Radio» voi fi oare achitat de jurați?”

La Poșta-Radio răspundea cu mult umor tot prof. Mihail Jora.

Radiodifuziunea de astăzi nici nu-și poate închipui toate greutățile întâmpinate la început la alcătuirea programelor.

În ajun de sărbători, prof. Jora aducea la microfon de pe stradă colindători cu buhaiul, cu steaua, cu capra, cu plugușorul etc. Într-o zi a adus un tîndr care cânta dintr-un os de pește.

„Quintetul Radio” n-a fost asasinat, ci a devenit „Septet”, apoi s-au adăugat noi instrumente pînă a devenit o „Orchestra”. Cînd a început să dea concerte simfonice era tot o orchestră firavă și de fiecare dată se aduceau instrumentiști de la Filarmonică, cărora președintele Societății de radiodifuziune din anii 1932-1933 refuza să le plătească onorariul.

Cu timpul, prestigiul Radioului a crescut, la microfon începînd să se perinde profesori universitari, literați de seamă, artiști consacrați, cîntărești de la operă.

CITITORII SCRIBU ISTORIE

Primul Comitet de programe radio, înființat în 1930: 1. Teodor Alessianu, director general la Casa școalelor; 2. Dimitrie Gusti, președintele Societății române de radiodifuziune și președintele Comitetului de programe; 3. Constantin Kirilescu, director general al învâțămintului; 4. ing. Gheorghe Cîrnu-Munteanu, director general al Societății române de radiodifuziune; 5. Margareta Marinescu, crainică și secretara comitetului; 6. prof. Mihail Jora, director muzical; 7. Ion Arghirescu, profesor la Academia de înalte studii comerciale; 8. ing. Emil Petrescu, directorul revistei Radio; 9. Adrian Maniu, director literar; 10. Gheorghe Mugur, subdirector general al Societății române de radiodifuziune; 11. scriitorul Emanoil Bucuța

Din inițiativa lui Dimitrie Gusti, s-a înființat un comitet de programe și s-au introdus rubrici noi printre care „Universitatea Radio”, la care au fost invitați să-și dea concursul profesori universitari din diferite domenii științifice ca și reprezentanți de seamă ai literaturii și artei; s-a introdus apoi Teatrul radiofonic, cu regizori de la Teatrul național, precum și transmisiuni directe de la teatre, de la manifestările sportive, precum și „Ora satului”, „Ora școlarilor”, „Ora copiilor”.

„Ora copiilor” s-a introdus la îndemnul Ecaterinei Haqué, îndrăgită foarte mult de copii care îi scriau, numind-o „Tanti Radio”.

Am avut prilejul să cunosc mai multe personalități, să observ reacția lor la primul contact cu microfonul. Marele actor Ion Manolescu mărturisea că avea la Radio emoții mai mari decât la o premieră la Național.

Deși vorbeam zilnic la microfon, nu-mi puteam stăpîni nici eu pe deplin emoția și mi se întâmpla să pronunț un cuvînt în locul altuia, fără să-mi dau seama. Așa mi s-a întîmplat într-o zi, cînd s-a adus la Radio textul unei conferințe care depășea cu mult cele 15 minute rezervate conferențiarilor și chiar celor 20 minute de la „Universitatea Radio”. Am propus citirea ei parțială, sau prezentarea unui rezumat. La microfon, în loc să anunț: „Urmează cuvîntarea... pe care o redăm în extenso”, am spus: „Urmează cuvîntarea... pe care o răbdăm în extenso”.

Evocînd amintirea celor care au fost pionierii Radiodifuziunii române, urez realizatorilor emisiunilor de Radio și Televiziune de astăzi noi succese în munca lor de creație și viață lungă.

Margareta MARINESCU,
București,

Un fiu al Gorjului:

Al. Ștefulescu

La 27 ianuarie 1894, în urma unei inspecții pe care o efectuase la școala condusă de Al. Ștefulescu, dr. C. Istrati — la acea dată inspector general în Ministerul cultelor și instrucțiunii publice — raporta ministrului Take Ionescu:

„Domnule ministru,
Cu ocazia ducerii mele la Tg. Jiulul, vizitând și școlile primare din acest oraș, am rămas nu se poate mai surprins și multumit de starea bună în care le-am găsit. Îmi permit a vă atrage cu deosebire atențiunea asupra directorului școlii de băieți, dl. Alexandru Ștefulescu, pentru care am însărcinat pe revizorul din localitate să vă facă un raport separat.

Dl. Ștefulescu este un pedagog și un învățat. Am rămas surprins de progresele obținute cu elevii anului al IV-lea al acestei școli și sint convins, domnule ministru, că sint puține școli, chiar în Occident, al căror elevi să poată concura, chiar de departe, cu acei al a-lui Ștefulescu“.

Dr. C. Istrati informa, în continuare, pe ministru, despre preocupările științifice ale dascălului solicitând sprijin pentru publicarea, cu cheltuiala statului, a lucrării acestuia consacrată mănăstirii Tismana. În încheierea raportului, scria: „Față cu această situațiune fericită a unui membru al învățămîntului, îmi permit, domnule ministru, cunoscînd sentimentele ce vă însuflețesc, a vă propune... să se acorde Medalia Bene-Merenti acestui modest și distins institutor“.

În rezoluția sa, Take Ionescu a fost de acord să i se confere Medalia Bene-Merenti clasa II institutorului Al. Ștefulescu și de a i se publica lucrarea Mănăstirea Tismana, la Imprimeria Statului, în 1 000 exemplare.

Dascăl și autor de manuale

Al. Ștefulescu s-a născut în 1856, la Tîrgu Jiu, într-o familie modestă. A urmat școala primară și cea normală de învățători din oraș. În 1877, a obținut titlul de institutor, la București, fiind imediat numit ca dascăl la școala primară de băieți din orașul natal, unde s-a remarcat prin pregătirea sa temeinică și tactul pedagogic. În 1890, a fost numit director al școlii.

Activitatea neobosită desfășurată de Al. Ștefulescu în domeniul educației tinerilor elevi și al răspîndirii culturii a făcut din el unul din cei mai cunoscuți animatori ai mișcării culturale din satele gorjene. În anul 1900, a fost numit revizor școlar al județului Gorj, funcție pe care a deținut-o pînă la moarte. Prin stăruința lui s-au construit, din

bugetul județului Gorj, 37 localuri noi de școală.

În timpul marii răcoale din 1907, care a cuprins și o parte din satele județului Gorj și la care au participat mai mulți învățători, Al. Ștefulescu a apărut cu tact și demnitate pe cei învinuți de curcile guvernante ca instigatori la răcoale.

Înzestrat cu alese însușiri intelectuale, cu o putere de muncă rar înfîlînită, ajutat de cîțiva prieteni care-i apreciau preocupările, Al. Ștefulescu a adus o valoroasă contribuție la salvarea și punerea în valoare a vestigiilor din mîndra „țară a Jiului“. Angajat într-o asemenea operă, a început să învețe slavonă, limba în care erau scrise vechile documente, aflate în număr atît de mare în satele pe care le ctreuiera. Din aceeași nevoie, cărturarul gorjean a luat drumul marilor centre europene de slavistică. A mers la Praga și, apoi, atras de fama lui K. Jirecek, s-a îndreptat spre Viena, unde și-a perfecționat cunoștințele în domeniul slavisticii și a învățat, totodată, limba sanscrită. Și dacă — scria N. Iorga — „s-ar fi găsit cineva să-i recomande limba turcească, s-ar fi apucat și de așa ceva“.

Istoricul...

La început, din nevoi didactice, Al. Ștefulescu s-a preocupat de geografia țării. elabornî un prim manual — *Geografia județului Gorj pentru școlile primare* — care a cunoscut opt ediții, ultima apărînd în 1897. Apoi, s-a ocupat de istoria județului Gorj. Primul popas științific l-a făcut la Tismana și rezultatul a fost publicarea, în 1896, a unei monografii, care a cunoscut trei ediții.

Mănăstirea Tismana a fost unul din vechile centre de cultură, adăpostind un bogat tezaur — cărți liturgice, argintării, broderii. Multe dintre ele s-au pierdut în timpul deselor războaie și bejenii, altele se păstrează și azi în micul muzeu local sau în Muzeul de artă al R.S. României.

Fundație monastică celebră, Tismana a păstrat, de asemenea, vechi și importante acte interne care stau la baza istoriografiei române, o parte din ele fiind publicate pentru prima dată de Ștefulescu în monografia consacrată acesteia. Cunoscutul slavist rus P.A. Sîrcu, profesor la Universitatea St. Petersburg, recenzînd cartea despre mănăstirea Tismana, considera că, în mare măsură, valoarea ei consta tocmai în publicarea unor importante documente. „Într-însa — scria P.A. Sîrcu — pentru prima oară sint adunate o însemnată parte de documente relative la mănăstirea Tismana și s-au dat la lumină toate inscripțiunile mănăstirii cu facsimilele și vederile ei, așa că oricine, care se va interesa de trecutul acestei mănăstiri, poate a-și forma din ea o idee aproape completă despre Tismana“.

CITITORII SCRIBU ISTORIE

O a doua importantă lucrare, căreia Al. Ștefulescu i-a consacrat mai mulți ani de cercetări, a fost *Istoria Țirgu-Jiului*. Apărută în trei ediții, încă în timpul vieții lui, ea a rămas până azi principala monografie a orașului de pe Jiu. În introducerea la prima ediție, autorul definea astfel obiectul investigațiilor sale: „Am căutat a restabili viața istorică a orașului, ca speță, ca societate, singura cu viață reală istorică, pe cînd individul izolat este o simplă abstracțiune”.

Un alt domeniu în care cărturarul gorjean și-a dovedit temeinica sa pregătire de specialitate a fost acela al editării unor izvoare istorice. În 1908, el a publicat un volum de documente slavo-române referitoare la județul Gorj. Așa după cum preciza autorul, lucrarea era „un codice diplomatic, o adunare de hrîsoave și porunci domnești, redactate în slavonește și în românește, toate relative numai la satele din Gorj — odinioară județul de Jaleș — între anii 1406-1665”. Referindu-se la valoarea documentelor pentru reconstituirea cît mai exactă a vieții cotidiane din trecut, Al. Ștefulescu scria: „Documentele sînt urme pipăite ale faptelor și cugetărilor strămoșilor noștri. Într-însele se ogîndesc o lume așternută în pămînt de veacuri, cu totul deosebită de cea de azi, care se conducea de alte principii de drept comun, avea alte obiceiuri familiare și a cărui viață socială se întrupa aproape exclusiv în apărarea patriei și a credinții...”

...și muzeograful

La 16 iulie 1894, împreună cu profesorul Iuliu Moisil, A. Diaconovici, inginer-șef al județului Gorj, și V. Rola Piekarski, profesor de desen, Al. Ștefulescu a pus bazele Muzeului de istorie a Gorjului, primul muzeu de istorie creat într-un oraș de provincie. S-a întocmit un act de fundație care definea rațiunea ce-i condusese pe inițiatori în realizarea muzeului: „Pentru a cunoaște de aproape mărețele urme strămoșești, pentru a trăi în mai strînsă legătură cu ele, pentru a arăta că suntem vrednici urmași ai unor așa vestiți străbuni, și iarăși pentru ca aceste urme să nu rămîină răzlețite și uitate pe toată fața și în toate unghiurile județului nostru, «cuibul prin excelență al românismului», care încă nu și-a dezvăluit tainele sale bogății naturale, istorice și arheologice — întemeiatu-s-a astăzi, 16 iulie 1894, acest muzeu, în care vor găsi toți cărora le este scump neamul românesc, trecutul istoric, etnografic, flora, fauna, precum și pe cît va fi posibil, trecutul preistoric al Gorjului...”

Avînd nădejde neclintită în sporul rodnic al năzuințelor noastre, închinăm făptuirea Muzeului Gorjului sfințelor umbre ale strămoșilor noștri, cari cu sabia în mină au scris în cartea vieții drepturile țării călcate în pi-

cioare de vrăjmași în vremi de grijă și de mare cumpănă...

Strămoșii noștri au știut să moară pentru vatra pămîntescă și au probat lumii că din vultur, vultur naște, din stejar, stejar răsare: datoria noastră, a urmașilor, este de a întreține pururea aprinsă făclia amintirii faptelor și năzuințelor lor pentru păstrarea credinței și mărirea Patriei”.

Personalități ale vieții științifice și culturale, din țară și din străinătate, care au vizitat muzeul, au rămas impresionate și și-au manifestat în scris admirația pentru bogăția colecțiilor. Nicolae Densușianu, vizitîndu-l, la 1 august 1900, scria: „Colecțiile arheologice ale acestui muzeu sînt de o extremă importanță pentru istoria acestui județ și în general a țărilor Daciei. Ele încep a arunca o vie lumină asupra acestui ținut încă din partea primă a epocii neolitice”; iar marele istoric N. Iorga, specifica: „Pentru mine însă partea cea mai prețioasă o formează actele nouă pline de originalitatea colorată a vieții locale din acest unghi ferit de infiltrații străine: nume, amănunte zilnice, datini...” Al. Vlahuță, cel care ne-a lăsat pagini memorabile privind frumusețile țării, poposind și la Tg. Jiu, relatea: „Aici amintirile istorice sînt vii, strînse cu pricepută grijă și păstrate cu sfîntenie. Nicăieri n-am găsit atîta iubire de țară, atîta respect pentru trecutul nostru ca-n orașul acesta liniștit, unde toate par că te îndeamnă la gînduri frumoase și la fapte bune”.

Prețuirea au arătat, în consemnările lor, și alte personalități ca: G. Gr. Cantacuzino, Spiru Haret, dr. L. Mrazec, dr. Gh. Munteanu-Murgoci, G. Coșbuc, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Mihai Seulescu, D.A. Sturdza, Ioan I.C. Brătianu, Nicolae Romanescu, Ion C. Grădișteanu, generalul Vasiliu I. Năsturel, Ion S. Floru ș.a. Dintre oamenii de știință străini, care au vizitat muzeul gorjean și au finit să sublinieze valoarea exponatelor lui, amintim pe dr. Conrad Cichorius, profesor de istorie veche la Universitatea din Breslau, N.A. Cummins, de la Universitatea Boston Massachusetts (S.U.A.), J.W. Ocașan (S.U.A.) ș.a. Marele geograf francez Em. de Martonne, care a avut o importantă influență în formarea școlii geografice din România, după ce a vizitat liceul și muzeul din Tg. Jiu, consemna: „Acest liceu din Tg. Jiu este un adevărat palat! Muzeul, bogata colecție de publicații pe care o posedă, mi-au stîrnit admirația pentru activitatea intelectuală a locuitorilor din Tg. Jiu”.

Al. Ștefulescu s-a impus contemporanilor și a rămas în conștiința posterității, în primul rînd ca fondator al acestui muzeu. Numele lui nu poate fi dat uitării. Opera lăsată îl poartă peste timp și arată cît de sus se poate înălța pe scara valorilor morale cel care își bazează forța pe muncă neostoită, pe modestie, pe conștiința datoriei împlinite.

Teodora ȘTEFĂNESCU

ASA VA PLACE ISTORIA?

CURSA ȘI CORSARI (II)

AUGUSTE TOUSSAINT

În numărul trecut al revistei, Auguste Toussaint ne-a prezentat o imagine a cursei și corsarilor. Din aceeași lucrare a autorului francez, *Histoire des corsaires* (Istoria corsarilor), iată, în numărul de față, într-o formă prescurtată, alte câteva elemente din activitatea acestor războinici ai mării.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

Drepturile și răspunderile căpitanului corsar erau definite sumar în scrisoarea sa de marcă, document care îl imputa „să poarte război vrăjmașilor noștri, tuturor piraților, tîlharilor, celor fără căpătii și altora care ar împiedica pe supușii regelui de a face negoț”. Formula era aproape aceeași în Anglia, Franța și celelalte țări.

Planul de campanie era indicat în instrucțiunile primite de la armatori, dar, evident, un căpitan nu i se putea întotdeauna conforma; împrejurările îl obligau să-i aducă modificări. Atunci el trebuia să se sfătuiască cu principalii săi ofițeri și să încheie un proces-verbal, consemnat într-un jurnal de campanie, altul decît

jurnalul de bord care cuprindea numai observațiile referitoare la navigație.

Răspunderile și grijile căpitanului

La bordul navei capturate, se trimitea un detașament, însoțit de un contabil, pentru

a face un inventar, a pune sigiliile și a stringe documentele necesare. Orice jefuire sau sustragere de obiecte era interzisă dar cei din detașament găseau adesea mijlocul să sterpească cite ceva. După ce se termina amarinajul (luarea în stăpânire, eventual și remorcarea), priza trebuia dusă la adăpost, navigând pe cont propriu. Pentru aceasta, i se instala la bord un echipaj de priză, sub ordinele unui șef sau căpitan de priză. De aceea corsarii aveau la bord, în general, un mare număr de oameni, în afara echipajului propriu-zis. Dacă valoarea prizei depășea costul armării navei-corsar, căpitanul acesteia trebuia să însoțească el însuși captură, pentru a evita o eventuală reluare a ei de către adversar. Dacă priza era în stare proastă, corsarii o distrugau — după ce li transbordau echipajul și încărcătura — sau o vindeau într-un port neutru. Nava capturată putea fi răscumpărată, dacă aceasta era mai avantajoasă pentru corsari. Trebuia atunci întocmit un act de răscumpărare, într-o formă prestabilită. De obicei, răscumpărarea era plătită printr-o poliță, și unul dintre ofițerii de grad mai înalt de pe nava capturată era păstrat ostatec, pînă la plată. În afara răscumpărării, regulamentul nu admitea nici o tranzacție între cele două părți.

În sfîrșit, căpitanul corsar mai avea și facultatea să vîndă sau să schimbe în porturi neutre sau aliate încărcăturile capturăte, cu condiția ca operațiunea să fie în interesul armatorilor. Trebuia ținut un cont amănunțit pentru fiecare vînzare sau schimb, cont prezentat la înapoiere (însoțit de piese justificative) tribunalului Amiralității.

Odată cu terminarea campaniei, nu se încheiau însă și răspunderile și grijile căpitanului. Mai avea de dat socoteala actelor sale armatorilor săi și judecătorilor Amiralității. Dacă vinătoarea fusese rodnică, se putea aștepta ca cei dinții să închidă ochii asupra eventualelor nereguli pe care le săvîrșise, dar judecătorii erau mai severi.

Obiectivul cursei era esențialmente comercial. Corsarul nu își propunea să lupte, dim-

potrivă, de dorit era să evite ciocnirile. Nu se puneau nici măcar problema de a scufunda un număr cît mai mare de vase inamice. Din aproape 2 000 dosare de prize studiate de un istoric francez, abia dacă s-au putut extrage relații a vreo 50 lupte demne de acest cuvînt purtate de corsari. Afirmăție plauzibilă pentru că nu dosarele prizelor conțin povestiri de lupte înverșunate. Rapoartele căpitanilor sînt totdeauna scurte și precise, iar împrejurările luptei sînt descrise foarte sumar. Nimic mai laconic, de pildă, decît rapoartele celebrului corsar francez Robert Surcouf, examinate în totalitate. E ade-vărat că, în multe cazuri, adversarul își cobora pavilionul de la prima salvă de tun, uneori chiar imediat după lovitura de avertisment. Ceea ce nu înseamnă că navele atacate se predau toate fără a se împotriivi. Odinioară, navele de comerț, chiar neutre, erau înarmate și deci în stare să se apere. Dacă se împotriveau și canonada nu era de ajuns pentru a le face să cedeze, se ajungea la abordaj, după un violent foc de muschete sau pusti la mică depărtare. De altfel, dacă corsarii evitau lupta cu navele de război — „hambare de ghiulele” — cum le spuneau ei — li se întimpla să se încaiere cu corsari inamici, care erau la fel de puternici. S-au desfășurat astfel și lupte crîncene, cu mari pierderi de vieți omenești.

Aveau oare corsarii o tehnică proprie de luptă? Se pare că aceasta consta îndeosebi în vicleșuguri. Adversarul folosea, și el, felurite mijloace de înșelare a corsarilor care, uneori, cădeau în capcană. Cel mai obișnuit procedeu era de a da unei nave, cu multă artilerie la bord, înfățișarea unui vas comercial greu încărcat, navigînd încet, de a-l lăsa pe corsar să se apropie în bătaia tunurilor și apoi de a-l primi cu un foc intens.

Totuși cel mai bun mijloc de protecție era navigația în convoi, sub escorta cîtorva fregate. Corsarilor le venea greu să captureze convoaiele, fără a opera ei înșiși în grupuri, ceea ce nu le era deloc pe plac, căci ar fi însemnat să împartă prada. Metoda luptei de unul singur era în multe

cazuri îndreptățită. Mobilitatea jîcînd un rol capital în cursă, acțiunea unei nave izolate avea, în general, mai multe șanse de succes decît cea a unui grup de nave.

O colaborare anevoioasă

Dacă, sub ordinele unuia de-ai lor, corsarii acceptau, cu chiul cu vai, să se grupeze, ei manifestau o totală lipsă de entuziasm față de cursa în tovarășia navelor de război ale regelui... Cît despre ofițerii marinei regale, ei nu își ascundeau defel disprețul față de corsari.

Pe ce se întemeia această atitudine? Mai întîi cei ofițerii statului vedeau în corsari rivalii lor la împărțirea capturii. Apoi, intra în discuție vechiul dispreț al ofițerului de carieră față de cel auxiliar. În plus, corsarii racolau sistematic marinarii de pe navele militare, deoarece acolo perspectiva de a căpăta o parte frumoasă din priză era mai mică. Toate acestea făceau foarte anevoioasă colaborarea între marina militară și marina corsară. Ea era totuși necesară. Pentru a reuși pe deplin, expedițiile corsare presupuneau un sprijin naval corespunzător, îndeosebi în mările înguste ale Europei. La rîndul ei, marina militară avea nevoie de corsari, pentru a duce la capăt felurite operațiuni ce implicau intervenția unor nave ușoare și rapide.

În Marea Antilelor, căpitanii din Royal Navy preferau să renunțe la corsari și să echipeze ei înșiși așa-numiții *raiders* (navele expediționare) cu detașamente din echipajele lor — ceea ce era categoric interzis de instrucțiunile Amiralității.

Pe lîngă dușmani ai statului, pirăți, tîlhari, cei fără căpătîi, corsarii aveau dreptul de a opri și nave neutre, bănuite a da ajutor inamicului. Cazurile au generat totdeauna complicații, căci neutralitatea era greu de definit. Asupra acestui subiect, Franța și Anglia aveau concepții foarte diferite, situația celor două țări nefiind aceeași pe plan militar și economic. Stăpînind mările și avînd o flotă comercială importantă, Anglia putea să se lipsească de neutri, Franța, dimpotrivă, ținea să-i mena-

jeze, căci nu era în stare să-și asigure singură comerțul său colonial. De pildă, la începutul războiului de șapte ani (1756-1763), neavînd destule nave, ea a trebuit să deschidă olandezilor porturile sale din Antile. Într-un act care a rămas memorabil (regula din 1756), Anglia a declarat de îndată că, dîndu-se unui trafic pe care nu-l practicasese pînă a-tunci, Olanda susținea indirect Franța, pirzîndu-și astfel neutralitatea. La început, legislația franceză asupra neutritilor a fost foarte liberală. Exceptînd contrabanda de război (arme, muniție, material pentru armarea navelor), ea îngăduia să se transporte liber tot soiul de mărfuri, chiar destinate inamicului. Sub Revoluție (1789-1794), această legislație a fost schimbată în sens restrictiv. Corsarii erau întotdeauna ispițiți să interpreteze legile neutralității în propriul lor folos.

„Neutralizarea” însemna, de fapt, camuflarea sub pavilion neutru și cu acte false a navelor și mărfurilor țărilor beligerante. Prusia, deosebi, se preta adesea la această operație. În 1800, de pildă, peste 3 000 nave aparținînd armatorilor francezi, spanioli și olandezi circulau sub pavilion prusian. În Oceanul Indian, negustorii englezi foloseau în mod curent navele maure, pentru a-și transporta încărcăturile de la un capăt la celălalt al oceanului, sub nasul corsarilor francezi.

Pontoanele

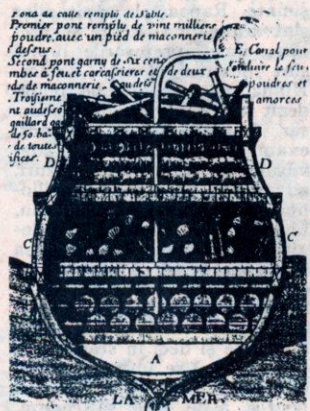
din Plymouth

și tristul lor renume

Probleme speciale ridica și regimul prizonierilor. În principiu, ei trebuiau să rămînă la bord și să fie aduși în port fără a li se face nici un rău. Se prevedea o contribuție a statului la întreținerea lor, o contribuție minimă însă. Așa încît corsarii nu ținneau să se încarce cu prizonieri, care consumau alimente și puteau oricînd organiza răscoale.

Dacă li scoteau în stare să întărească cu folos efectivele lor, corsarii le ofereau angajarea, după care prizonierii erau tratați ca și ceilalți membri

ai echipajului. Dacă nu, ei erau depuși pe prima navă neutră întîlnită după captură sau în portul neutru cel mai apropiat, sau chiar erau lăsați pe navele de mică valoare, după jefuirea lor. Unul sau doi dintre ei erau păstrați ca martori la evaluarea prizei sau ca ostateci — în caz de răscumpărare. Sclavii găsiți la bordul unei prize erau pas-

Mașină infernală folosită de englezi împotriva portului de corsari Saint-Malo. Este vorba despre o corabie dezafectată, încărcată cu pulbere și ghitulele, care urma să facă explozie, atunci cînd s-ar fi totit de ghit de apărare a portului.

În p. 58: bădăle navală din sec. XVII. Gravură de epocă

trați pentru a fi vinduți cu restul încărcăturii.

Ce deveneau corsarii, cînd cădeau în minile dușmanului? Fiind luptători legali, nu aveau nici o șansă să li se dea de îndată drumul. Ar fi fost contrar intereselor adversarului. Îi păstrea deci temnița și încă ce temniță! Corsarii francezi prinși de englezi în mările Europei erau ținuti pe așa-numitele pontoane — vase vechi, amenajate pentru a sluji drept închisori plutitoare — în cîteva porturi din sudul Angliei, deosebi la Plymouth. Jean Bart a fost unul dintre cei dintii care a făcut cunoștință cu pontoanele din Plymouth, de sinistru renume. O altă închisoare pentru corsari, care se găsea la Dartmoor, la vreo 20 km de Plymouth, a lăsat, de asemenea, amintiri urite celor care au trecut pe acolo.

La sfîrșitul veacului XVII și începutul celui următor, în Olanda, ca și în Anglia, corsarii francezi capturați au fost foarte rău tratați. Pe timpul războaielor revoluției și Imperiului (napoleonian), pontoanele engleze stîrneau încă spaima marinarilor francezi fie că erau corsari, fie că aparțineau marinei militare.

În Franța, nu se foloseau închisori plutitoare. La Saint-Malo, corsarii englezi capturați erau întii închiși în turnul Solidor, apoi trimiși în interiorul țării. Mai puțin numeroși decît prizonierii francezi din Anglia (1 470 englezi față de 25 646 francezi, în 1799), se pare că erau mai bine tratați, fără a fi însă un lucru cert. În mările Asiei, corsarii francezi prinși de englezi erau închiși la Fort William din Calcutta, unde nu o duceau prea rău. Cei ce nu erau schimbați cu alți prizonieri erau trimiși în Anglia. Pe drum, s-a întîmplat, nu o dată, ca ei să pună mîna pe navele care-i transportau și să ajungă în insula Mauritius.

Suferințele îndurate pe timpul captivității, care se puteau prelungi ani de zile, nu îi descurajau pe acești oameni. Abia lăsați liberi, reîncepeau cursa, pentru a cădea uneori foarte repede din nou în mîinile dușmanului. Îndeletnicirea aceasta exercita asupra lor o fascinație cu totul deosebită.

Mult timp după dispariția ultimilor corsari, literații i-au resuscitat, investindu-i cu trăsături potrivite mai curînd piratilor și flibustierilor. Încă de la începutul veacului XIX, Eugène Sue își inchipuia corsarul-tip ca o adevărată brută „cu ochări și cu pipa în gură, trăgînd pe nas praf de pușcă în loc de tutun, cu ochi injectați de sînge și trupul ciuruit de cicatrice adînci, de-ți intra pumnul în ele”. În 1820, scriitorului i-a fost dat să întîlnească la Calais un vestit corsar și a rămas foarte surprins — a mărturisit-o apoi — constatînd că omul nu corespundea deloc imaginii pe care și-o făcuse despre el. Asemenea erori se datoresc rarității studiilor asupra corsarilor, dar și credulității marelui public, care gustă mai mult ficțiunea decît realitatea.

În românește de
Nicolae KOSLINSKI

CARTI SOSITE LA REDACTIE

STRĂMOȘII POPORULUI ROMÂN, GETO-DACII ȘI ISTORIA LOR

Grigore G. Teodorescu
Christea N. Țapu

MATERIALURI
FOLCLORICE

vechimea, permanența și unitatea
poporului român în scrierile socialistilor

Zoe Dumitrescu-Bușulenga — **Periplu umanistic**

● **VECHIMEA, PERMANENȚA ȘI UNITATEA POPORULUI ROMÂN ÎN SCRIERILE SOCIALIȘTILOR** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; lucrare pregătită pentru tipar de un colectiv format din Ion Popescu-Puțuri — coordonator —, Nicolae Copoiu, Augustin Deac, Ion Felea, Ion Iacoș, Vasile Nicolae, Natalia Tampa).

Editura politică, București, 1980, 294 pp., 15 lei: selecții din lucrări, studii, articole, recenzii scrise între anii 1872 și 1919 de militanți ai mișcării socialiste și muncitorești din România, referitoare la Dacia antică, la istoria veche a românilor, la originile poporului nostru, la permanența și unitatea sa istorică.

● **STRĂMOȘII POPORULUI ROMÂN, GETO-DACII, ȘI ISTORIA LOR** (coordonator: dr. Cristian Popișteanu; selecția și îngrijirea volumului: Gheorghe David).

Editura politică, București, 1980, 342 pp., 15 lei: culegere de articole apărute în Magazin istoric între 1967 și 1980, semnate de renumiți specialiști din țară și de peste hotare și consacrate străvechii istorii a strămoșilor poporului român, statului pe care l-au creat în urmă cu peste două milenii pe un vast spațiu, având în centru teritoriul României de astăzi.

● **Grigore G. Teodorescu, Christea N. Țapu — MATERIALURI FOLCLORISTICE VOL. I** (ediție critică și studiu introductiv de Iordan Datcu).

Editura Minerva, București, 1980, 452 pp., 29 lei: una dintre cele mai ample și interesante culegeri de folclor românesc, coordonată de cunoscutul istoric (vezi și Magazin istoric, nr. 6/1980).

● **Zoe Dumitrescu-Bușulenga — PERIPLU UMANISTIC.**

Editura Sport-Turism, București, 1980, 304 pp., 39 lei: incursiuni în istoria și civilizația Greciei, Italiei, Angliei, Suediei, Olandei și Franței.

● **Eugen Cizek — EPOCA LUI TRAIAN.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 488 pp., 28 lei: împrejurările istorice și problemele ideologice ale perioadei de apogeu a civilizației antice romane.

● **Adela Becleanu-Iancu — SPIRITUALITATEA ROMÂNEASCĂ. PERMANENȚĂ, DEVENIRE.**

Editura politică, București, 1980, 216 pp., 8 lei: contribuții la istoria spirituală a poporului nostru.

● **Gala Galaction — JURNAL. VOL. III** (ediție îngrijită, prefață și note de Teodor Vârgolici).

Editura Minerva, București, 1980, 296 pp., 9,25 lei: însemnările inedite ale marelui scriitor din anii 1945-1955 (vezi și Magazin istoric, nr. 3/1978).

DOUĂ MILENII ȘI CINCI DECENII

Răspunsurile la întrebări

SERIA I-a:

- 1) Burebista (2/1980, p. 14)
- 2) „Cel dinții și cel mai mare dintre regii care au domnit peste Tracia” (7/1980, p. 4)
- 3) Dave (2/1980, p. 16)
- 4) Dacia (7/1980, p. 17)
- 5) Cugir (1/1980, p. 5)

SERIA a II-a:

- 1) Dosoftei (2/1980, p. 11)
- 2) Cartea eroilor națiunii germane (7/1980, p. 11)
- 3) Monede de tip Coson (7/1980, p. 21)
- 4) Din prima epocă a fierului și până în sec. I î.e.n. (4/1980, p. 39)
- 5) Camille Jullian (7/1980, p. 7)

SERIA a III-a:

- 1) Cu un mileniu (6/1980, p. 8)
- 2) L. F. Marsili (6/1980, p. 14)
- 3) Burebista și Decebal (7/1980, p. 4)
- 4) Singidava (1/1980, p. 5)
- 5) Unitatea culturii geto-dacilor (4/1980, p. 39)

Poșta concursului

EDIȚIA I...

Ediția I a concursului Magazin istoric dedicată mărețelor victorii a popoarelor lumii asupra fascismului a prilejuit, pe lângă o bogată participare a cititorilor, și o substanțială corespondență prin care numeroși concurenți au lăsat să se exprime opiniile referitoare la concurs. Iată câteva dintre acestea: ȘTEFAN PETRESCU, jurist, din Constanța: tema a fost foarte bine aleasă.

ALEXANDRU VASILE BORZAȘI, din Turda: dezedin întrebările concursului, am răsfoit și recitit cu multă plăcere numere mai vechi din colecția revistei.

IFTIME C. IOAN, din com. Buhociu, jud. Bacău, ne comunică o frumoasă și emoționantă reușită personală: Studiul acestor prestigioase reviste a avut un rol hotărâtor în obținerea de către subsemnatul a notei maxime la examenul de bacalaureat, pe care l-am absolvit la vârsta de 41 ani. Felicitări și noi succese! Ne-au mai scris: I. ALEXIEVICI, Oficiul P.T.T.R. Bicaș, jud. Neamț; VAHRAH MOGÂRDICEANU, din Constanța; ȘTELIAN ȘTEGARU, din Galați; EMIL CALAVRE, din București.

...ȘI EDIȚIA A II-A

VASILE GORBATĂI, din Iași; T. H. CAZACINCUI, din București; IOANA PETRESCU, din Drobeta Turnu Severin; ELEONOR HRISTODA, din Tulcea: am finit seama de propuneri și sugestii de în organizarea ediției a II-a a concursului, consacrat împlinirii a 2.059 ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent.

NITU LIVIU, din Tirgu Mures; ION G. PREDA, com. Cosova-Vide, jud. Teleorman; IONEL SONIA, din Brăila: după cum am precizat, răspunsurile se vor trimite toate o dată, însoțite de cele trei taloane (vezi și nr. 7/1980).

ANA MĂRGINEANU, din Aiud, ne consultă dacă întrebarea nr. 4 din seria II este bine formulată. Da, răspundem, cu mențiunea că se cere să precizati perioada de timp datată prin cele șase niveluri de locuire: din... până în...

POSTA MAGAZIN ISTORIC

TRIANON — Iunie 1920

Retinem din articolul 60 ani de la semnarea Tratatului de la Trianon, trimis de dr. ION C. GRECESCU din București: Visul înapoiat al celor mai cutozătoare minți ale poporului român, năzuințele lui Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Ion I.C. Brătianu, Take Ionescu și ale altor generații de luptători și patrioți români s-a împlinit prin lupta unită a românilor din toate provinciile, primind și consacrarea internațională.

Recunoașterea și consacrarea juridică a desăvârșirii unității naționale a poporului român, realizată în urma actului de voință intern, liber exprimat la 1 decembrie 1918, se impunea a fi luată în considerare ca o inextinguibilă realitate și pe plan internațional.

Pentru România, tratatele de pace, îndeosebi Tratatul de la Trianon, de la a cărui semnare s-au împlinit la 4 iunie șase decenii, are o deosebită semnificație. După cum sublinia Nicolae Titulescu, acest tratat apare tuturor românilor, și îndeosebi celor din Ardeal, ca sfârșitul unei ordine de drept mult mai redusă decât aceea pe care veacuri de convingere și suferințe comune au săpat-o în conștiința istorică a neamului nostru.

Al. Millerand, președintele Conferinței de pace de la Paris, șeful guvernului francez, preciza într-un document al conferinței: Voința popoarelor s-a exprimat în zilele de octombrie și noiembrie 1918, când dubla monarhie s-a năruit și când populațiunile de mult timp oprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi sau cehoslovaci.

Marele istoric britanic R.W. Seton-Watson în vasta sa lucrare despre istoria românilor a scris: Unitatea română era un fapt împlinit. În aceeași lună a semnării tratatului, el a făcut o vizită în România. La 29 iunie 1920 el a participat la o sedință a Parlamentului român, unde Vasile Luca, Octavian Goga, Alexandru Văldăvoievod i-au omagiat prezența în discursuri vibrante.

PRIMA GRAMATICĂ ROMÂNEASCĂ

IOAN MARDARI, din Pitești, ne atrage atenția că în nr. 11/1978, p. 27, afirmația în 1780 apare prima gramatică a limbii române, *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae*, redactată de Gh. Sincal nu este exactă, deoarece, cu 23 ani mai înainte, în 1757, Dimitrie Eustatievici, din Brașov, alcătuisese o altă gramatică.

Între-adevăr, dascălul brașovean a alcătuit în anii 1755-1757 o Gramatică românească (pe care o dedica domnitorului Constantin Mavrocordat) dar lucrarea sa a rămas și a circulat multă vreme în manuscris. O ediție integrală a scrierii a apărut în 1969, la Editura științifică.

Scrierea lui Gh. Sincal este prima gramatică românească tipărită, fapt pentru care am și menționat-o ca atare în cronologia Marii Uniri.

ISTORIE ȘI POEZIE

Un gest de atașament față de revistă ne vine din Timișoara: familia scriitorului GRIGORE POPIT ne trimite ultimul volum al acestuia, pe cărările tinereții, cu mențiunea conform dorinței autorului, decedat cu două luni înainte de a împlini vârsta de 80 ani.

Retinem, din volum, o mărturisire a scriitorului: Istoria și poezia s-au înfilit adesea în activitatea mea, la fel ca și alți scriitori din Banat, îndrăgostiți de plaiurile natale. Pasivitatea mea pentru istorie nu m-a părăsit și nădădușesc că ea se reflectă și în această carte, unde retrăiesc momente de altă dată, întorcându-mă pe cărările tinereții.

PILLEUSUL DACO-GETIC

Pornind de la reprezentările Columnei, precum și de la însemnările unor scriitori antici despre dacii (nr. 1-7/1980) și întrebându-se: Pilleusul la daco-geți — înseamnă nobil sau țără de cult? prof. VIOREL LUPU, din Timișoara, emite ipoteza conform căreia căciulele nobililor daci ar fi avut semnificația unor țărări frumoase purtate afil de proști și de regi vecinilor persi și conducătorii altor popoare orientale).

CASA MEMORIALĂ CRIȘAN

Despre un loc evocând amintirea unuia dintre conducătorii marii rădădări la luptă a românilor transilvăneni din 1784 (eveniment evocat în pp. 2-7 ale numărului acesta), ne scrie ION COTOI, din com. Bontestii, jud.

Arad. Este casa lui Crișan, din comuna cu același nume, din apropierea orașului Brad. O placă memorială consemnează: În această casă s-a născut Marcu Giurgiu (1732-1785), cunoscut sub numele de Gheorghe Crișan, neînficat conducător al moșilor, care alături de Horea și Cloșca a înscris în istoria neamului românesc pagini de nepieritoare glorie.

Clădirea a fost recent restaurată. În curtea casei se află un bust al lui Crișan (în imagine), realizat de sculptorul Marcel Olinescu.

COLEGUL RUS AL LUI TOCILESCU

DUMITRU STĂNCULESCU, din Galați, dorește să afle cîteva date referitoare la arheologul rus A. S. Uvarov, despre care am citit într-o scrisoare a lui Gr. G. Tocilescu (nr. 6/1980).

Aleksei Sergheevici Uvarov (1825-1884), fiul fostului președinte al Academiei de științe a Rusiei, contele Serghei Semionovici Uvarov, a fost unul dintre întemeietorii Societății arheologice ruse, a Societății arheologice din Moscova și a Muzeului de istorie din acest oraș. În pofida diletanșimului din metodologia săpăturilor și cercetărilor sale, Uvarov, apreciază Marea enciclopedie sovietică (Moscova 1977), a jucat un rol important în istoria arheologiei rusești.

Principală sa lucrare este *Arheologia Rusiei, Epoca de piatră*, vol. 1-2, 1887.

REVISTĂ ENCICLOPEDICĂ

În completarea notei Cunoștințe neapărat trebuincioase (nr. 6/1980) ELENA ADĂMEȘCU, din Craiova, ne scrie: Societatea pentru învățarea poporului român a scos și o revistă lunară. Avind aceeași titlatură cu cea a societății, publicăția a apărut din martie 1870 pînă în mai 1872. Avea un caracter enciclopedic, publicînd conferințe, articole de istorie și pedagogie, de populari-

POSTA MAGAZIN ISTORIC

zare a științei. Printre semnatarii articolelor de istorie se numără C. Esarcu (Petrul Ceret), Gh. Sion (Filozofia fanarioti din sec. XVIII), Bonifaciu Florescu și P. Cernătescu (Fragmente istorice). În paginile revistei au mai semnat V. Alecsandri, I.H. Rădulescu, Carol Davila.

DENARI

N.A. DESPOIU, președintele Consiliului comunal al sindicatelor din com. Băbeni, jud. Vilcea, ne semnaleză o descoperire arheologică din urmă cu 25 ani: În vara anului 1955, câțiva copii au descoperit, într-o brazdă de tractor, pe partea de nord a dealului Poeni, din satul Pădurețu, com. Băbeni, un vas de lut plin cu denari de argint romani.

Tezaurul numără aproximativ 5 000 monede romane din sec. I-III e.n.

În prezent, piese din acest tezaur se află în colecțiile muzeelor din Sibiu, Rimnicu Vilcea și Pitești.

Reținem și finalul scrisorii: Existența acestui tezaur atestă faptul că, pe aceste meleaguri vilcene, așezările de astăzi își au rădăcinile în urmă cu două milenii.

ÎN AMINTIREA GENERALULUI MEDIC

Pe marginea articolului Completări la o biografie C. Davila (nr. 1/1979), TEODOR SURPĂTEANU, din Galați, ne trimite o descriere a plăchei bătute în 1993 în amintirea creatorului și organizatorului studiului medicinii, farmaciei, școlii veterinare, serviciului sanitar al armatei. Pe aversul plăchei este imprimat chipul generalului doctor și inscripția citată, iar pe revers sînt reprezentați un bolnav și o femeie care îl îngrijește, precum și inscripția Comitetul pentru ridicarea monumentului: general dr. Julius Theodory, dr. Jacob Felix, general dr. Zaharia Petrescu, dr. Constantin D. Severeanu, dr. Dimitrie Grecescu, dr. Dimitrie Draghiescu, dr. Florea Teodorescu, Alexandru Lăcusteanu, Dimitrie Niculescu, Dimitrie Roșiu.

Placheta (în imagini) a fost emisă cu prilejul ridicării monumentului C. Davila de la Facultatea de medicină din București.

O PĂRERE

DEZIDERIU MACH, din Cîmpia Turzii, statornic colaborator al poștei noastre, ne împărtășește opinia sa referitoare la inscripțiile ruine de la Basarabi (nr. 1/1980); ele ar fi de origine anglo-saxonă, datorate grupului care în sec. XI a ajuns pe meleagurile dobrogeane (nr. 2/1978).

Reținem, odată cu opinia corespondentului nostru, și finalul scrisorii sale. Sînt doar un cititor pasionat de istorie și părerea mea o bazez pe cele citite și nu pe cercetări proprii.

Cît privește rezultatele cercetărilor întreprinse la Păciul lui Soare (nr. 11/1974), unde s-ar fi aflat așezarea medievală Vicina (nr. 1, 10/1971, 7/1973) ele au fost publicate în monografia Păciul lui Soare. Așezarea medievală sec. XIII-XV, București, 1977, semnată de Petre Diaconu și Silvia Baraschi.

POMPEI 1876

O descriere a Pompeiului (nr. 12/1979) făcută de un român, studentul maramureșean Artemie Anderco, care a vizitat celebrele ruine în 1876, ne trimite ION DUMITRESCU, din Cluj-Napoca: Am vizitat lucrările de dezgropare. Sînt vreo 200-300 persoane ce cără cenusa și pietricelele acelea care înveleau întru tot Pompeiul, înclt se uita pînă și poziția ei (lui). N-au nici o rezistență, se pot așeza cu mîna; e o îngrămădire de pietricele mîci, de la grăuntele de grîu la cel de bob de porumb. Am luat un pumn cu mine din casa aceea care se săpa sub ochii noștri. Deasupra săpăturilor, unde cîmpi, holde stau asupra orașului Pompei încă necunoscut, e o cale ferată de mină în care se exportă [cară] afară de zidurile cetății materialul săpat. Două treimi încă e învelit. Lucrează de un secol și vor mai avea pe vreo cîteva secole, dacă mîria sa Vezuviul nu-și va întrerupe minia sa.

Jurnalul lui Artemie Anderco a fost publicat, în 1934, de Nicolae Iorga.

Nicolae MINEI

CONTENTS (Romanian History) N. DENSUȘIANU, F. CONSTANTINIU The Uprising of Horea, Cloșca and Crișan (1784) ● G. SPADOLINI, A. GIEYSZTOR The XV-th International Congress of Historical Sciences ● GH. TŢUȚI The National Conference of the Romanian Communist Party (October 1945) ● M.C. STĂNESCU The 1920 General Strike ● R. ROSETTI Reminiscences ● E. GLÜCK Romanian Manuscripts in the Main European Libraries ● N. CONOVICI Dacian citadels — Pîscul Crăsan ● M.V. ZAHAROV 1944-1945. Shoulder to Shoulder — Romanian and Soviet Soldiers ● M. MUȘAT The Viena Diktat ● V. ROMAN Meetings with J. Nehru and E.E. Kisch ● E. LINȚA The Lăpușneanu's Reign

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N. DENSUȘIANU, F. CONSTANTINIU La Révolte de Horea, Cloșca et Crișan (1784) ● G. SPADOLINI, A. GIEYSZTOR Le XV-ème Congrès international des sciences historiques ● GH. TŢUȚI La Conférence Nationale du Parti Communiste Roumain (octobre 1945) ● M.C. STĂNESCU La Grève générale de 1920 ● R. ROSETTI Mémoires ● E. GLÜCK Manuscrits roumains dans les grandes bibliothèques de l'Europe ● N. CONOVICI Cités daciques — Pîscul Crăsan ● M.V. ZAHAROV 1944-1945. Les soldats roumains et soviétiques luttent en commun ● M. MUȘAT Le Diktat de Vienne ● V. ROMAN Rencontres avec J. Nehru et E.E. Kisch ● E. LINȚA Le Règne des Lăpușneanu

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. ДЕНСУШИАНУ, Ф. КОНСТАНТИНИУ Восстание 1784 под руководством Хория, Клошкы и Кришана ● Г. СПАДОЛИНИ, А. ГИЕШТОР XV-ый Международный конгресс исторических наук ● Г. ТУЦУИ Национальная Конференция Румынской Коммунистической Партии (октябрь 1945) ● М.К. СТАНЕСКУ Всеобщая забастовка 1920 г. ● Р. РОСЕТТИ Воспоминания ● Е. ГЛЮК Румынские рукописи в больших европейских библиотеках ● Н. КОНОВИЧ Дакийские крепости — Пискул Крэсан ● М.В. ЗАХАРОВ 1944-1945. Румынско-советское боевое содружество ● М. МУШАТ Венский диктат (1940) ● В. РОМАН Встречи с Дж. Неру и Е.Е. Кисчем ● Е. ЛИНЦА Царствование семьи Лăпушняну

INHALT (Rumänische Geschichte) N. DENSUȘIANU, F. CONSTANTINIU Der Aufstand von Horia, Cloșca und Crișan (1784) ● G. SPADOLINI, A. GIEYSZTOR Der XV. internationale Historikerkongress ● GH. TŢUȚI Die Landeskongferenz der Rumänischen Kommunistischen Partei (Oktober 1945) ● M.C. STĂNESCU Der Generalstreik von 1920 ● R. ROSETTI Erinnerungen ● E. GLÜCK Rumänische Handschriften in grossen europäischen Bibliotheken ● N. CONOVICI Dakische Burgen — Pîscul Crăsan ● M.V. ZAHAROV 1944-1945. Die rumänisch-sowjetische Waffenverbrüderung ● M. MUȘAT Das Wiener Diktat ● V. ROMAN Treffen mit J. Nehru und E.E. Kisch ● E. LINȚA Die Herrschaft der Lăpușnener

SUMARIO (Historia romana) N. DENSUȘIANU, F. CONSTANTINIU La sublevación de Horea, Cloșca e Crișan (1784) ● G. SPADOLINI, A. GIEYSZTOR El XVº Congreso internacional de ciencias históricas ● GH. TŢUȚI La Conferencia Nacional del Partido Comunista Rumeno (Octubre de 1945) ● M.C. STĂNESCU La huelga general de 1920 ● R. ROSETTI Recuerdos ● E. GLÜCK Manuscritos rumanos en grandes bibliotecas europeas ● N. CONOVICI Fortalezas dacias — Pîscul Crăsan ● M.V. ZAHAROV 1944-1945. La hermandad de combate rumana-soviética ● M. MUȘAT El Diktat de Viena ● V. ROMAN Encuentros con J. Nehru e E.E. Kisch ● E. LINȚA El Reino de los valvodos Lăpușneni

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

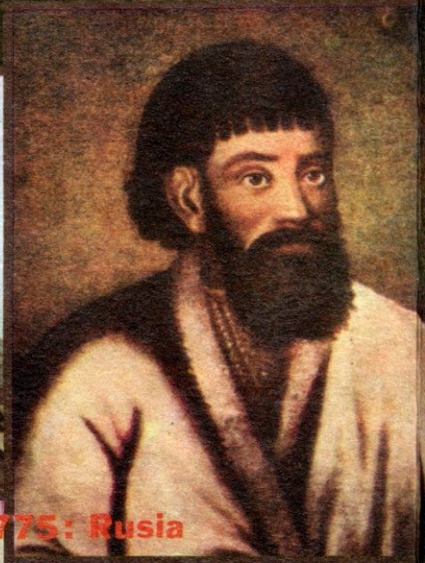

1775-1783: Statele Unite ale Americii

**1703-1711:
Ungaria și Transilvania**

1773-1775: Rusia

